

**ZBORNİK 17. SAVJETOVANJA
O OBRADI I LIKVIDACIJI
AUTOMOBILSKIH ŠTETA**

Opatija, svibanj 2009.

Nakladnik:
Hrvatski ured za osiguranje
HR-10000 Zagreb, Martićeva 73
Tel.: +3851 4696 600 Fax: +385 1 4696 660
e-mail: huo@huo.hr
www.huo.hr

Za nakladnika:
Hrvoje Pauković

Naklada:
300 komada

Autori:
Doc. dr. sc. Davor Babić; Vitomir Boić; mr. sc. Jasna Brežanski; Prof. dr. sc. Marijan Ćurković;
mr. sc. Slaven Dobrić; Mladenka Grgić; Trpimir Gugić; Dražen Jakovina; Igor Komorski;
Prim. doc. dr. sc. Zvonimir Lovrić; Berislav Matijević; Hrvoje Pauković; Aleksandra Trbojević

Tisak
Art Studio Azinović, Zagreb, Sermageova 11

CIP-Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i sveučilišna knjižnica – Zagreb

Savjetovanje o obradi i likvidaciji automobilskih šteta (17 ; 2009 ; Opatija)
Zbornik 17. savjetovanja o obradi i likvidaciji automobilskih šteta, Opatija, svibanj 2009.
Zagreb : Hrvatski ured za osiguranje, 2009.

ISBN 978-953-55464-1-2

701718

Zagreb, 2009.

Nijedan dio ovog Zbornika ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pisanog dopuštenja.

TEME 17. SAVJETOVANJA HRVATSKOG UREDA ZA OSIGURANJE

Nadležnost sudova u sporovima s elementom inozemnosti (mr. sc. Jasna Brežanski, Vrhovni sud Republike Hrvatske)	5
Rim II - Uredba Europskog parlamenta i Vijeća o mjerodavnom pravu za izvanugovorne obveze (Doc. dr. sc. Davor Babić, Pravni fakultet, Sveučilište u Zagrebu)	15
Utvrđivanje pravične novčane naknade neimovinske štete (Mladenka Grgić, Euroherc osiguranje d.d.)	25
Rokovi za rješavanje šteta iz obveznih osiguranja u prometu (Prof. dr. sc. Marijan Ćurković, Koncern Agram)	37
Kretanje sudskih šteta: rizici i trendovi (mr. sc. Slaven Dobrić, Allianz Zagreb d.d.)	55
Pitanje ustavnosti pojedinih odredbi Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju (Hrvoje Pauković, Hrvatski ured za osiguranje)	65
Izmjene Zakona o obveznim osiguranjima u prometu (Igor Komorski, Hrvatski ured za osiguranje)	79
Osiguranik kao umješač (Vitomir Boić, Županijski sud u Velikoj Gorici)	91
Alternativne vještine u obradi i likvidaciji šteta (Berislav Matijević, Croatia osiguranje d.d.)	101
Povreda prava osobnosti: dileme i tajne u kirurškom vještačenju (Prim. doc. dr. sc. Zvonimir Lovrić, Klinička bolnica Dubrava)	117
Regresna potraživanja – neka otvorena pitanja (Aleksandra Trbojević, Helios Vienna Insurance Group d.d.)	123
Dokazna sredstva u postupcima naknade štete – korištenje službenih zabilješki policije (Trpimir Gugić, Odvjetničko društvo Gugić i Kovačić)	135
Teret dokazivanja u postupcima naknade štete (Dražen Jakovina, Županijski sud u Zagrebu)	143

mr. sc. Jasna Brežanski

**NADLEŽNOST SUDOVA U SPOROVIMA
S ELEMENTOM INOZEMNOSTI**

Nadležnost sudova u sporovima s elementom inozemnosti

I. Uvod

U okviru ovog rada bavimo se jednim od mnogobrojnih pitanja koja se mogu javiti i u svezi s odnosima osiguranja kad su ti odnosi međunarodno obilježeni.¹

To je pitanje međunarodne nadležnosti za rješavanje sporova koji proizlaze iz izvanugovornih odnosa odgovornosti za štetu.

Povod za razmatranje ovog pitanja su stajališta koja je o tome zauzeo Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojim odlukama, pri čemu se u jednom, od tih sporova kao tužena stranka javlja strano osiguravajuće društvo, što pokazuje u kojim okvirima ta pitanja mogu biti od interesa i za područje osiguranja (u ovom slučaju obveznog osiguranja u prometu).

Međunarodno obilježeni odnosi na području osiguranja mogu se javiti:

- u svezi s ugovornim odnosima;
- u svezi s izvanugovornim odnosima.

I u jednom i u drugom slučaju u tim odnosima razlikujemo dva bitna pitanja koja se odnose:

- na jurisdikciju
- na mjerodavno pravo.

Pod jurisdikcijom podrazumijevamo sudsku nadležnost za rješavanje sporova koji mogu nastati iz takvih ugovornih i izvanugovornih odnosa s međunarodnim elementima.

Primjenom pravila o sudskoj nadležnosti određujemo sud koje države će biti nadležan za rješavanje spora u određenom slučaju.

Mjerodavno pravo je materijalno pravo koje će se primijeniti za rješavanje konkretnog spora a određuje se primjenom pravila međunarodnog privatnog prava, koje se naziva i kolizijskim pravom.

* Vrhovni sud Republike Hrvatske

¹ Dr. sc. Drago Pavić: "Kolizijska pravila za ugovor o osiguranju", Hrvatska pravna revizija, prosinac 2008, str. 31 (dalje: D.Pavić, op. cit.)

Kako smo već uvodno istakli, mi se u ovom radu nećemo posebno baviti mjerodavnim pravom već pitanjima vezanim uz posebnu nadležnost za izvanugovornu odgovornost za štetu kad se u tim odnosima javlja međunarodno obilježje.

II. VAŽEĆE ZAKONSKO UREĐENJE U REPUBLICI HRVATSKOJ

Naše unutarnje uređenje o navedenoj međunarodnoj nadležnosti prvenstveno je obuhvaćeno odredbama Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u obveznim odnosima (NN 53/91, 88/01, dalje: ZRSZ).

Prema odredbi čl. 53. ZRSZ "u sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu nadležnost suda Republike Hrvatske postoji ako ta nadležnost postoji prema odredbama čl. 46. i čl. 50. do čl. 52. ovog Zakona ili ako je šteta nastala na teritoriju Republike Hrvatske".

Kao što je vidljivo izvan okvira odredaba čl. 46. i čl. 50. do 52. ZRSZ-a poveznica za postojanje nadležnosti suda Republike Hrvatske je šteta nastala na teritoriju Republike Hrvatske.

U svezi s izloženim, u praksi se, kao sporno postavilo pitanje mjesta nastanka štete.

U primjeni navedene zakonske odredbe Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci Rev 2390/1994 (objavljena u "Izboru odluka 1/1998", sent. 139) zauzeo je slijedeće stajalište:

"Pod nastankom štete podrazumijeva se ozljeda tijela, smrt ili oštećenje stvari. Zato ako se štetni događaj u kojem je smrtno stradala osoba zbog čije smrti tužitelj traži odštetu, zbio u inozemstvu, tamo je nastala i šteta, bez obzira na to što su troškovi pogreba te osobe nastali u Republici Hrvatskoj."

U obrazloženju navedene odluke između ostalog, se navodi:

"U ovoj parnici radi se o sporu o izvanugovornoj odgovornosti za štetu s međunarodnim elementom jer se kao tuženici pojavljuju inozemne pravne osobe, a štetna radnja je počinjena u inozemstvu.

Ocjenjujući pitanje nadležnosti suda Republike Hrvatske za rješavanje spora, nižestupanjski sudovi su zaključili da ne postoji nadležnost suda Republike Hrvatske jer da nisu ispunjene pretpostavke iz odredaba čl. 46. i od 50. do 52. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima ("Narodne novine", broj 53/91) i da šteta nije nastala na teritoriju Republike Hrvatske.

Osporavajući pravilnost pravnog shvaćanja i ocjene sudova da šteta nije nastala na teritoriju Republike Hrvatske, revident ističe da je šteta za tužitelje nastala na teritoriju Republike Hrvatske, i to posebno troškovi pogreba i izgubljeni uzdržavanje pa da stoga na osnovi te činjenice, prema odredbi iz čl. 53. ZRSZ, postoji nadležnost suda Republike Hrvatske.

Prema istoj odredbi, u sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu nadležnost suda Republike Hrvatske postoji ako ta nadležnost postoji prema odredbama čl. 46. i čl. od 50. do 52. navedenog zakona, ili ako je šteta nastala na teritoriju Republike Hrvatske.

U konkretnom slučaju za ocjenu pitanja nadležnosti suda Republike Hrvatske prijeporno je samo tumačenje smisla i sadržaja pojma nastanka štete u smislu rečene odredbe.

Sukladno pravnom shvaćanju nižestupanijskih sudova i po shvaćanju ovoga suda pod nastankom štete u smislu navedene odredbe treba smatrati nastanak ozljede tijela, odnosno smrti, ili oštećenja stvari, kao posljedice štetne radnje.

Predmetni štetni događaj (prometna nezgoda) u kojem je smrtno stradala osoba zbog čije smrti tužitelji u ovoj parnici traže naknadu štete, dogodio se u Austriji, pa je u toj državi nastala šteta, a ne u Republici Hrvatskoj.

Proizlazi, dakle, da su sudovi pravilno primijenili odredbu iz čl. 53. ZRSZ i da su slijedom toga osnovano, sukladno odredbi iz čl. 16. st. 2. ZPP, zbog nepostojanja jurisdikcije hrvatskog suda, donijeli rješenje o oglašavanju nenadležnosti i tužbu odbacili."

Isto stajalište zauzeto je i u odluci Vrhovnog suda Republike Hrvatske Revt 51/2003 od 27. veljače 2007. u obrazloženju koje je, između ostalog, navedeno:

"Predmetnom tužbom tužitelj je zatražio naknadu materijalne i nematerijalne štete za koju tvrdi da ju je pretrpio dana 3. rujna 1993. godine za vrijeme dok je bio ukrcao na m/b ARTIC na poslovima drugog časnika palube u vrijeme dok se brod nalazio u Grčkoj u luci Pirej, a prilikom provjere sigurnosti opreme u čamcu za spašavanje, kojom prilikom je teško tjelesno povrijeđen.

Osnovan je prigovor tuženika o nepostojanju nadležnosti suda u Republici Hrvatskoj u ovom predmetu. Sve ako se prihvaća utvrđenje i zaključak prvostupanijskog suda, koje prihvaća također i drugostupanijski sud da, o primjeni propisa o izvanugovornoj odgovornosti za štetu, do primjene dolaze i odredbe čl. 53. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima ("Narodne novine" br. 53/91 dalje: ZRSZ) u svezi s odredbama čl. 52. st. 2. Zakona o parničnom postupku ("Narodne novine" br. 53/91, 91/92, 112/99 i 117/03 – dalje: ZPP).

Prema odredbi čl. 53. ZRSZ o sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu nadležnost suda Republike Hrvatske postoji ako ta nadležnost postoji prema odredbama čl. 46. i čl. 50. do 52. ovog Zakona ili ako je šteta nastala na teritoriju Republike Hrvatske.

Prema stajalištu ovog suda pod nastankom štete u ovom slučaju podrazumijeva se ozljeda tijela odnosno oštećenje zdravlja pa stoga, budući da je štetni događaj u kojem je tužitelj pretrpio ozljede tijela odnosno oštećenje zdravlja zbog kojih ističe potraživanje s naslova naknade štete, zbilo u inozemstvu, tamo je nastala i šteta, a ne u Republici Hrvatskoj.

Stoga u smislu odredaba čl. 53. ZRSZ ne postoji niti nadležnost suda u Republici Hrvatskoj u ovom slučaju to je, sukladno odredbi čl. 16. st. 2. Zakona o parničnom postupku ("Narodne novine", broj 53/91, 91/92, 112/99, 88/01 i 117/03 – dalje: ZPP) zbog nepostojanja nadležnosti hrvatskog suda trebalo ukinuti obje nižestupanijske presude u pobijanom dosuđujućem dijelu i u tom dijelu tužbu odbaciti.

Ostvarena je stoga bitna povreda odredaba parničnog postupka (čl. 354. st. 1. u svezi s čl. 16. ZPP), pa je temeljem odredbe čl. 394. st. 2. ZPP odlučeno kao u izreci."

U svezi s primjenom odredaba čl. 53. ZRSZ upućujemo i na odredbe Zakona o parničnom postupku (NN 53/91, 91/92, 112/99, 88/01, 117/03, 84/08, dalje: ZPP) kao općeg propisa u Republici Hrvatskoj o sudskoj nadležnosti i to na njegove odredbe o mjesnoj nadležnosti, koji u čl. 52. st. 1. (odredbe tog članka ZPP-a i odredbe čl. 53. ZRSZ, međusobno su usuglašene) propisuje da je za suđenje u sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu, osim suda općemjesne nadležnosti, nadležan i sud na čijem je području štetna radnja počinjena ili sud na čijem je području štetna posljedica nastupila.

Članak 52. ZPP-a, kao što je vidljivo, razlikuje sud na čijem je području "štetna radnja počinjena" od suda na čijem je području "štetna posljedica nastupila". U komentaru uz članak 52. ZPP navedeno je da "u tumačenju te odredbe mogu nastati značajne poteškoće". Postavlja se, naime, pitanje koji je to sud "na čijem je području štetna posljedica nastala"².

Iz naprijed izloženog proizlazi da se dvojba odnosi na sporna pitanja gdje je nastala šteta odnosno na području kojeg suda je nastala štetna posljedica.

U svezi s naprijed citiranim stajalištem Vrhovnog suda Republike Hrvatske kojim se nastanak štete vezuje uz mjesto štetnog događaja, mišljenja nisu bila jedinstvena i čini nam se da nisu otklonjene sve izražene dvojbe. Tako se, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja isticalo pitanje da li okolnost da je do štetnog događaja došlo u inozemstvu i da su u svezi s time i štetne posljedice mogle nastupiti u inozemstvu može isključiti mogućnost da je nastanak štetnih posljedica (buduće nematerijalne štete kao i materijalne štete koja će sukcesivno u budućnosti nastajati) vezana s mjestom prebivališta oštećenika, a to je upravo bila situacija u konkretnom slučaju.

U osnovi takvog stajališta je razlikovanje štetne radnje i štete kao posljedice te štetne radnje, koje ne moraju nastupiti u istom mjestu.

To je posebno uočljivo kod razlikovanja objekta štetne radnje od objekta štete tako je npr. kod ozljeđivanja objekt štetne radnje osoba oštećenika, a objekt štete zbog izgubljene zarade je imovina oštećenog.

Budući da i zakonodavac razlikuje mjesto gdje je šteta počinjena i mjesto gdje je štetna posljedica (tj. šteta) nastala (čl. 52. ZPP), to bi možda govorilo da nije prihvatljivo tumačenje citiranih zakonskih odredaba čl. 53. ZRSZ koja isključuje mjesto (po nekima) stvarnog nastanka štete (prebivalište oštećenog) u primjeni čl. 53. ZRSZ.

Osim sa stajališta navedenog, uvjetno rečenog teoretskog pristupa glede mjesta nastanka štete, dvojbe su se javile i sa stajališta zaštite interesa oštećenog u takvim sporovima.

Kod toga treba imati na umu da poveznica "mjesta nastanka štete" ima u stvari svrhu zaštite oštećenog odnosno pogodovanja oštećenog ("favoriziranja oštećenog" ističe S. Triva).

² Dr. sc. Ivo Grbin: "Zakon o parničnom postupku", treće izdanje, str. 54

Da li se ta svrha gubi time što se sve štetne posljedice štetnog događaja vežu isključivo uz mjesto štetnog događaja?

To u praksi dovodi do toga da npr. osoba koja je prometnu nezgodu doživjela u inozemstvu, sva utuženja s naslova naknade štete (npr. u svezi s utvrđivanjem ili izmjenom rente zbog izgubljene zarade), mora poduzimati pred sudom u inozemstvu.

To, osim što za oštećenu osobu isključuje mogućnost izbora (između poveznica mjesta štetne radnje i mjesta gdje su nastupile štetne posljedice), isključuje i mogućnost utuživanja pred sudom mjesta prebivališta što se, općenito, smatra pogodnim za oštećenog.

III. OSVRT NA EUROPSKO PRAVO

Izgleda, međutim, da je stajalište koje je zauzeo Vrhovni sud Republike Hrvatske, u naprijed citiranim odlukama u skladu sa stajalištima koja se primjenjuju u europskom pravu. Iako bi razmatrali pitanja međunarodne nadležnosti glede izvanugovorne odgovornosti za štetu, po europskom pravu prelazilo okvire ovog rada, smatramo korisnim, radi usporedbe, izložiti samo neke osnovne značajke i stajališta koja nalazimo u europskom pravu.

Međunarodna nadležnost, dakle, nadležnost u postupcima s međunarodnim obilježjem, u građanskim i trgovačkim predmetima u Europskoj uniji je uređena Uredbom (EZ) 44/2001 od 20. prosinca 2000. (dalje u tekstu: Uredba).³

Prije stupanja na snagu navedene Uredbe tu je materiju uređivala Bruxelleska konvencija o nadležnosti i priznanju i ovrsi sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima iz 1968.

Navedena Uredba u Hrvatskoj će se primjenjivati od dana njezinog pristupa Europskoj Uniji.

Uredba sadrži posebne odredbe o međunarodnoj nadležnosti za sporove koji proizlaze iz izvanugovorne odgovornosti za štetu u čl. 5. st. 3. Uredbe.

Na osnovi ove Uredbe Europski parlament i Vijeće donijeli su 11. svibnja 2005. godine V. Direktivu o osiguranju od automobilske odgovornosti. V. Direktiva tumači da žrtva prometne nezgode nastale u inozemstvu može i u vlastitoj državi članici u kojoj ima svoje prebivalište pokrenuti sudski postupak protiv odgovornog osiguratelja.

Za razliku od pravila o općoj međunarodnoj nadležnosti (čl. 2. st. 1. Uredbe) koja upućuju na sud države tuženikova prebivališta, posebno je uređena nadležnost za sporove iz izvanugovorne odgovornosti za štetu. Čl. 5. st. 3. Uredbe propisuje, da osoba s prebivalištem u nekoj državi članici može biti tužena u drugoj državi članici, u sporovima o izvanugovornoj odgovornosti za štetu ili odgovornosti koja je istovjetna toj odgovornosti, pred sudom mjesta gdje se štetni događaj dogodio ili gdje bi se mogao dogoditi.

³ Dr. sc. Davor Babić: "Međunarodna nadležnost za izvanugovornu odgovornost za štetu u europskom pravu", Pravo i porezi 1/2009, str. 59 (dalje: D.Babić, op. cit.)

U tumačenju poveznice "mjesta štetnog događaja"⁴ iz čl. 5. st. 3. Uredbe, Sud EZ zauzima stajalište da se nadležnost može zasnovati bilo u mjestu štetne radnje bilo u mjestu štetne posljedice.

Međutim, također prema tumačenju Suda EZ⁵ nadležnost prema čl. 5. st. 3. Uredbe ne može se zasnovati u tzv. mjestu posredne posljedice, a to je mjesto u kojem oštećeni samo "osjeća posljedice štetnog događaja".

Kao primjer za primjenu takvog tumačenja navodi se upravo zahtjev oštećenog iz prometne nezgode koji ne bi mogao podnijeti tužbu u državi svog prebivališta, budući da u državi svog prebivališta osjeća štetne posljedice (npr. umanjeње imovine, životne aktivnosti, radne sposobnosti i dr.).

Smatra se da bi zauzimanje stajališta o nadležnosti u mjestu posredne štete (mjestu prebivališta oštećenog tj. tužitelja) bilo u suprotnosti s europskim sustavom uređenja nadležnosti.

IV. UMJESTO ZAKLJUČKA

Istakli smo samo one bitne naglaske u tumačenju i primjeni odredaba o međunarodnoj nadležnosti čl. 5. st. 3. Uredbe jer nam se čini da nesumnjivo mogu biti od koristi i u svezi s tumačenjem odredbe o međunarodnoj nadležnosti čl. 53. ZRSZ, s obzirom na poteškoće i dvojbe koje se pri tome javljaju, a koje smo prethodno izložili uz naglasak na stajališta sudske prakse zauzeta u njihovoj primjeni.

Ipak se postavlja pitanje da li okolnost da su poveznice različite ("mjesto štetnog događaja" prema čl. 5. st. 3. Uredbe odnosno "ako je šteta nastala" na teritoriju Republike Hrvatske u čl. 53. ZRSZ) kao i to da autonomno tumačenje čl. 5. st. 3. Uredbe mora uzimati u obzir i opća načela međunarodne nadležnosti europskog prava (prebivalište tuženika) mogu imati značaj i u kojoj mjeri, u tumačenju jednih i drugih odredaba.

Napominjemo pri tome da odredbe čl. 46. ZRSZ predviđaju nadležnost suda prebivališta tuženika, ali je po sadržaju odredbe čl. 53. ZRSZ vidljiv drugačiji međusobni odnos tih odredaba od onog kojeg nalazimo u odredbama čl. 2. st. 1. i čl. 5. st. 3. Uredbe.

Treba uvažavati i to da je polazište svakog tumačenja cilj i svrha koja se želi postići propisom.

Nije pri tome sporno da se sadržaj naših propisa o međunarodnoj (čl. 53. ZRSZ) i mjesnoj nadležnosti (čl. 52. ZPP) obrazlaže pogodovanjem oštećenog, a također nije sporno da se to postiže mogućnošću izbora za oštećenog, a posebno kad taj izbor upućuje i na nadležnost suda mjesta njegova prebivališta.

⁴ Vidjeti D.Babić, op. cit. str. 8 i dalje

⁵ Vidjeti D.Babić, op. cit. str. 10

Da li okolnost da taj učinak, sadašnjim tumačenjem čl. 53. ZRSZ, čini nam se, nije postignut, ostavlja i nadalje dvojbe koje su bile prisutne i prilikom zauzimanja naprijed navedenih stajališta glede te međunarodne nadležnosti u našem pravu?

Doc. dr. sc. Davor Babić

**RIM II - UREDBA EUROPSKOG PARLAMENTA I VIJEĆA
O MJERODAVNOM PRAVU ZA IZVANUGOVORNE OBVEZE**

Rim II - Uredba Europskog parlamenta i Vijeća o mjerodavnom pravu za izvanugovorne obveze

1. UVOD I POSTAVLJANJE PROBLEMA

Kolizijska pravila o izvanugovornoj odgovornosti za štetu u Europskoj uniji unificirana su Uredbom (EZ) br. 864/2007 Europskog parlamenta i Vijeća od 11. srpnja 2007.¹ Kako Uredba predstavlja nastavak projekta ujednačavanja kolizijskih pravila za obveznopravne odnose koji je započet usvajanjem Rimske konvencije o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze iz 1980., Uredba se skraćeno naziva Rim II.² Donesena je temeljem čl. 65. Ugovora o osnivanju EZ kao mjera Zajednice u okviru pravosudne suradnje država članica u građanskim predmetima.³ Stupila je na snagu 11. siječnja 2008. (čl. 32). Uredba se primjenjuje u svim državama članicama, s iznimkom Danske.⁴

Uredbe EZ neposredno se primjenjuju u državama članicama EU od dana njihovog stupanja na snagu i ne transponiraju se u unutarnje pravo (čl. 189. Ugovora o EZ). Slijedom toga, Uredba Bruxelles I. primjenjivat će se u Republici Hrvatskoj tek od dana njezina pristupa Uniji. Unutarnja kolizijska pravila o izvanugovornoj odgovornosti za štetu, sadržana prije svega u odredbama Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima iz 1991. (Nar. nov. br. 53/91, 88/01, čl. 28.), primjenjivat će se samo u pogledu onih pravnih stvari koje se nalaze izvan polja primjene Uredbe (čl. 1. st. 2. Uredbe Rim II).

Uredba ima univerzalnu primjenu – primjenjuje se ne samo na pravne odnose s „intra-europskim” obilježjem, tj. one pravne odnose koji su povezani s više država članica Europske unije, već na i na izvanugovorne obveze koje su povezani s državama koje nisu članice. To

* Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

¹ Za opći prikaz Uredbe u našoj literaturi v. I. Kunda, Uredba Rim II: ujednačena pravila o pravu mjerodavnom za izvanugovorne obveze u Europskoj uniji, 28 Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci (2007), str. 1269-1324. Za podroban opis razvoja unifikacije međunarodnog deliktneog prava u EU v. V. Bouček “Uredba Rim II - komunitarizacija europskog međunarodnog deliktneog prava”, 45 Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu (2008), str. 287-304.

² Uredba o sudskoj nadležnosti, priznanju i ovrsi sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima, Sl. list EZ, 2001., L 12, str. 1.

³ Vidi čl. 3. preambule Uredbe.

⁴ Prema Protokolu br. 5. o položaju Danske, Danska nije vezana odredbama poglavlja IV. Ugovora o EZ i propisima donesenim temeljem tih odredaba. Protokol o položaju Ujedinjenog Kraljevstva i Irske predviđa pravo Ujedinjenog Kraljevstva i Irske da istupe iz pojedinih instrumenata koje tijela Zajednice usvoje u ovom području (*opt-out*), no one to u pogledu Uredbe Rim II. nisu učinile.

neposredno slijedi iz odredbe čl. 3. prema kojoj se Uredba primjenjuje i onda kada upućuje na pravo države koja nije članica.⁵

Prema čl. 1. st. 1., Uredba se primjenjuje se na sve vrste izvanugovorne odgovornosti u građanskim i trgovačkim predmetima, među koje spada i odgovornost za štetu prouzročenu u cestovnim prometnim nezgodama. Donošenjem Uredbe Rim II u pogledu određivanja mjerodavnog prava za cestovne nezgode ipak nije postignuta potpuna unifikacija. Naime, u državama članicama koje su ugovornice Haške konvencije o pravu mjerodavnog za cestovne prometne nezgode iz 1971.,⁶ ta konvencija i dalje je na snazi i ima prednost pred Uredbom.⁷

Konvencija iz 1971. temelji se, kao i Uredba, na načelu univerzalne primjene (čl. 11). Konvencija se ne primjenjuje samo onda kada je šteta povezana s drugom državom ugovornicom već u svim pravnim odnosima s međunarodnim obilježjem.⁸ Slijedom toga, države članice EU koje su stranke Konvencije, primjenjuju tu Konvenciju i u pravnim odnosima koji su intra-europskog karaktera. Prema tzv. federalnoj klauzuli sadržanoj u čl. 14. Konvencije, države koje nemaju jedinstveni pravni ustroj mogu izjaviti rezervu u pogledu primjene Konvencije na unutarnje (interlokalne) pravne odnose (čl. 14.), no takva mogućnost ne postoji za supranacionalne organizacije kao što je Europska unija.

Za cestovne prometne nezgode u Europskoj uniji stoga trenutno vrijedi dvojni režim. Uredbu Rim II. primjenjuju države članice koje nisu stranke Haške konvencije iz 1971. To su Bugarska, Estonija, Finska, Grčka, Irska, Italija, Mađarska, Njemačka, Portugal, Rumunjska, Švedska i Velika Britanija. Države članice EU koje su stranke Haške konvencije iz 1971., a to su Austrija, Belgija, Češka, Francuska, Latvija, Litva, Luksemburg, Nizozemska, Poljska, Slovačka, Slovenija, Španjolska, primjenjuju tu konvenciju.⁹ Konačno, u Danskoj se ne primjenjuje ni Uredba ni Konvencija, tako da tamo vrijede unutarnja kolizijska pravila o izvanugovornoj odgovornosti za štetu.

Kako se kolizijska pravila Konvencije i Uredbe znatno razlikuju, tužitelj može izborom suda pred kojim će pokrenuti postupak postići za sebe povoljniji materijalnopравни rezultat. Npr. ako se nadležnost može zasnovati u jednoj državi članici temeljem prebivališta tuženika (čl. 2. Uredbe 44/2001 o nadležnosti i priznanju i ovrsi sudskih odluka u građanskim i trgovačkim predmetima iz 2000.), a u drugoj prema mjestu gdje je nastao štetni događaj (čl. 5. st. 3. Uredbe 44/2001), tužitelj može izabrati sud u kojemu će za njega biti povoljniji ishod, ako je u jednoj od tih država na snazi Haška konvencija, a u drugoj nije.¹⁰ Zbog svega toga, korisno je

⁵ Više o tome C. Brière, "Le règlement (CE) n° 864/2007 du 11 juillet 2007 sur la loi applicable aux obligations non contractuelles (Rome II)", 135 Journal du droit international (2008), str. 31-74;

⁶ Konvencija je objavljena u Sl. l. SFRJ 26/1976. Notifikacijom o sukcesiji Hrvatska je postala strankom konvencije 8. listopada 1991. (NN MU, br. 4/1994).

⁷ Prema odredbi čl. 28. st. 1. Uredbe, Uredba ne dovodi u pitanje primjenu međunarodnih ugovora kojima su stranke jedna ili više država članica u vrijeme usvajanja Uredbe. Prema obrazloženju prijedloga Uredbe, koji je pripremila Komisija, ova odredba usvojena je zbog toga da države članice koje su stranke takvih međunarodnih ugovora zbog primjene Uredbe ne počinu povredu međunarodnog prava prema državama koje nisu članice Unije.

⁸ V. izvještaj Erica W. Esséna pripremljen uz Hašku konvenciju iz 1971. (www.hcch.net), str. 2.

⁹ Ugovornice su i sljedeće države koje nisu članice EU: Bjelorusija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija, Srbija i Švicarska v. www.hcch.net.

¹⁰ T. Thiede / M. Kellner, "Forum shopping zwischen dem Haager Übereinkommen über das auf Verkehrsunfälle anzuwendende Recht und der Rom II-Verordnung", VersR (2007), str. 1624-1628; T. K. Graziano, "La coordination des règlements européens et des conventions internationales en matière de droit international privé" 16 Schweizerische Zeitschrift für internationales und europäisches Recht (2006), str. 279-293; T. K. Graziano, "Das auf außervertragliche Schuldverhältnisse anzuwendende Recht nach Inkrafttreten der Rom II-Verordnung", 73 Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht.(2009), str. 26.

usporediti sličnosti i razlike u uređenju prava mjerodavnog za cestovne prometne nezgode prema Konvenciji i Uredbi te ispitati izgled za buduće ujednačavanje kolizijskih pravila u ovom području.

2. PRAVO MJERODAVNO ZA CESTOVNE PROMETNE NEZGODE PREMA UREDBI RIM II.

Za razliku od nekih drugih vrsta štete,¹¹ za prometne nezgode u Uredbi nisu propisana posebna kolizijiskopravna rješenja, već se primjenjuju opće norme Uredbe: članak 4. koji kao objektivnu poveznicu za izvanugovornu odgovornost za štetu predviđa mjesto u kojem se šteta dogodila, te članak 14., koji pod određenim pretpostavkama dopušta stranački izbor mjerodavnog prava.

2.1. Objektivno upućivanje: pravo mjesta neposredne štetne posljedice

Prema čl. 4., za izvanugovornu odgovornost za štetu mjerodavno je pravo države u kojoj se šteta dogodila, bez obzira na to u kojoj državi je nastao događaj koji je doveo do štete ili gdje su nastupile posredne posljedice toga događaja (čl. 4. st. 1). Ovom odredbom načelno se usvaja tradicionalno pravilo prema kojemu je za građanske delikte mjerodavno pravo mjesta u kojemu se delikt dogodio (*lex loci delicti*), s time što je to mjesto definirano kao mjesto izravne štetne posljedice koju je izazvala radnja štetnika. Poteškoće pri određivanju mjerodavnog prava za delikte kod kojih se mjesto počinjenja štetne radnje (*locus actus*) nalazi u jednoj, a mjesto štetne posljedice (*locus damni*) u drugoj državi (tzv. distancijski delikti) riješen je upućivanjem na pravo štetne posljedice. Radi zaštite pravne sigurnosti, nije prihvaćena tzv. teorija ubikviteta, prema kojoj može doći i do primjene prava mjesta radnje, jer se delikt proteže kroz sve pravne poretke u kojima je izvršena radnja ili u kojima je nastupila štetna posljedica. Upućivanje samo na pravo štetne posljedice nedvojbeno je kontroverzno.¹² Ipak, kod cestovnih prometnih nezgoda ono ne dovodi do osobitih problema, jer su kod njih i radnja i posljedica najčešće smješteni u državi mjesta u kojoj je došlo do nezgode.¹³

Cit. odredba čl. 4. st. 1. Uredba izričito propisuje da za određivanje mjerodavnog prava nije važno gdje su nastupile posredne posljedice štetnog događaja. Slijedom toga, ne može doći do primjene npr. prava mjesta uobičajenog boravišta oštećenika samo zato što on posredne posljedice štetnog događaja, npr. umanjenje imovine, umanjenje zdravlja ili kvalitete života, osjeća u toj državi. Kad je riječ o prometnim nezgodama, mjerodavno je prema čl. 4. st. 1. pravo mjesta gdje se štetna posljedica dogodila bez obzira na to gdje oštećenik osjeća

¹¹ Odgovornost za neispravan proizvod (čl. 5.), nepoštenu tržišnu natjecanje i ograničavanje slobodnog natjecanja (čl. 6.), ekološka šteta (čl. 7.), povreda prava intelektualnog vlasništva (čl. 8.), industrijske akcije (čl. 9).

¹² Graziano, op. cit. RabelsZ (2009), str. 14-18. I. Kunda, op. cit., str. 1283-1287. i tamo citiranu literaturu; S. Symeonides, "Rome II and Tort Conflicts: A Missed Opportunity", 56 American Journal of Comparative Law (2008); P. J. Kozyris, "Rome II: Tort Conflicts on the Right Track", 56 American Journal of Comparative Law (2008), str. 471-498

¹³ A. Junker, "Das Internationale Privatrecht der Straßenverkehrsunfälle nach der Rom II-Verordnung", Juristenzeitung 4/2008, str. 175.

posredne posljedice prometne nezgode. Ovo rješenje u skladu je s tumačenjem koje je Sud EZ usvojio u pogledu odredbe čl. 5. st. 3. Uredbe 44/2001 o međunarodnoj nadležnosti prema mjestu nastanka štete,¹⁴ tako da su europska pravila o međunarodnoj nadležnosti i o mjerodavnom pravu u tom pogledu usklađena.

U stavcima 2. i 3. članka 4., Uredba propisuje odstupanja od načela *lex loci delicti* u svrhu ostvarenja načela najuže veze. Prema stavku 2., ako štetnik i oštećenik imaju uobičajeno boravište u istoj državi u vrijeme nastanka štete, mjerodavno je pravo te države (*lex firmæ habitationis communis*). Tako je npr. ako oštećenik i štetnik imaju uobičajeno boravište u Zagrebu, a prometna nezgoda se dogodila u Ptuj, mjerodavno hrvatsko pravo. Upućivanje na pravo zajedničkog uobičajenog boravišta uglavnom je prihvaćeno u novijim zakonima o međunarodnom privatnom pravu.¹⁵ Ono se najčešće opravdava time da ono odgovara očekivanjima obiju stranaka te da će strankama pravo njihovog uobičajenog boravišta biti najbolje poznato.¹⁶

Prema stavku 3. članka 4., ako je iz svih okolnosti slučaja jasno da je delikt očito bliže povezan s nekom drugom državom, mjerodavno je pravo te države. Očito bliža veza s drugom državom može se temeljiti osobito na prethodnom odnosu između stranaka, kao što je ugovor, koji je blisko povezan s deliktom o kojemu je riječ. S obzirom na strogu dikciju ove odredbe (primjena drugog prava dopuštena je samo ako je iz *svih* okolnosti *jasno* da je delikt *očito* bliže povezan s drugom državom) kao i na važnost koja se u preambuli Uredbe pripisuje pravnoj sigurnosti u određivanju mjerodavnog prava,¹⁷ treba očekivati da će u praksi prema ovoj odredbi tek iznimno doći do odstupanja od *lex loci damni*. Kad je riječ o cestovnim prometnim nezgodama, kod kojih uvijek postoji znatna činjenična veza s mjestom nezgode, teško se može očekivati da će, u smislu čl. 4. st. 3. Uredbe, sve okolnosti jasno upućivati na bližu vezu s drugim pravom. Valja očekivati da će se odstupanja pojaviti uglavnom u vezi s okolnošću koja je primjerice navedena u čl. 4. st. 3. a to je prethodni ugovorni odnos. Ako je npr. između oštećenika i štetnika prije nezgode sklopljen ugovor o prijevozu, za izvanugovornu odgovornost za štetu bit će mjerodavno ono pravo koje je mjerodavno za ugovor.

Tijekom pripreme Uredbe, Europski parlament izrazio je zabrinutost da upućivanje na *lex loci damni* kod prometnih nezgoda može dovesti do nedovoljne kompenzacije u slučajevima kada su naknade prema pravu države gdje se nezgoda dogodila nedovoljne s obzirom na stvarne troškove liječenja i druge troškove koje oštećenik ima u državi svoga uobičajenog boravišta. Parlament je zato predložio da za obračun visine naknade bude mjerodavno pravo uobičajenog boravišta onda kada bi to bilo pravično za oštećenika.¹⁸ Vijeće EZ s pravom nije prihvatilo ovaj prijedlog. Ako materijalno pravo nekih država ne ostvaruje u dovoljnoj mjeri načelo restitucije, npr. zbog paušalizacije iznosa odštete koji zanemaruje stvarne troškove oštećenika u njegovoj državi, taj problem se treba rješavati na supstancijalnoj, a ne kao

¹⁴ C-220/88 *Dumez France c/ Hessische Landesbank* [1990] ECR I-49, 11. siječnja 1990; C-364/93, *Marinari c/ Lloyds Bank Plc.* [1995] ECR I-2719, 19. rujna 1995. Obrazloženje prijedloga Komisije (2003), str. 12.

¹⁵ V. npr. čl. 40. st. 2. njemačkog Uvodnog zakonika za Građanski zakonik (reforma međunarodnog privatnog prava iz 1988.); čl. 1. st. 3. nizozemskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu za izvanugovornu odgovornost za štetu iz 2001; Art. 99. belgijskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 2004; čl. 133. st. 1. švicarskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 1987.; čl. 105. st. 2. bugarskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 2005; čl. 20. japanskog Zakona o općim pravilima o primjeni prava iz 2006.; čl. 32. st. 2. korejskog Zakona o međunarodnom privatnom pravu iz 2001, itd.

¹⁶ Obrazloženje prijedloga Komisije (2003), str. 12.

¹⁷ Točka 16. Preambule.

¹⁸ Zaključak Europskog parlamenta o prijedlogu Uredbe Rim II, COM (2003), – C5–0338/2003–2003/0168(COD), 6. srpnja 2006., IPRax (2006), str. 413-418.

kolizijskopravnoj razini. Ipak, u preambuli Uredbe usvojen je tekst kojim se nastoji, koliko je to moguće u kolizijskopravnom instrumentu, zaštititi interese oštećenika: „*Prema važećim nacionalnim pravilima o naknadi štete žrtvama prometnih nezgoda, u slučajevima u kojima se nezgoda dogodila u državi različitoj od one u kojoj žrtva ima uobičajeno boravište, sud pred kojim je pokrenut postupak treba pri izračunu naknade štete za osobnu štetu uzeti u obzir sve relevantne okolnosti koje se odnose na tu žrtvu, uključujući osobito stvarne gubitke i troškove naknadne njege i medicinske pomoći.*”¹⁹ Citirani tekst nema jednaku normativnu vrijednost kao odredba Uredbe, ali on može poslužiti kao interpretativno pravilo.²⁰ Praksa tek treba pokazati hoće li ova odredba doprinijeti uravnoteženom ostvarenju interesa oštećenika u međunarodnom pravnom prometu.²¹

2.2. Subjektivno upućivanje: stranački izbor mjerodavnog prava

Uredba Rim II. omogućuje strankama da se sporazumiju o pravu mjerodavnom za izvanugovornu obvezu. U ovom pogledu Uredba jasno slijedi suvremene poredbenopravne tendencije.²² Doduše, stranački sporazum o mjerodavnom pravu u praksi se puno rjeđe pojavljuje nego kod ugovornih obveza. Nakon što dođe do štetnog događaja interesi stranaka često se nalaze u opreci, tako da je stranački sporazum teže postići.

Prema čl. 14. st. 1., sporazum o mjerodavnom pravu može se sklopiti nakon događaja koji je doveo do štete ili, ako sve stranke obavljaju poslovnu djelatnost, sporazumom koji je sklopljen prije tog događaja. Izbor mjerodavnog prava mora biti izričit ili mora s razumnom sigurnošću proizlaziti iz okolnosti slučaja. Primjerice, ako se tijekom postupka stranke pozivaju na pravo određene države (npr. na materijalno pravo suda) i pri tome pokazuju da time svjesno žele primjenu tog prava, bez obzira na to koje bi pravo bilo mjerodavno prema čl. 4., treba zaključiti da su se stranke prešutno sporazumjele o mjerodavnosti prava suda.

Odredbe čl. 14. predviđaju ograničenja prava izbora mjerodavnog prava slična onima koji postoje kod ugovornog statuta (usp. čl. 3. Uredbe Rim I). Ako su svi elementi činjeničnog stanja u vrijeme događaja koji je uzrokovao štetu smješteni u državi različitoj od one čije je pravo izabrano, stranački izbor prava ne utječe na primjenu onih propisa toga prava koje se ne mogu isključiti ugovorom (čl. 14. st. 2). Ako su svi elementi činjeničnog stanja smješteni u

¹⁹ Preambula Uredbe, točka 33.

²⁰ Graziano, op. cit. Rabelsz (2009), str. 17-18.

²¹ Pri donošenju Uredbe, Komisija je dala sljedeću izjavu u vezi s ovim pitanjem: „Svjesna različitosti u praksi država članica u pogledu iznosa naknade koja se dosuđuje žrtvama cestovnih prometnih nezgoda, Komisija je spremna ispitati konkretne poteškoće koji se pojavljuju za osobe koje žive u Europskoj uniji koje su oštećene u cestovnim prometnim nezgodama u državi različitoj od one u kojoj imaju uobičajeno boravište. U tu svrhu Komisija će, do kraja 2008., Europskom parlamentu i Vijeću staviti na raspolaganje studiju o svim mogućim opcijama, uključujući i pitanja osiguranja, za poboljšanje položaja prekograničnih žrtava prometnih nezgoda, što bi moglo pripremiti put za zelenu knjigu o ovom pitanju“. Preostaje vidjeti hoće li u budućnosti Komisija pripremiti o ovom pitanju zelenu knjigu te poduzeti i eventualne konkretne zakonodavne inicijative.

²² Stranački izbor mjerodavnog prava za izvanugovornu odgovornost za štetu prihvaćena je, s određenim razlikama u pogledu oblika izbora i opsega stranačke autonomije, u mnogim suvremenim zakonima o međunarodnom privatnom pravu. V. npr. § 35(1) austrijskog ZMPP-a iz 1978., čl. 39(1) lihtenštajnskog ZMPP-a, čl. 6. nizozemskog Zakona o mppu izvanugovorne odgovornosti za štetu iz 2001., čl. 42 njemačkog Uvodnog zakonika za Građanski zakonik (1986.); čl. 101 belgijskog ZMPP-a iz 2004; čl. 132. švicarskog ZMPP-a iz 1987. Francuska sudska praksa priznaje strankama pravo da se tijekom postupka suglase o primjeni određenog prava za izvanugovorne obveze (v. odluku Kasacijskog suda Francuske u predmetu *Roho c/ Caron* od 19. travnja 1988., 78 *Revue critique de droit international privé* (1989), str. 68.

jednoj ili više država članica EU, stranački izbor prava ne utječe na primjenu propisa prava Zajednice, koje se ne mogu isključiti ugovorom.

3. PRAVO MJERODAVNO ZA PROMETNE NEZGODE PREMA HAŠKOJ KONVENCIJI IZ 1971.

Haška konvencija o mjerodavnom pravu za prometne nezgode na cestama iz 1971. uređuje pravo mjerodavno za prometne nezgode u kojoj je uključeno jedno ili više motornih ili nemotornih vozila, a koja se dogodila u prometu na javnoj cesti na području otvorenome za svakoga ili na nejavnom području, ali otvorenome za određeni broj osoba koje imaju prava da se njime koriste (čl. 1. st. 2).²³ Iz polja primjene konvencije isključena je odgovornost proizvođača, prodavača, kao i popravljivača vozila, vlasnika ceste ili svake druge osobe obvezane da osigura održavanje ceste ili sigurnost korisnika i odgovornost trećih osoba, osim odgovornosti vlasnika vozila ili naredbodavca. Konvencija se ne primjenjuje ni na regresne zahtjeve između odgovornih osoba, na regresne zahtjeve i subrogacije koje se odnose na osiguravatelje, na zahtjeve i regresne zahtjeve što ih podnose ustanove socijalnog osiguranja, druge slične ustanove i javni automobilski garancijski fondovi, ili se ti zahtjevi podnose protiv njih, kao i na svako oslobađanje od odgovornosti predviđeno pravom koje je mjerodavno za te ustanove (čl. 2).

Temeljno kolizijsko pravilo konvencije sadržano je u čl. 3. Prema toj odredbi, mjerodavno je unutrašnje pravo države u kojoj se nezgoda dogodila. Kao i kod drugih Haških konvencija kojima se unificira kolizijsko pravo, izraz unutarnje pravo (*droit interne*) označava materijalno (supstancijalno) pravo određene države. Isključuje se dakle primjena kolizijskih normi prava na koje upućuje konvencija (*renvoi*).

Iznimke pravilu o mjerodavnosti prava mjesta prometne nezgode propisane su prije svega odredbom čl. 4. Prema prvoj iznimci, ako je u prometnoj nezgodi sudjelovalo samo jedno vozilo, koje je registrirano u nekoj drugoj državi, primjenjuje se unutrašnje pravo te države, u određenim slučajevima u kojima nema stvarne veze s državom mjesta prometne nezgode (odgovornost vlasnika prema vozaču, odgovornost prema putniku koji ima uobičajeno boravište u drugoj državi ili osobi koja se u vrijeme nezgode nalazila izvan vozila, a koja ima uobičajeno boravište u državi registracije). Pored toga, *lex loci delicti* se ne primjenjuje ako je u nezgodi sudjelovalo više vozila koja su registrirana u istoj državi. Određene iznimke propisane su i u pogledu odgovornosti za štetu na stvarima koje se nalaze u vozilu ili izvan njega (čl. 5).

Haška konvencija ne sadrži pravilo prema kojemu bi se stranke mogle sporazumjeti o izboru mjerodavnog prava za štetu. U doktrini i sudskoj praksi, sporno je kako treba tumačiti šutnju konvencije o stranačkom izboru prava. Prema jednom shvaćanju, treba zaključiti da Konvencija ne dopušta stranački izbor. Prema drugom shvaćanju, Konvencija izričito ne spominje stranački

²³ Više o Haškoj konvenciji iz 1971., npr. Z. Matić, *Međunarodno privatno pravo - Posebni dio*, Zagreb (1982), str. 85; C. S. Armstrong, "The Hague Convention on the Law Applicable to Traffic Accidents: Search for uniformity amidst doctrinal diversity", 11 *Columbia Journal of Transnational Law* (1972), str. 74; G. Beitzke, "Die 11. Haager Konferenz und das Kollisionsrecht der Strassenverkehrsunfälle", *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht* (1969), str. 204; H. Hoyer, "Zu den Kollisionsnormen des Haager Straßenverkehrsübereinkommens", *Zeitschrift für Rechtsvergleichung*, 1989, str. 292.

izbor, ali ga prešutno dopušta. Konačno, neki autori smatraju da stranke mogu izabrati mjerodavno pravo za štetu ako to dopušta unutarnje kolizijsko pravo države suda.²⁴ Čini se najuvjerljivijim tumačenje prema kojemu se stranke prema Konvenciji ne mogu sporazumjeti o mjerodavnom pravu. Premda bi, iz perspektive suvremenog međunarodnog privatnog prava, bilo prihvatljivo dopustiti stranački izbor mjerodavnog prava, valja uzeti u obzir da u vrijeme sastavljanja konvencije kolizijskopravna stranačka autonomija u izvanugovornim odnosima uglavnom nije bila poznata. Slijedom toga, treba uzeti da bi, da Konvencija dopušta stranački izbor, to u tekstu Konvencije bilo izričito navedeno. Konvencija predstavlja cjelovit sustav kolizijskih pravila za cestovne prometne nezgode koji se ni u čemu ne oslanja na unutarnje kolizijsko pravo država ugovornica, tako da se ne čini uvjerljivim tumačenje prema kojemu stranke mogu izabrati mjerodavno pravo ako to dopušta pravo države suda.

4. USPOREDBA KOLIZIJSKOPRAVNOG REŽIMA UREDBE RIM II. I HAŠKE KONVENCIJE IZ 1971.

Iz navedenog slijedi da su najvažnije razlike u kolizijskopravnom uređenju cestovnih prometnih nezgoda sljedeće.

Prva razlika jest u ulozi stranačke autonomije u određivanju mjerodavnog prava. Uredba Rim II. izričito dopušta strankama da se sporazumiju o pravu mjerodavnom za štetu, u pravilu nakon štetnog događaja. Haška konvencija ne sadrži odredbu o mjerodavnom pravu. U međunarodnoj doktrini i praksi sporno je mogu li stranke izabrati pravo različito od onoga na koje upućuje Konvencija.

Druga razlika odnosi se na objektivne poveznice. Premda oba izvora polaze od mjerodavnosti prava države mjesta gdje se dogodila šteta, propisuju sasvim različite iznimke tome pravilu. Jedina konkretizirana iznimka predviđena Uredbom jest upućivanje na pravo zajedničkog uobičajenog boravišta oštećenika i štetnika. Odstupanje od *lex loci damni* moguće je još samo prema izbjegavajućoj klauzuli iz čl. 4. st. 3. ali ona je toliko usko sročena da se može očekivati da će u praksi tek rijetko doći do odstupanja od primjene prava mjesta nezgode temeljem te odredbe. Konvencija s druge strane, predviđa veći broj odstupanja i to u korist prava registracije vozila, a ne prava zajedničkog uobičajenog boravišta stranaka.

Treća razlika tiče se ostvarenja načela restitucije u pogledu oštećenika koji imaju uobičajeno boravište izvan države u kojoj se dogodila nezgoda. Prema ranije citiranom tekstu točke 33. Preambule, sudovi trebaju primjenjivati *lex loci damni* na način koji uvažava interese oštećenika koji ima uobičajeno boravište u državi različitoj od države mjesta nezgode. S druge strane, ništa u Haškoj konvenciji ne upućuje na to da bi sudovi mogli tumačiti mjerodavno pravo na ovaj način.

²⁴ Više o stranačkom izboru prava prema Haškoj konvenciji: H. Hoyer, "Haager Straßenverkehrsübereinkommen und Rechtswahl der Parteien; Zeitschrift für Rechtsvergleichung, internationales Privatrecht und Europarecht, 1991, p. 341; B. Dutoit, *Commentaire de la loi fédérale du 18 décembre 1987.*, Basel (2005), komentar uz čl. 134., odlomak 2., V. Graziano op. cit. RabelsZ (2009), str. 27. i tamo citiranu literaturu.

5. PERSPEKTIVE UJEDNAČAVANJA KOLIZIJSKIH PRAVILA O CESTOVNIM PROMETNIM NEZGODAMA

Prema članku 30. Uredbe Rim II., Komisija treba do 20. kolovoza 2011. podnijeti Europskom parlamentu, Vijeću te Europskom gospodarskom i socijalnom odboru, izvještaj o primjeni Uredbe, po potrebi s prijedlozima njezinih izmjena. Izvještaj treba obuhvaćati i studiju o učincima članka 28. Uredbe, koji uređuje odnos Uredbe i međunarodnih ugovora, u pogledu Haške konvencije iz 1971. U tom izvještaju, Komisija bi trebala ispitati praktične poteškoće do kojih dovodi trenutno stanje prema kojemu neke države članice za cestovne prometne nezgode primjenjuju Uredbu, a druge Hašku konvenciju.

Neujednačenost kolizijskih pravila za prometne nezgode u Europskoj uniji mogla bi biti prevladana na dva načina. Prvo, izmjenama Uredbe Rim II. ili Haške konvencije, mogla bi se postići ujednačenost ili barem približavanje tih instrumenata. U pogledu Uredbe Rim II. to bi trebalo učiniti donošenjem posebnih kolizijskih pravila za cestovne prometne nezgode što je već u toj Uredbi učinjeno za neke druge vrste šteta. Drugo, s državama ugovornicama Konvencije koje nisu članice EU mogao bi se sklopiti sporazum kojim bi Haška konvencija iz 1971. bila izuzeta od primjene u intra-europskim odnosima, npr. onda kada štetnik i oštećenik imaju uobičajeno boravište u Europskoj uniji.²⁵ Ovo rješenje predstavljalo bi nepoželjno odstupanje od načela univerzalnosti kolizijskih normi u Europskoj uniji i trebalo bi ga, ako je to ikako moguće, izbjeći.

²⁵ Graziano, op. cit. RabelsZ (2009), str. 30-31.

Mladenka Grgić

**UTVRĐIVANJE PRAVIČNE NOVČANE NAKNADE
NEIMOVINSKE ŠTETE**

Utvrđivanje pravične novčane naknade neimovinske štete

1. Uvod

Problem naknade neimovinske štete nastale zbog smrti ili ozljede neke osobe u pravnim sustavima Europske unije, godinama je nepresušna tema koja izaziva veliku pozornost kako javnosti tako i pravnih i medicinskih stručnjaka. Ukoliko je takva šteta nastala kao posljedica prometne nezgode onda je problematika još izazovnija i složenija.

Literatura često podsjeća da odštetno pravo nema sistematizirane odredbe o utvrđivanju naknade neimovinske štete na osobama pa je u većini zemalja odluka o njenoj visini uglavnom prepuštena sudovima. Nije nikakva novost da je polje slobodne ocjene vrlo široko, što stvara neizvjesnost, nejednakost i pravnu nesigurnost, pa se sve češće spominje tzv. "forum shopping", a naročito otkada je IV. direktiva omogućila oštećenim osobama da svoje zahtjeve za naknadu štete mogu realizirati u zemlji vlastitog prebivališta. S jedne strane imamo Europski parlament koji inzistira na posebnoj zaštiti oštećenih osoba u cestovnom prometu i koji traži nova pravila za utvrđivanje mjerodavnog prava, kriterija i metoda, a s druge strane imamo i CEA - Udruženje osiguravatelja na nivou Europe, koje se ne protivi takvim nastojanjima ali insistira na ujednačavanju metoda utvrđivanja stupnja oštećenja zdravlja neke osobe.

2. Metode utvrđivanja visine pravične novčane naknade

Danas u Europi razlikujemo dvije osnovne metode¹ određivanja naknade neimovinske štete. **Prva je tzv. apstraktna ili objektivna metoda** koja se zapravo bazira na prosjeku, uobičajenosti sličnih slučajeva. Uglavnom se vezuje za tradiciju latinskih zemalja koje se oslanjaju na tabele od 0 - 100%, a dodatno personaliziraju štetu prema kriterijima koje se razlikuju od zemlje do zemlje. Ova metoda može biti u primjeni kao sudska metoda, kada sudovi objavljuju tabele (Francuska ili Belgija) ili zakonska, kao što je slučaj u Španjolskoj za sve štete iz automobilske odgovornosti.

* Euroherc osiguranje d.d.

¹ O metodama određivanja naknade neimovinske štete v. Čurković M., Obvezna osiguranja u prometu, Inženjerski biro d.d., Zagreb 2007., str. 126-129.

Druga metoda tzv. subjektivna – konkretna metoda, koja kod utvrđivanja visine pravične novčane naknade uzima u obzir sve okolnosti pojedinog slučaja. Nalazimo je u primjeni u Njemačkoj, Austriji, Nizozemskoj i dr. U ovim zemljama na prvom mjestu svakako je naknada materijalne štete kao posljedica štete na osobama (gubitak zarade, gubitak uzdržavanja) a za ostatak daje se opis posljedica i one se konkretiziraju kroz tzv. “Schmerzensgeld” – bolnina, satisfakcija.

3. Pravična novčana naknada u našoj zemlji

Institut naknade nematerijalne štete kao i pravni standard “pravična novčana naknada, ni na našim prostorima nije bio nepoznat. Još za vrijeme važenja austrijskog OGZ-a naknada nematerijalne štete nije bila sporna. Po tada važećem Zakonu uspostavljeno je pravilo koje glasi: tko koga ošteti (povrijedi) u tijelu..., i suviše ako oštećenik zahtjeva, valja da mu za pretrpljene bolove plati neku sumu prema okolnostima dokazanim².

Donošenjem Zakona o obveznim odnosima³ naš pravni poredak uspostavio je pravila vezano za naknadu nematerijalne štete, pa je istim pravo na pravičnu novčanu zadovoljštinu zbog povrede tjelesnog integriteta priznato samo za povrede i za osobe koje su u Zakonu taksativno navedene⁴. Pravična novčana naknada za nematerijalnu štetu ne dosuđuje se zato da bi novac predstavljao njen novčani ekvivalent nego da se oštećeniku omogući da njenim posredstvom pribavi sebi neku zadovoljštinu i da se na taj način uspostavi oštećenikova narušena psihička i emocionalna ravnoteža. Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud će voditi računa o značaju povrijeđenog dobra i cilju kojem ta naknada služi, ali i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njezinom prirodom i društvenom svrhom što je zapravo bila zapreka prodoru lukrativnosti i komercijalizacije u ovo pravno područje. Osim jačine i trajanja nematerijalne štete ZOO/91 kao jedan od bitnih kriterija za odmjeravanje pravične novčane naknade uzima u obzir i ostale okolnosti slučaja, a koje znatno pomažu individualizaciji odštete.

Nije bio rijedak slučaj da su sudovi na različite načine postupali prilikom odmjeravanja visine pravične naknade, pa je Vrhovni sud na sjednici Građanskog odjela od 29. studenog 2002., odlučio prihvatiti “Orijentacijske kriterije i iznose za utvrđivanje pravične novčane naknade nematerijalne štete” s ciljem ujednačavanja primjene tada važećeg čl. 200. st. 1. ZOO/91, odnosno ujednačavanja razlika u novčanim naknadama koje su pojedini sudovi dosuđivali oštećenim osobama.

Stupanjem na snagu novog ZOO/05 značajno je izmijenjen koncept neimovinske štete. Umjesto subjektivne koncepcije nematerijalne štete po ZOO/91, koja je predstavljala nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola te straha, novi ZOO/05 usvojio je objektivnu koncepciju neimovinske štete prema kojoj tu vrstu štete predstavlja **povreda prava**

² OGZ-par.1325.

³ Zakon o obveznim odnosima, (Službeni list SFRJ 29/78 – u daljnjem tekstu ZOO/91).

⁴ ZOO/91. pravno priznati oblici nematerijalne štete bili su: pretrpljeni fizički bolovi, pretrpljeni duševni bolovi zbog smanjenja životne aktivnosti, naruženosti, povrede ugleda, časti, slobode i prava ličnosti, smrti bliske osobe, za pretrpljeni strah i pretrpljeni duševni bolovi zbog naročito teškog invaliditeta bliske osobe, te pretrpljene duševne bolove zbog navođenja na kažnjivu obljubu ili kažnjivu bludnu radnju...

osobnosti,⁵ dok su pretrpljeni fizički i psihički bolovi te strah samo kriteriji odnosno kvalifikatorne okolnosti za određivanje visine pravične novčane naknade štete.

4. Medicinska vještačenja u postupku utvrđivanja neimovinske štete

Kada govorimo o nematerijalnoj šteti kao posljedici nekom nanesenog fizičkog ili psihičkog bola te straha, ili o povredi prava osobnosti, posebice prava na fizičko i duševno zdravlje, jedno od pitanja koje se nameće je i na koji način utvrditi i individualizirati takvu štetu? Praksa je prihvatila različita medicinska vještačenja kao najprihvatljivije sredstvo.

Nepostojanje odgovarajućih ujednačenih standarda još iz sudske prakse u vrijeme primjene tzv. starog ZOO/91 dovelo je do nesnalaženja medicinskih vještaka, koji su se prilikom izrade nalaza i mišljenja vezano za tzv. smanjenje opće životne aktivnosti koristili raznim tablicama iz oblasti:

dobrovoljnih osiguranja (nezgode) u kojima se oštećenja zdravlja čovjeka iskazuju u postotcima, što je bilo neprihvatljivo iz razloga što je u takvim slučajevima reperna vrijednost "svota osiguranja" (ugovoreni iznos u novcu, a naknada u novcu je jednaka postotku oštećenja u odnosu na repernu vrijednost - svotu osiguranja);

i/ili

mirovinskom osiguranju gdje se na temelju Zakona o listi tjelesnih oštećenja stječe pravo na naknadu u novcu, na način da je svako tjelesno oštećenje vezano za određeni postotak odgovarajućem postotku od osnovice (koja po odluci tijela MIO od 01. srpnja 2008. god. iznosi 1.120,98 kn);

i/ili

sudskoj medicini – (Zečević i suradnici)⁶ koji u poglavlju 19. Vještačenje u parničnom postupku, točka 19.1.3 smanjenje opće životne aktivnosti, kažu, citiramo:

„Vjerojatno najviše teškoća, pa i dvoumljenja, vještaku čini određivanje smanjenja (gubitka) opće životne aktivnosti.

Pod životnom se aktivnošću smatra čovjekova mogućnost da zadovoljava svoje opće životne potrebe i zadovoljstva. Riječ je, konkretno, o tome da se u vještakovu mišljenju trajna posljedica neke ozljede iskazuje brojem, točnije, u obliku postotka u rasponu od 0 do 100 %.

Kod trajnog oštećenja funkcije nekog organa ili dijela tijela, istodobno bi određivali i postotak smanjenja opće životne aktivnosti. 'Doduše, neki se poremećaji funkcija mogu vrlo egzaktno odrediti i označiti u brojkama, npr. poremećaj vida, smanjenje sluha, smanjenje pokretnosti

⁵ Članak 19. Povreda prava osobnosti, st.2. Pod pravima osobnosti u smislu ovog Zakona razumijevaju se prava na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i dr.

⁶ Zečević D., Škavić J. i dr., Knjiga: Sudska medicina i deontologija, Medicinska naklada Zagreb, 2004. god.

zglobova. **No, ovako određeni postotak smanjenja funkcije odnosi se na strogo određeni dio tijela ili organa i ni u kojemu slučaju nije istovjetan smanjenju opće životne aktivnosti.**

Tako su u praksi nastale i „Tablice smanjenja opće životne aktivnosti“, kao posljedice različitih oblika ozljeda, uz napomenu autora da su podatci u tabeli više orijentacijski nego egzaktni, a utemeljeni su na dugogodišnjem iskustvu priznatih medicinskih stručnjaka i stalnih sudskih vještaka Županijskog suda u gradu Zagrebu, pri čemu su rabljeni i podatci iz tablica brojnih osiguravajućih zavoda.

Autori ističu: „Navedene će tablice nedvojbeno biti korisne i za medicinske vještake i za pravnike, ali uz upozorenje da se one ne bi trebale automatski - generalizirano primjenjivati, nego da vještak, pomoću njih, svaki slučaj pojedinačno ocijeni.“

Prilikom izrade nalaza i mišljenja, sudski vještak trebao bi „nastupati“ razumno koristeći sintetičku i preciznu polaznu točku, pri čemu će svakom zdravstvenom oštećenju pripisati stupanj oštećenja uz obrazloženje, jer *„raditi kao vještak, znači slušati, promatrati, mjeriti, razumjeti i onda obrazložiti, kako bi bio shvaćen“*.

Ovo je posebno važno u sadašnjem trenutku kada se u Republici Hrvatskoj primjenjuju dva Zakona o obveznim odnosima, ovisno o tome kada se dogodila prometna nezgoda i kada je šteta nastala, prije ili poslije 01. siječnja 2006. godine.

Uvođenjem pojma duševno zdravlje, kao posebnog zaštićenog prava osobnosti, zakonodavac je dodatno uznemirio brojne frustrirane, razočarane ljude poremećenog duševnog mira, te im širom otvorio vrata sudnica, da tamo potraže uspostavu duševnog sklada u okviru novčanih naknada koje će potraživati od najrazličitijih subjekata i zbog najrazličitijih uzroka.⁷ Čini se da na ovu okolnost ni vještaci nisu ostali ravnodušni, pa u svakom sudsko-medicinskom vještačenju novijeg datuma imamo i posebno psihijatrijsko vještačenje, koje se jednostavnim matematičkim zbrojem doda već utvrđenom “smanjenju opće životne aktivnosti”.

5. Europska tabela za utvrđivanje posljedica ozljede

Istom problematikom, samo daleko složenijom godinama se bavi i Europa. U sklopu harmonizacije odštetnog prava pokrenuta je i ozbiljnija inicijativa o donošenju jedinstvenih metoda vrednovanja stupnja oštećenja zdravlja neke osobe, odnosno posljedica koje ozljede ostavljaju. Ova inicijativa pokrenuta je u okviru EU Parlamenta (preko simpozija Trier I, lipanj 2000. god., od strane Willija Rothley-a, potpredsjednika Zakonodavnog odbora EU Parlamenta), što je rezultiralo donošenjem **“Indikativnih tabela za procjenu oštećenja fizičkog i psihičkog integriteta”**. Zadatak za izradu jedinstvenih tabela povjeren je skupini (CEREDOC)⁸, a kojoj pripadaju sveučilišni profesori i visoko rangirani vještaci za odštete i procjene iz različitih europskih zemalja. Prilikom izrade ovih tabela skupina CEREDOC-a osigurala si je

⁷ Alaburić V. i dr.; Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti; Narodne novine, Zagreb, 2006., str. 56.-57.

⁸ Confédération Européenne d’Experts en Evaluation et Réparation du Dommage Corporel

suradnju poznatih liječnika specijalista i sveučilišnih profesora, kao i stručne kadrove iz nacionalnih krovnih organizacija koji djeluju kao vještaci.

5.1. Sažetak radne skupine iz pravničkog kruga⁹

Radna skupina, koja je intenzivno radila na tabeli sastavljena je o velikog broja kako medicinskih tako i pravnih stručnjaka. Članovi skupine bili su u svakom trenutku motivirani zajedničkim nastojanjem da se pronađu rješenja iza kojih će moći stati svaki od članova i koji su se odrekli pokušaja da pod svaku cijenu obrane/nametnu svoje mišljenje, odnosno rješenje svoje zemlje.

Harmonizacija odredbi u svezi s naknadom neimovinske štete predstavlja po mišljenju skupine izazov pred kojim se jednostavno ne smije ustuknuti. Oni su to nazvali "borbom protiv anarhije", anarhije koja proizlazi iz usporedne analize različitih europskih sustava, ali čak i anarhije koja vlada unutar pojedinih nacionalnih sustava. Ona prije svega potječe iz babilonske zbrke u definicijama koje služe za potrebe opisa različitih aspekata određene štete, aspekata koji su manje ili više identični, pa i onda kad su izraženi pomoću različitih pojmova: *dommage psychologique*, *prejudice d agreement*, *invalidite psysologique*, *danno psicofisico*, *danno biologico*, *danno alla salute*, *Schmerzensgeld*, *pain and suffering* itd. Članovi radne skupine ističu kako nije riječ samo u jezičnoj zbruci, nego puno više u perspektivi zabrinjavajućeg nekontroliranog širenja neimovinskih šteta. Lutrija kriterija za odštete je isto tako jedan od istinskih izvora anarhije; kriterija koji su već prema pojedinom sustavu međusobno različiti, te često variraju čak i od suda do suda, pa i od jednog suca do drugoga.

Pravnici su ozbiljno ukazali na ekstremnu poplavu tzv. bagatelnih šteta, što vrlo ozbiljno ugrožava financijska sredstva osiguravajućih društava, a koja su potrebna za primjerene odštete namijenjene ozbiljnijim oštećenjima statusa tjelesne i/ili duševne neoštećenosti, odnosno cjelovitosti. Racionalizacija, prije svega mora počivati na tabelama koje bi mogle jamčiti osnovnu jedinstvenost odšteta, a istovremeno ostavljati dovoljno slobodnog prostora za donošenje prosudbi prema gore, kad je riječ o posebnim okolnostima šteta i o posebnim okolnostima pojedinih slučajeva. Osnovni postulati koji su sadržani u tabeli su: dostojanstvo, zdravlje, jednakopravnost, jer su to postulati koje priznaju svi europski sustavi.

Analizirajući pojedina nacionalna zakonodavstva, raspravljene su sve značajnije posebnosti koje su prisutne u istima. Tako je ukazano na drastične i radikalne promjene koje je uveo Savezni vrhovni sud u Njemačkoj, kada je 1992. godine donio odluku, kojom je potvrđeno da je "gubitak osobnosti kao posljedica teškog cerebralnog oštećenja, po svojoj naravi potrebno promatrati kao neimovinsku štetu" za koju je u skladu s par. 847. BGB, potrebno isplatiti odštetu. Prema ranijoj sudskoj praksi nije bilo priznato pravo na naknadu neimovinske štete osobama koje su bile svedene na vegetativno stanje (jer te osobe nisu osjećale bolove). Novčana naknada nakon toga preuzela je dvostruku funkciju: funkciju zadovoljštine i kažnjavanja i funkciju obeštećenja.

⁹ Europski sastanak u Trieru, 08. - 09. lipnja 2000. god. Izvjestitelj u ime grupe pravnik, Francesco D. Busnelli; Sažetak radova pravne radne skupine.

Tabela je zabranila da se pri utvrđivanju visine odštete uzimaju u obzir prihodi ili imovina žrtve što je formulirano i u Rezoluciji br. 75/7 Savjeta Europe od 15. ožujka 1975.¹⁰ za tjelesna oštećenja i psihičke patnje priznat će se odštete na temelju njihovog intenziteta i trajanja.

Medicinska znanost, čija je podrška od presudne važnosti treba osigurati razlikovanje između ugroze fizičke i psihičke cjelovitosti/neozlijeđenosti i čisto subjektivnih smetnji što znači da se mora podvući jasna granica između ustanovljenog oboljenja i jednostavnog psihičkog poremećaja. Povjerenje u kompetenciju i ozbiljnost sudskih medicinaru mora odnijeti prevagu nad skepsom koja je oduvijek nanosila štetu pravno korektnom konceptu kad je riječ o neurološkim i psihijatrijskim oboljenjima.

Ova jedinstvena tabela je dokument koji definira ugrozu fizičke i/ili psihičke neozlijeđenosti, i to u postotcima i nužno je ustrojavanje na razini Europe.

Skala odšteta je dokument, koji omogućava uvrštenje određenog novčanog iznosa uz postotnu stopu ugroze fizičke i/ili psihičke neozlijeđenosti (ona preračunava odgovarajuću ugrozu u određenu novčanu vrijednost). Prema mišljenjima svih članova Radne skupine skalu odšteta isto tako treba ustrojiti na razini Europe pri čemu bi se u obzir uzimala životna dob osobe te značaj postotne ugroze. Za stvarnu implementaciju bi svakom nacionalnom zakonodavstvu trebalo prepustiti kriterije definiranja vrijednosti svakog pojedinog boda.

5.2. Sažetak radne skupine – medicinska skupina¹¹

Prema stajalištima medicinskih stručnjaka jedinstvena tabela treba se zasnivati na opće prihvaćenim konceptima. Liječnici procjenjuju, objektivno i kvantitativno, bez prelaženja granica svoje struke, odnosno kompetencija pri čemu su svjesni da se čovjek kao jedno kompleksno biće ne uklapa uvijek savršeno u okvir kojeg odrede pravnici.

Zadatak liječnika vještaka se sastoji u tome; s jedne strane odrediti oštećenja čovjeka koja se mogu medicinski utvrditi i/ili razjasniti, a s druge strane dati stručno mišljenje o konačnom navedenom broju mogućih posebnih oštećenja.

Osnova za procjene je procjena oštećenja psihičke i fizičke cjelovitosti koja se s medicinskog aspekta može utvrditi, dakle izmjeriti. Dobivena procjena čisto subjektivno dobivenih oštećenja koji su medicinski objašnjivi, ali se medicinski ne mogu utvrditi (nisu mjerljivi), moguća je samo kada za iste postoji jedinstven stupanj oštećenja.

U tom slučaju vrijedi princip: **Ono što se ne može objektivno ocijeniti ne može se ni kategorizirati.**

Kako europski stručnjaci, vještaci ne bi morali previše mijenjati navike izbor je pao na sustav postotaka, kao što je i uobičajeno u sudskoj medicini.

¹⁰ Tekst Rezolucije v. Ćurković M., Oblici nematerijalne štete i kriteriji za određivanje naknade, Zbornik: Privreda i pravo osiguranja u tranziciji, Udruženje za pravo osiguranja Srbije i Crne Gore, Palić, 2004. god., str. 130-133.

¹¹ Europski sastanak u Trieru, 08.-09. lipnja 2000. god. Izvjestitelj u ime grupe liječnika: Prof. dr. P. Lukas (Brisel), Načela europskog sustava procjene ozljeda osobe.

Trier I – je utvrdio ograničenje psihičke i fizičke cjelovitosti (BPPI) koje je definirano kao:

konačno smanjenje psihičkog i/ili fizičkog potencijala koje je moguće utvrditi ili razjasniti na medicinskoj osnovi, a kojem se dodaju bolovi i psihičke posljedice za koje liječnik zna da u pravilu nastupaju s oštećenjem kao objektivni učinci na svakodnevni život a koji su u pravilu povezani s oštećenjem.

Stupanj BPPI-a (ukratko stupanj oštećenja)

poteškoća koju osjeti osoba (za koju se vrši mjerenje oštećenja) u poduzimanju normalnih radnji svakodnevnog života izvan radnog mjesta, tj. opseg “osobnog ograničenja”, a koja se odnosi na maximum od 100% oštećenja kojeg je teoretski moguće postići.

Postotak BPPI-a

ne predstavlja jediničnu mjeru, nego jedinicu za procjenu stanja kao rezultata primjene raznih pojava, a koji su izmjereni pomoću raznih instrumenata te su stoga iskazani u raznim mjernim jedinicama, kao i intuitivnom mišljenju koje se temelji na iskustvu i umijeću shvaćanja nemogućeg.

Procjena prema tabeli na taj način ne isključuje određena razmatranja aspekata koji su specifični za određenu osobu. Zadatak liječnika je da objasni kako oštećenja utječu na svakodnevni život, pa u skladu s time određuje i stupanj oštećenja.

Kako ugrožena osoba doživljava oštećenje, kako reagira na isto, ovisi o visokoj mjeri njegove strukture osobnosti. To je jedan izuzetno osobni doživljaj. Ukoliko se radi o patološkom ograničenju onda će se takvo ograničenje predvidjeti u IT-u i BPPI-u. Ukoliko se ne radi o patološkom ograničenju tada nije niti dokazivo, niti mjerljivo: **Budući da takvo ograničenje nije “medicinske” prirode, liječnik u tom slučaju ne može pomoći.**

Polazna točka tabele bila je da za jednake organe, jednake funkcije i jednake standarde stupnja ograničenja neke funkcije u svim zemljama moraju postojati iste vrijednosti. Te iste vrijednosti ili vrijednosti za utvrđivanje stupnja ograničenja, zapravo čine kostur tabele.

Ukazujući na potrebu da se na europskoj razini ustroji služba promatranja sa savjetodavnom i istraživačkom funkcijom te izvješćivanjem Europske komisije o rezultatima, Radna skupina je potvrdila da je riječ o jednom ozbiljnom i sustavnom zahvatu, utemeljenom na znanstvenoj osnovi.

6. Umjesto zaključka

Brojni primjeri iz prakse, kako domaće tako i inozemne, potvrđuju da nepostojanje jedinstvenog sustava vrednovanja oštećenja zdravlja neke osobe – medicinskih kriterija ili standarda, šteti prvenstveno oštećenima ali i odgovornim osobama.

Nije nikakva novost da ovisno o posljedicama oštećenik ima pravo na veću ili manju pravičnu novčanu naknadu, pa je na konačni iznos odštete utjecaj mišljenja što ga daju pojedini medicinski stručnjaci izuzetno velik¹². Donošenje ujednačenih standarda u području medicine bitno bi pridonijelo pravnoj jednakosti građana ali i ukupnoj pravnoj i financijskoj sigurnosti u ovom području. Svaka neujednačenost, pa tako i ova, dovodi do dugotrajnih parničenja i nezadovoljstva kako oštećenika tako i odgovornih za popravljavanje štete.

¹² Crnić, Ivica, *Odštetno pravo*, Drugo bitno izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zgombić & Partneri, d.o.o., Zagreb 2008. str. 646.

Literatura:

- Ćurković Marijan, Obvezna osiguranja u prometu, Inženjerski biro d.d., Zagreb, 2007. god.
- Zečević D., Škavić J., i dr., Knjiga: Sudska medicina i deontologija, Medicinska naklada, Zagreb, 2004. god.
- Alaburić V. i dr., Odgovornost za neimovinsku štetu zbog povrede prava osobnosti, Narodne novine, Zagreb, 2006. god.
- Crnić I., Odštetno pravo, Drugo bitno izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zgombić& Partneri, d.o.o., Zagreb, 2008.
- Izviješće Radne skupine – Radni sastanak u Trieru, 08-09. lipnja, 2000 god., Sažetak radova: Izvjestitelji: Francesco D. Busnelli, Prof. dr. P. Lucas, (Bruxelles)

Prof. dr. sc. Marijan Ćurković

**ROKOVI ZA RJEŠAVANJE ŠTETA
IZ OBVEZNIH OSIGURANJA U PROMETU**

Rokovi za rješavanje šteta iz obveznih osiguranja u prometu

Obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti uvedeno je prvenstveno radi zaštite oštećenih u prometnim nesrećama. Položaj oštećenih reguliran je propisima o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti. Najsnažnije sredstvo zaštite oštećenih svakako je uspostava prava na izravan zahtjev oštećenih prema osiguratelju štetnika (*actio directa*). No, i to najsnažnije sredstvo u praksi je ostajalo bez velikog učinka, odnosno, nije bilo u stanju osigurati oštećenome brzu i adekvatnu naknadu štete. Naime, dogodilo se da je podvrgavanje položaja oštećenih općim odredbama građanskog prava o naknadi štete omogućavalo osigurateljima da postupak naknade štete otežu u nedogled. Pa, iako je svako kašnjenje u izvršavanju obveze plaćanja odštete dovodilo do povećanja troškova šteta kroz obvezu plaćanja sudskih pristojbi, odvjetničkih troškova i zatezних kamata od dana dospijeca štete, još uvijek je prednost dugotrajnog postupka obeštećenja išla na ruku osigurateljima i bila privlačan model ponašanja. To se zasigurno nije uklapalo u novoproklamiranu politiku zaštite potrošača osigurateljne usluge¹, a u okviru toga i zaštite oštećenih u prometnim nesrećama. Stoga je europsko zakonodavstvo, koristeći prethodno pozitivno iskustvo nekih članica Europske Unije, odredilo posebne rokove u kojima osiguratelji moraju riješiti odštetni zahtjev podnesen temeljem obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti. Zemlje članice EU moraju prilagoditi svoje propise propisima EU, a to isto moraju učiniti i zemlje koje očekuju ubrzano približavanje ili učlanjenje u tu asocijaciju. O kakvim je rokovima riječ, koga obvezuju koliko iznose, od kada se računaju, što obuhvaćaju i što znače u materijalnopravnom, a što u procesnopravnom smislu, kakav je njihov utjecaj na visinu odštete, kakva je situacija u našem okruženju i što bi de *lege ferenda* trebalo mijenjati – riječ je u ovom napisu.

1. Svrha uvođenja rokova za rješenje odštetnih zahtjeva

Rok (dies) u pravu je jedan od tipičnih nuzgrednih sastojaka pravnog posla. No, rokovi se mogu određivati i propisom i ne javljaju se isključivo kod pravnih poslova². Tako dakle imamo ugovorene i propisane rokove. Svrha rokova jeste disciplinirati stranke, osigurati izvršenje

* Koncern Agram

Predsjednik Upravnog odbora Hrvatskog ureda za osiguranje

¹ Europsko pravo osiguranja, a u skladu s tim i prava država koje usklađuju svoje zakonodavstvo iz oblasti osiguranja s europskim, riješila su dilemu tko se smatra potrošačem osigurateljne usluge. Prema, primjerice, odredbi čl. 267. hrvatskog Zakona o osiguranju, pod pojmom „potrošač“ podrazumijeva se „svaka fizička osoba koja ima prava i obveze po ugovoru o osiguranju...“, u što je svrstana i treća osoba, koja svoja prava temelji na zakonu, ali i na ugovoru o osiguranju od odgovornosti, koji ima i elemente ugovora u korist trećega.

² Vedriš-Klarić, Osnove imovinskog prava, Narodne Novine, Zagreb, 1994.,str.99.

njihovih obveza u određenom konkretnom razdoblju, stvoriti jasnu pravnu situaciju, spriječiti mogućnost namjernog otezanja rješavanja odštetnog zahtjeva iz špekulativnih razloga³... Rokovi o kojima govorimo ovdje su rokovi određeni propisom. Cilj im je prisiliti osiguratelje da svoju zakonsku obvezu naknade štete izvrše u određeno vrijeme. Vrijeme ostavljeno osiguratelju propisanim rokom ujedno je vrijeme koje mu omogućuje prikupljanje dokumentacije, utvrđivanje obveze. To je vrijeme razmišljanja (*spatium deliberandi*) kako izvršiti svoju obvezu naknade štete. Svoj puni učinak taj rok postiže tek ako postoji propisana obveza oštećenoga da se javi osiguratelju i podnese mu odštetni zahtjev. Praksa pokazuje da je tamo gdje su ove dvije obveze, obveza osiguratelja da u određenom roku riješi odštetni zahtjev i obveza oštećenoga da mu podnese odštetni zahtjev, usporedne, ima najmanje sudskih sporova oko naknade štete. Primjerice, u Francuskoj, o čemu ćemo kasnije govoriti nešto više, do uvođenja rokova za osiguratelja i obveze oštećenoga da se javi s odštetnim zahtjevom osiguratelju, broj sporova je bio enorman. Gotovo 90 % slučajeva završavalo je na sudu. Uvođenjem rokova – situacija se svela na normalu, pa danas postotak predmeta koji dolaze na sud odgovara europskom prosjeku od cca 5 %.

2. OECD-ova Pravila o korektnom postupanju pri rješavanju šteta

Uočivši nezadovoljavajuće stanje (anketom o propisima i praksi rješavanja odštetnih zahtjeva provedenom 2000.g.) brzinom rješavanja odštetnih zahtjeva osoba oštećenih u prometnim nesrećama, brojem i trajanjem sporova iz tog područja, ponašanjem osiguratelja koje je prijetilo urušavanjem i same svrhe postojanja obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, **Savjet OECD-a**⁴ je 24. studenoga 2004.g. prihvatio **Pravila o korektnom postupanju pri rješavanju šteta iz osiguranja**. Pravila, koja je izradio OECD-ov Odbor za osiguranje, odnose se na sve vrste osiguranja, pa i na obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti. Pravila korektnog postupanja upućena su državama članicama. Ona nisu obvezna, već predstavljaju **preporuku** državama da traže od osiguratelja da postupaju po njima. Naime, OECD smatra da je i osigurateljima stalo do poboljšanja *imagea* u očima javnosti, jer je upravljanje poslovima šteta iz osiguranja ključna sastavnica konkurentnosti među osigurateljima. OECD ide korak dalje očekujući da će osiguratelji ne samo prihvatiti pravila, već da će razraditi i primijeniti programe upoznavanja javnosti s pitanjima koja se javljaju uz postupak obrade i isplate šteta iz osiguranja. Nažalost, može se ustvrditi da na području država nastalih na ruševinama nekadašnje Jugoslavije ta Pravila nisu naišla na oduševljen prijem. Ne samo da su ih ignorirali osiguratelji, već i sama tijela državne administracije nisu se našla ponukanim da ih približe javnosti.

Uz rokove po kojima mora postupiti osiguratelj vrlo je važan i postupak (procedura) rješavanja odštetnog zahtjeva, od podnošenja odštetnog zahtjeva osiguratelju do njegovog konačnog rješenja isplatom odštete. Glede teme ovoga napisa, važna su pravila br. 2. (zaprimanje odštetnog zahtjeva) i br. 7 (rješavanje odštetnog zahtjeva u primjerenom roku). Prema **pravilu br. 2.** osiguratelj je dužan pismeno potvrditi primitak odštetnog zahtjeva, a ako se pokaže da

³ v. Gorenc i suradnici, Komentar Zakona o obveznim odnosima, RRIplus, Zagreb, 2005. Tvrdnja se odnosi na ugovore o osiguranju i pravo osiguranika na isplatu osigurnine u određenom roku, ali zasigurno vrijedi i za oštećenike koji svoje pravo vuku iz ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti.

⁴ Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj

odštetni zahtjev nije moguće riješiti u **kratkom roku**, o tome je dužan obavijestiti podnositelja uz navođenje razloga zašto zahtjev ne može riješiti. Osiguratelj je posebno obavezan poslati podnositelju odštetnog zahtjeva popis tražene dokumentacije, potrebne za rješenje odštetnog zahtjeva. Ukoliko pak definitivno odbija odštetni zahtjev, dužan je poslati obrazloženo rješenje zašto se zahtjev odbija, odnosno, zašto je neutemeljen. U **pravilu br. 7.** traži se da oštećenik u primjerenom roku bude obaviješten da li je zahtjev prihvaćan ili odbijen. Osiguratelj mora nastojati **što je brže moguće** obraditi odštetni zahtjev, a o razlozima eventualnog kašnjenja obavijestiti oštećenika. Prema istom pravilu, nakon obrade i likvidacije, odnosno sporazuma o iznosu naknade, isplata mora uslijediti u **primjerenom roku**. Vrlo slične odredbe sadrži i **pravilo br. 8,** koje nosi naslov „Žalbe i rješavanje sporova“. Osiguratelj mora u primjerenom roku potvrditi primitak žalbe, objasniti podnositelju koji je daljnji postupak s njegovom žalbom, obavijestiti ga o internim i vanjskim postupcima rješavanja žalbe, brzo postupiti po žalbi, obavještavati podnositelja o statusu njegove žalbe, te u primjerenom roku dati konačni pismeni odgovor.

Kao što je vidljivo, Pravila sadrže uglavnom **standarde** (kratak rok, primjeren rok, što je brže moguće) kojima će sadržaj dati praksa ili pak zakonski propisi od kojih se očekuje propisivanje rokova u kojima odštetni zahtjev mora biti riješen.

3. Akti osiguravajućih društava

Uvjeti za obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti rješavaju odnos između ugovaratelja osiguranja/osiguranika i osiguratelja, a ne odnos između oštećenoga i osiguratelja. Zbog toga ne sadrže rokove i postupak rješavanja odštetnih zahtjeva trećih osoba. Ipak, osiguratelji u svojim deontološkim aktima reguliraju i to pitanje, barem načelno. Tako **Kodeks poslovne osigurateljne i reosigurateljne etike** Udruženja osiguravatelja pri Hrvatskoj gospodarskoj komori⁵ u čl. 3.2. st. 2. obavezuje osiguratelje da u „*postupku obrade i naknade štete ...su dužni postupati stručno, učinkovito i pravično, izbjegavajući poglavito svako odugovlačenje i/ili neisplatu neprijepornog dijela štete, imajući uvijek na umu socijalnu funkciju djelatnosti osiguranja, koja je osobito naglašena u obveznim osiguranjima od odgovornosti*“. U čl. pak 3.3. u kojemu se uređuje rješavanje pritužbi stranaka traži se da osiguratelji po pritužbama stranaka postupaju pozorno i žurno i da poštuju prava i probitke stranke. U internom žalbenom postupku, kojega su osiguratelji dužni uspostaviti i o njemu informirati oštećene, konačni odgovor na pisanu žalbu odnosno pritužbu oštećeni mora dobiti najkasnije u roku od „*najviše 45 dana*“, a « *... eventualno prekoračivanje naređenog roka društvo mora stranki najaviti, uz obavezno navođenje razloga zakašnjenja*“. Slijedom toga gotovo svi osiguratelji su uspostavili interne žalbene postupke i odredili rokove u kojima rješavaju odštetne zahtjeve i prigovore odnosno žalbe na odluku o rješenju odštetnog zahtjeva. Upada u oči da su osiguratelji prepoznali socijalnu zadaću obveznih osiguranja. Štete kao posljedice prometnih nesreća zaista su teške, dolaze iznenada, bitno mijenjaju gospodarsko-socijalnu situaciju pojedinca i obitelji. Stoga je vrlo važno osigurati pravodobnu naknadu nastale štete, vodeći računa da načelo *bis dat qui cito dat* dolazi do izražaja baš i takvim situacijama.

⁵ Kodeks je donesen 18. listopada 2004.g.

4. Rokovi rješavanja odštetnih zahtjeva temeljem osiguranja od automobilske odgovornosti u EU pravu

Rokovi i postupak rješavanja odštetnih zahtjeva temeljem ugovora o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti došli su na dnevni red EU institucija onoga trenutka kad se u donošenje direktiva uključio i EU Parlament. Prvi značajniji korak u zaštiti oštećenih bilo je donošenje **Četvrtе EU direktive o osiguranju od automobilske odgovornosti**⁶. Istina, Direktiva se odnosila samo na osobe koje su imale prometnu nesreću u inozemstvu, na području neke od država članica ili području država članica sustava zelene karte⁷. Direktiva uvodi mehanizme ostvarenja zaštite oštećenih u inozemstvu (ovlašteni predstavnik za rješavanje odštetnih zemalja u zemlji prebivališta oštećenoga, ured za informacije, odštetni ured i sl.). No, najznačajnije novina je svakako uvođenje rokova za rješavanje odštetnih zahtjeva. Prema Direktivi, ovlašteni predstavnik i osiguratelj (ovisno o tome kome se oštećeni obratio s odštetnim zahtjevom) dužni su **u roku od tri mjeseca** od dana prijema odštetnog zahtjeva: a) dati **obrazloženu ponudu** oštećeniku, ako odgovornost za štetu nije prijeporna, a obim i visina štete su kvantificirani, b) ako je odgovornost za štetu prijeporna ili obim i visina štete nisu kvantificirani – dati **obrazloženi odgovor** zašto nije u stanju riješiti odštetni zahtjev. Izraz „obrazložen“ (*reponse motivè*) tumači se kao odgovor koji se osvrće na sve stavke odštetnog zahtjeva, uz navođenje argumenata zbog čega se odšteta nudi u određenom iznosu, odnosno, zbog čega je odgovornost za štetu ocijenjena na određeni način⁸. Obrazložena ponuda odštete i obrazloženi odgovor moraju biti **u pismenoj formi**. No, rokovi sami po sebi ne bi značili ništa, da nije propisanih sankcija za osiguratelje koji ne poštuju odredbe o rokovima rješavanja odštete. Naime, Direktiva traži od država članica da predvide **sankcije za osiguratelje**. Lepeza sankcija je vrlo široka: posebne novčane kazne, prijestupne sankcije, obvezna izvješćivanja nadzornih tijela, učestale kontrole poslovanja, objave nekorektnosti osiguratelja u službenim ili dnevnim glasilima, privremena zabrana obavljanja poslova obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, imenovanje posebnog predstavnika u tijelima upravljanja nekorektnog osiguratelja, opoziv odobrenja za rad upravi i kazna članovima uprave odgovornim za poslove obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, itd. Pored ovih tzv. administrativnih sankcija, Direktiva insistira na tome da države predvide i posebnu, **građanskopravnu sankciju, temeljem koje će oštećeni kojemu osiguratelj nije na vrijeme riješio odštetni zahtjev i nije mu poslao utemeljeni odgovor u propisanom roku, imati pravo na povećanu zateznu zakonsku kamatu**.

Rekli smo da se Četvrta direktiva odnosila samo na one oštećene koji su imali nezgodu u inozemstvu. No, nije trebalo dugo čekati da se na isti način zaštite i oštećeni u tuzemstvu, odnosno, svi oštećeni, bez obzira na mjesto nezgode odnosno pretrpljene štete. To je učinjeno **Petom direktivom o osiguranju od automobilske odgovornosti**⁹. Direktiva¹⁰ kaže da u cilju povećanja zaštite žrtava prometnih nesreća postupak „razumne ponude iz Četvte direktive treba se proširiti na sve prometne nesreće.“ U istom cilju, Peta direktiva traži da se isti postupak, *mutatis mutandis*, primjeni i na štete koje se rješavaju u okviru sustava zelene karte

⁶ Direktiva br. 2000/26 CE EU Parlamenta i Vijeća, sl. gl. EU br. L181 od 20.srpnja 2000.

⁷ Zbog čega se Direktiva zove i **Visiting Victims Directive**

⁸ Det. V. Pire, Alain, La quatriemme directive vacue par les organismes d' indemnisation, ERA, Trier IV, 2003. ; Ambroselli, Anna Maria, La Quarta direttiva assicurazione veicoli, Diritto ed economia nell' assicurazione, Milano, br. 2/2001.

⁹ Direktiva br. 2005/14/CE, sl. gl. EU br. L 149. od 11. lipnja 2005

¹⁰ T. 22. Preambule

koji je utemeljen Direktivom br. 72/166 EEZ¹¹. Na taj način su, kad je u pitanju rok u kojemu osiguratelj mora riješiti odštetni zahtjev, **izjednačeni svi oštećeni**, bez obzira gdje se nesreća dogodila i bez obzira koje tijelo rješava odštetni zahtjev.

5. Rješenja u zakonodavstvima pojedinih zemalja

Države članice bile su obvezne prilagoditi svoje propise o obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti odredbama Pete direktive najkasnije do 11. srpnja 2007.g. No, u pojedinim državama članicama već su prije toga postojali drugačiji postupci i rokovi rješavanja odštetnih zahtjeva. Prema odredbama Pete direktive¹², države članice su ovlaštene „*zadržati ili donijeti odredbe koje su za oštećenu stranu povoljnije od ...odredaba ove Direktive*“. Neke države članice, kao primjerice Belgija¹³, već su prije postupak i rokove rješavanja odštetnih zahtjeva odredile jedinstveno za sve nesreće. Druge su pak imale posebne odredbe o postupku i rokovima rješavanja odštetnih zahtjeva, koji su u mnogo čemu specifični i, čini se, povoljniji od rješenja iz Pete direktive.

5.1. Italija

U Italiji je stanje što se tiče sporova i trajanja rješavanja tih sporova bila vrlo slična onoj u Francuskoj prije donošenja Badinterovog zakona, ili, bolje rečeno, slična ovoj koju sada imamo u Hrvatskoj. Stoga je zakonodavac Zakonom br. 57. od 5.3.2005.g. propisao točno određene rokove u kojima osiguratelj mora riješiti podneseni odštetni zahtjev. Cilj uvođenja rokova bio je osigurati brzu i pravičnu naknadu štete oštećenima u prometnoj nesreći¹⁴. Slabost Zakona bila je u tome što se primjenjivao samo na manje nesreće, kod kojih je trajna nesposobnost bila do 10 %.

Novi Talijanski **Codice delle assicurazioni private**¹⁵ u čl. 148. sadrži detaljne odredbe o postupku i rokovima rješavanja odštetnih zahtjeva. Pri tome luči štete na stvarima od šteta nastalih uslijed smrti ili ozljeda. Kod **šteta na stvarima** oštećeni mora podnijeti odštetni zahtjev uz točno navođenje podataka o sebi, mjestu nezgode, oštećenim stvarima, s naznakom gdje ih osiguratelj može pregledati i utvrditi oštećenja odnosno visinu štete. U **roku od 60 dana** od prijema takve dokumentacije osiguratelj je obvezan oštećenome dati obrazloženu ponudu odštete (*congrua offerta per il risarcimento*) ili obrazložen odgovor zbog čega ne može dati ponudu. Rok od 60 dana skraćuje se na 30 dana, ako je obrazac prijave odnosno

¹¹ Prva direktiva o obveznom osiguranju motornih vozila

¹² Čl. 6.

¹³ Belgijski Zakon od 22. kolovoza 2002., v. Bertrand Bruyr, La cinquieme directive sur l'assurance automobile: un pas en avant..., Le mond de l'assurance od 16-30. lipnja 2005.

¹⁴ Det. v. Lovetti, Silvio, Novi talijanski propisi doneseni s ciljem omogućavanja brze i pravične novčane naknade šteta prouzročenih u prometnim nezgodama, Zbornik 10. Savjetovanje o obradi i likvidaciji međunarodnih šteta, HUU, Opatija 2002.

¹⁵ Obj. u sl. gl. G.U. br. 239. od 13. studenoga 2005.

odštetnog zahtjeva¹⁶ potpisan od oba vozača koji su sudjelovali u nezgodi. Kad su u pitanju **štete zbog smrti ili ozljede**, oštećeni moraju dostaviti osiguratelju odštetni zahtjev s podacima o sebi, o mjestu nesreće, podatke o dobi i spolu, profesiji i djelatnosti koju je oštećeni obavljao ili obavlja, podatke o primanjima, podatke o prirodi ozljeda, liječničku dokumentaciju o tijeku bolesti kako bi se mogle utvrditi trajne posljedice povreda, itd. Osiguratelj je obvezan dati ponudu ili obrazloženi odgovor zašto je ne može dati – **u roku od devedeset dana** od dana prijema navedene dokumentacije. Oštećeni ne može odbiti utvrđivanje posljedica štetne radnje. Ako bi to učinio – rok od 90 dana se suspendira. Slično je i u slučaju nekompletne dokumentacije: ako osiguratelj zatraži u roku od 30 dana od prijema nekompletnog zahtjeva od oštećenoga dostavljanje dokumentacije – rok za rješenje odštetnog zahtjeva teče od dana dostavljanja tražene dokumentacije. Kad oštećeni obavijesti osiguratelja da prihvaća ponuđeni iznos, osiguratelj je dužan **isplatiti odštetu u roku od 15 dana** računajući od dana prijema izjave oštećenoga da prihvaća ponuđeni iznos. U istom roku osiguratelj mora isplatiti iznos koji je ponudio (kao predujam, koji će se uračunati u konačnu odštetu), ako oštećeni priopći da odbija ponuđeni iznos.

5.2. Francuska

Francuska ima dvojne rokove: jedan u sustavu Badinterovog zakonika¹⁷ i drugi u sustavu noveliranog Zakona o osiguranju (Code d'assurance)¹⁸, s tim da oštećeni može birati povoljnije rješenje¹⁹. Prema Badinterovom zakonu:

Oštećeni	Šteta na stvarima	Šteta zbog smrti ili ozljeda
* nije podnio odštetni zahtjev	osiguratelj nije obvezan dati ponudu	osiguratelj je obvezan samoinicijativno dati ponudu (konačnu ili provizornu) u roku od osam mjeseci od dana nastanka nesreće.
* podnio odštetni zahtjev	osiguratelj mora dati ponudu ili obrazloženi odgovor u roku od tri mjeseca računajući od dana prijema zahtjeva	osiguratelj mora dati utemeljen odgovor ili ponudu u roku od 3 mjeseca od dana dobivanja odštetnog zahtjeva, ili samoinicijativno dati ponudu u roku od 8 mjeseci od dana nezgode

Ako se odštetni zahtjev rješava u okviru primjene odredbi Zakona o osiguranju koje su vezane uz primjenu Četvrte direktive – vrijede rokovi iz Četvrte direktive. U svakom slučaju, ponudu osiguratelja oštećeni može a) odbiti, b) u roku od 15 dana od prijema ponude istu prihvatiti. Francusko pravo²⁰ sadrži i jednu vrlo specifičnu odredbu: klauzulom u sporazumu o naknadi štete oštećeni ima pravo zadržati si pravo odustati od sklopljenog sporazuma. Odustanak mora u roku od 15 dana priopćiti osiguratelju preporučenim pismom s povratnicom.

¹⁶ Radi se o obrascu koji je u potpunosti identičan s poznatim obrascem Europskog izvješća o nezgodi.

¹⁷ Loi Badinter, Zakon o poboljšanju položaja žrtava prometnih nezgoda i o ubrzanju postupka obeštećenja, od 5. srpnja 1985., stupio na snagu 1. siječnja 1986.

¹⁸ Čl. L-211-9

¹⁹ Landel, James – Lionel, Namin, Manuel de l'assurance automobile, 3. izdanje, str. 347.

²⁰ Čl. L 211-16 Zakona o osiguranju

5.3. Slovenija

U članku 23a Zakon o obveznih zavarovanjih v prometu²¹ prihvaća rješenja iz Četvrte EU direktive: osiguratelj je najkasnije u roku od 3 mjeseca, računajući od dana kad je oštećeni predao odštetni zahtjev, dužan dati utemeljenu ponudu odštete (ako odgovornost nije sporna i ako je šteta u cijelosti utvrđena) ili (ako je odgovornost sporna, odnosno šteta nije u potpunosti utvrđena) dati obrazložen odgovor na odštetni zahtjev. Ako osiguratelj ne da utemeljenu ponudu kad za to postoje uvjeti (nesporna odgovornost i nesporan iznos štete) dolazi u zakašnjenje i dužan je plaćati zatezne kamate čije tijek je, prema ovom Zakonu (lex specialis) posebno određen (teče od dana podnošenja odštetnog zahtjeva). Ako oštećeni ne prihvati ponuđeni iznos, osiguratelj mu mora isplatiti nesporni iznos, jer u protivnom dolazi u zakašnjenje. Po mišljenju teoretičara, ako bi oštećeni neopravdano odbio primiti isplatu nespornog dijela, dolazi u dužničko zakašnjenje i gubi pravo na zatezne kamate²². Isti su mišljenja i da je osiguratelj u drugom slučaju, dakle kad je odgovornost ili visina štete sporna, obavezan odštetni zahtjev riješiti u roku od tri mjeseca. U protivnom dolazi u zakašnjenje²³ i dužan je platiti zatezne kamate od dana podnošenja odštetnog zahtjeva.

6. Rokovi u hrvatskom pravu

6.1. Rokovi za isplatu osigurnine u ugovornom pravu osiguranja prema ZOO, odnosno rok za isplatu štete temeljem izvanugovorne odgovornosti

Zakon o obveznim odnosima obavezuje osiguratelja da svoju obvezu iz ugovora o osiguranju (recimo, kod ugovora o **kasko osiguranju** motornog vozila) koja se odnosi na isplatu osigurnine, izvrši u roku od 14 dana računajući od dana kad je **dobio obavijest** da se osigurani slučaj dogodio.²⁴ No, ako je potrebno za utvrđivanje osigurateljeve obveze ili njene visine neko dulje vrijeme, rok za isplatu osigurnine produžava se na 30 dana, opet računajući od dana primitka „**odštetnog zahtjeva**“²⁵. Stranke su ovlaštene ugovorom o osiguranju ugovoriti i kraće rokove od ovih propisanih Zakonom²⁶. Dulji rok od 30 dana u praksi je često potreban, jer se u kratkom roku od 14 dana, računajući od primitka obavijesti da se osigurani slučaj dogodio, ne

²¹ Zakon je donesen 1994.g., v. Uradni list RS br. 70/94 od 11.11. 1994.; a pretrpio je 4 izmjene i dopune, zadnja Zakonom ospremebah in dopunitev Zakona o obveznih zavarovanjih v prometu, Uradni list RS br.52/2007,od 12.6.2007.

²² v. Gordana Ristin, Tjaša Korbar, Sergej Simoniti, Zakon o obveznih zavarovanjih v prometu s komentarjem, Slovensko zavarovalno združenje, Ljubljana, 2008., str. 140.

²³ idem

²⁴ v. čl. 943.st.1. Obavijest osiguratelju o nastanku osiguranog slučaja preduvjet je isplate osigurnine i dospijeća osigurateljev obveze, v. VSRH, Rev-590-2007-2, od 4.srpnja 2007., www.osiguranje.hr, 15.4.2009.

²⁵ v. čl. 943.st.2. Upada u oči da ZOO rabi dva različita izraza: „obavijest da se osigurani slučaj dogodio“ kod roka od 14 dana i „odštetni zahtjev“ kod roka od 30 dana. Sigurno je da ta dva izraza ne znače isto. Odštetni zahtjev podrazumijeva zahtjev osiguranika da mu se isplati osigurnina, a taj zahtjev ne mora biti ni vremenski istovjetan s obaviješću o nastanku osiguranog slučaja. odštetni zahtjev se u pravilu podnosi nakon obavijesti o nastanku osiguranog slučaja.

²⁶ Gorenc,o.c., str.1424.

može utvrditi temelj osigurateljeve obveze i visina njegove obveze. Potrebno je prikupiti podatke i dokumentaciju kojom se utvrđuje osigurateljeva obveza i to njena osnovanost temeljem ugovora o osiguranju i njena visina. Postavlja se pitanje da li je i ovaj rok od 30 dana primjereni rok. Smatra se da jeste, jer je osiguratelj profesionalac²⁷. ZOO ne sili osiguratelja da u roku od 30 dana isplati osigurninu, već da donese odluku da li je osiguranikov zahtjev osnovan (kad mora isplatiti osigurninu u tom roku) ili je neosnovan (kad je obvezan samo izvijestiti osiguranika o tome u navedenom roku od 30 dana). Ako osiguratelj u roku od 14 odnosno 30 dana ne može utvrditi visinu svoje obveze, dužan je bez odgađanja isplatiti osiguraniku nesporni dio svoje obveze na ime predujma buduće konačne isplate²⁸. Građanskopravna sankcija osiguratelju koji ne izvrši svoju obvezu u propisanim rokovima, uz pravo na naknadu štete zbog kašnjenja, jeste pravo osiguranika na **isplatu zatezних kamata** računajući od dana kad je osiguratelj primio obavijest o nastanku osiguranog slučaja²⁹.

Što se tiče rokova za rješavanje odštetnih zahtjeva temeljem izvanugovorne odgovornosti za štetu (štetnika i njegovog osiguratelja) ZOO nema posebnih odredbi. Osiguratelj je obvezan izvršiti svoju obvezu o dospijeću, sukladno čl. 1086. ZOO (za naknadu imovinske štete)³⁰, odnosno čl. 1103 (pravična novčana naknada neimovinske štete)³¹. Ako to ne učini, dolazi u zakašnjenje i obvezan je platiti zatezne kamate.

Ovaj kratak pregled rokova propisanih u ZOO za izvršenje obveze osiguratelja na isplatu osigurnine potreban je kako bismo vidjeli da je ZOOP, kod propisivanja rokova, postupio na specifičan način, zbog čega se i smatra kao *lex specialis* u odnosu na ZOO.

6.2. Rokovi kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti

Hrvatski **Zakon o obveznim osiguranjima u prometu**³² ima dvojni sustav rokova rješavanja odštetnih zahtjeva. Jedan je iz glave VIII koja nosi naziv „Posebne odredbe o provođenju osiguranja od automobilske odgovornosti“, a koja *de facto* predstavlja prihvaćanje odredbi Četvrte EU direktive³³. U okviru toga vrijedi sve ono što smo rekli o rokovima i postupku predviđenom odredbama Četvrte direktive. **Drugi je onaj predviđen čl. 12. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu**³⁴. ZOOP nažalost **ne propisuje postupak prijave odštetnog zahtjeva i postupak njegovog rješavanja, kao niti dokumentaciju koju je oštećeni obvezan priložiti uz odštetni zahtjev**. Samo podnošenje odštetnog zahtjeva kod osiguranja od odgovornosti je vrlo bitan činitelj. Ono je konstitutivan činitelj nastanka osiguranog slučaja. Naime, prema odredbi čl. 965. st. 1. Zakona o obveznim odnosima³⁵, kod osiguranja od

²⁷ Gorenc, eodem loco

²⁸ v. čl. 943. st. 3. ZOO.

²⁹ v. čl. 943. st. 4. ZOO

³⁰ „Obveza naknade imovinske štete smatra se dospjelom od trenutka nastanka štete“

³¹ „Obveza pravične novčane naknade dospijeva danom podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe, osim ako je šteta nastala nakon toga“

³² Obj. u Narodnim novinama br. 151/2005., stupio na snagu 1. siječnja 2006. Dalje: ZOOP. Zakon je izmijenjen i dopunjen Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, v. Narodne Novine br. 36/2009., dalje: ZIDZOOP

³³ S tim da se njihova primjena odgađa do stupanja Hrvatske u članstvo EU, v. čl. 71, st. 1. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu

³⁴ Dalje: ZOOP, Zakon je objavljen u Narodnim novinama br. 151/2005.

³⁵ Dalje: ZOO, Zakon je objavljen u narodnim novinama br. 35/2005.

odgovornosti osigurani slučaj je nastao samo ako oštećena osoba zahtjeva naknadu štete. ZOOP propisuje obvezu osiguratelja³⁶ da u slučaju **neimovinske štete najkasnije u roku od 30 dana**, a u slučaju **imovinske štete najkasnije u roku od 14 dana**, računajući od dana podnošenja odštetnog zahtjeva, oštećenoj osobi dostavi:

- ili **obrazloženu ponudu** za naknadu štete, ako su odgovornost za štetu i visina štete nesporni,
- ili **utemeljeni odgovor**, ako su odgovornost za štetu i/ili visina štete sporni.

Odredbe čl. 12. ZOOP svakako su inspirirane duhom Četvrte direktive. Međutim, ostaje nejasno zašto je zakonodavac tamošnje rokove od 3 mjeseca, skratio na ovih trideset dana (za neimovinsku) i četrnaest dana (za štete na stvarima). Prihvatljivo obrazloženje jeste da je slijedio odredbe ZOO o rokovima kod ugovora o osiguranju. ZOOP pravi razliku između imovinske i neimovinske štete, vjerojatno (krivo) računajući da je imovinsku štetu lakše prije riješiti nego neimovinsku³⁷. Početak tijeka rokova (*dies a quo*) vezan je uz podnošenje odštetnog zahtjeva. **Rokovi se računaju od dana primitka odštetnog zahtjeva.** Pri tome nema odredbe o tome što će biti ako je odštetni zahtjev nedokumentiran i ako osiguratelj zatraži dopunu dokumentacije. Odredbe su doista nepotrebno škrte i manjkave. Vodeći računa o zaštiti interesa i oštećenoga i osiguratelja sudovi će morati odredbe ZOOP tumačiti onako kako to, vidjeli smo, propisuje talijanski Zakon o osiguranju: rokovi počinju teći od dana primitka **dokumentiranog** odštetnog zahtjeva.³⁸ To je vrlo dobro shvatio BiH zakonodavac, odredivši u čl. 10. **federalnog Zakona o osiguranju od odgovornosti za motorna vozila i ostale odredbe o obveznom osiguranju od odgovornosti:** „*Osigurač je obavezan u roku od 90 dana od prijema dokumentiranog zahtjeva za naknadu štete ponuditi isplatu ili objasniti zašto nije u mogućnosti da to učini*“. Aktualni **srpski Zakon o osiguranju**³⁹ nema odredbi o rokovima rješavanja odštetnog zahtjeva, odnosno o postupku rješavanja istoga. U Nacrtu novoga Zakona o obveznom osiguranju u saobraćaju⁴⁰, u čl. 25. st.1., predviđa se obveza osiguratelja da dokumentirani odštetni zahtjev u roku **od 14 dana od dana prijema** riješi (utvrdi osnovu i visinu štete) i obavijesti oštećenoga o ponudi, koja mora biti obrazložena i izvrši isplatu odštete. Ako je pak za odluku o zahtjevu potrebno, radi utvrđivanja osnovice i visine odštete, dulje vrijeme, rok za rješenje se produžuje **najdulje na 45 dana**, za štetu na stvarima, odnosno 90 dana za štete na osobama, uvijek računajući od dana prijema odštetnog zahtjeva. Važna je i odredbe čl. 25. St. 2. Nacrta, po kojemu u slučaju nekompletnosti odštetnog zahtjeva osiguratelj ima obvezu da u roku od osam dana od prijema takvog zahtjeva pismeno zatraži od podnositelja dostavu manjkajuće dokumentacije. Člankom 27. Predviđa se poseban rok za tzv. male štete (a to su štete do 1.000 eura). Ako je odštetni zahtjev dokumentiran, rok za rješenje i isplatu štete jeste 8 dana od dana prijema odštetnog zahtjeva.

Istina, i po hrvatskom ZOOP osiguratelj, koji nema dokumentirani odštetni zahtjev, može iskoristiti svoje pravo i poslati oštećenome u roku utemeljeni odgovor zašto ne može riješiti odštetni zahtjev. No, mislimo da bi odredba o obvezi oštećenoga da pošalje dokumentirani

³⁶ Čl. 12. ZOOP odnosi se na sve vrste obveznih osiguranja, a ne samo na osiguranje od automobilske odgovornosti.

³⁷ Usp. Jakovina, Drago, Položaj oštećenih prema Zakonu o obveznim osiguranjima u prometu, zbornik Novi propisi iz osiguranja, Inženjerski biro, Zagreb, 2006., str. 163.

³⁸ Interesantno je da u **Pomorskom zakoniku (Narodne Novine br. 181/2004)**, čl. 721., rok za isplatu osigurnine iznosi mjesec dana, ali računajući od dana dostave osiguratelju odštetnog zahtjeva s potrebnom dokumentacijom: „Osiguratelj je dužan naknadu iz osiguranja platiti u roku od mjesec dana pošto mu osiguranik dostavi zahtjev u skladu s čl. 720. Ovog Zakona, sa svim podacima i dokumentacijom kojom se utvrđuje njegova obveza iz ugovora o osiguranju“

³⁹ Službeni list SRJ BR. 30/96, 57/98, 53/99 I 55/99

⁴⁰ Stanje 15. travnja 2009.

odštetni zahtjev doprinijela disciplini stranaka i ubrzanju postupka odštete, a posebno smanjenju nepotrebnih tužbi. **U kojem roku je osiguratelj dužan isplatiti odštetu čiji iznos je oštećeni prihvatio – ZOOP nema odredbe.** Vjerojatno će se taj rok u praksi određivati nagodbom oštećenoga i osiguratelja, a to znači da je oštećeni prepušten volji jače stranke – osiguratelja, što nije bilo potrebno. Naime, praksa već pokazuje da se isplate nagođenih iznosa, ne samo onih većih, vrše u obrocima, kroz nekoliko mjeseci, što podriiva povjerenje javnosti u sustav osiguranja.

Rokovi o kojima je riječ vrijede za osiguratelje, ali i za Hrvatski ured za osiguranje kad se javlja kao tijelo koje rješava odštetne zahtjeve temeljem obveze garancijskog fonda (štete od inozemnih vozila, štete od neosiguranih vozila, štete od nepoznatih vozila).⁴¹

6.3. „Obrazložena ponuda“ i „utemeljeni odgovor“

Što znače pojmovi „Obrazložena ponuda“ i „Utemeljeni odgovor“? ZOOP to ne određuje. Radi se svakako o pravnim standardima, koji sadržajno nisu određeni niti zakonom niti EU direktivama. Njihov sadržaj će odrediti sudska odnosno osigurateljna praksa. Ipak mislimo da pod **obrazloženom ponudom** valja podrazumijevati osigurateljev odgovor s obrazloženjem (pravno i činjenično stanje) zašto se neki odštetni zahtjev rješava baš na takav način kako je u ponudi navedeno. Potpuno je jasno da obrazloženje mora biti sukladno specificiranim pozicijama odštete po pojedinim vidovima štete. Ponuda, da bi ispunjavala uvjete obrazloženosti mora biti dana u roku, mora biti detaljna, specificirana, obrazložena. **Utemeljeni odgovor** pak znači da odgovor osiguratelja prema kojemu nije u stanju riješiti odštetni zahtjev u zakonskom roku, mora biti utemeljen na (građanskom, odštetnom, osigurateljnom) pravu, argumentiranih stajališta, koja će oštećenome omogućiti da ocijeni utemeljenost osigurateljeva stajališta i da donese ispravnu odluku što mu je dalje činiti⁴². Nije dovoljno da osigurateljev odgovor na odštetni zahtjev bude suhoparno „*nismo u mogućnosti riješiti vaš odštetni zahtjev*“, što se nažalost u praksi vrlo često događa. Prema mišljenju teorije, utemeljeni odgovor bi, u slučaju da nije jasno utvrđena osigurateljeva obveza, morao sadržavati „obrazloženje koje se konkretno odnosi na činjenično stanje i pravni položaj“.⁴³

6.4. Neadekvatna ponuda

ZOOP ne govori što će biti ako je **ponuda neadekvatna**? I obrazložena ponuda može zasigurno biti neadekvatna. Kakve posljedice za osiguratelja ima neadekvatna ponuda? Tko će utvrditi da li je takva ponuda neadekvatna? Teško je, naime, utvrditi kad je ponuda odštete neadekvatna. U francuskom pravu govori se o **očigledno nedostatnoj ponudi** osiguratelja, a predviđen je i način utvrđivanja očigledne neadekvatnosti.⁴⁴ Problem donekle ublažava

⁴¹ v. čl. 15. ZOOP

⁴² Tako i Landel, o.c., str. 350.

⁴³ Preporuka s III Savjetovanja Dani Europskog prometnog prava, Trier, 2003.

⁴⁴ Očito nedostatnom ponudom sud je proglasio isplatu predujma, kad kod zapisnika o provizornoj ponudi nije obrazloženo zašto je ponuda provizorna, rj. Kasacijskog suda, br. 604 od 3. svibnja 2006., obj. u L' Argus, br. 6979.

odredba čl. 12. st. 3. ZOOP o obvezi osiguratelja da „u slučaju nemogućnosti utvrđenja visine konačnog iznosa štete, odgovorni osiguratelj je oštećenju osobi dužan isplatiti predujam,, u istom roku u kojemu je dužan dati obrazloženu ponudu. Problem je dakle samo djelomično ublažen, jer se citirana odredba odnosi na situaciju kad se visina štete ne može konačno definirati, a ne i na slučaj kad se to može, ali je ponuda osiguratelja neadekvatna s pravom oštećenoga na naknadu potpune štete.

7. Rok za isplatu nespornog dijela odštete ili predujma

Ako osiguratelj utvrdi da oštećeni ima pravo na naknadu štete, ali nije u mogućnosti utvrditi konačni iznos (od)štete, dužan je u istim rokovima (14 dana za materijalnu i 30 dana za neimovinsku štetu) isplatiti oštećenome nesporni dio štete kao predujam odštete⁴⁵. Isplata nespornog dijela štete vrlo je korisna mjera, kako za oštećenoga koji se nađe u teškoj materijalnoj situaciji, tako i za osiguratelja. Oštećenome se omogućava da bez dugog čekanja započne sanaciju situacije nastale nastankom štete, a osiguratelju da isplatom predujma smanji štetu i izbjegne njeno povećanje (smanjenje osnovice za obračun kamata i sl.). Isplatu predujma predviđaju gotovo sva zakonodavstva, jer je ta mjera doista adekvatna situaciji u kojoj se našao oštećeni. Tako francusko pravo predviđa obvezu osiguratelja da u istim rokovima kao i kod konačnog plaćanja odštete ponudi oštećenome provizornu odštetu (*l'offre provisionnelle*). No Zakon traži da svojstvo provizornosti ponude bude izričito navedeno i obrazloženo. Samo tako će osiguratelj moći izbjeći sankcije za nepoštivanje rokova⁴⁶. Talijanski Zakon o osiguranju u čl. 148. st. 7. obvezuje osiguratelja da oštećenome isplati ponudeni iznos odštete i u slučaju kad oštećeni nije prihvatio ponudenu odštetu, odnosno, i kad se uopće nije izjasnio o ponudi u roku od 30 dana od dana dostavljanja ponude osiguratelja. Isplaćeni iznos bit će uračunat u konačan iznos odštete. Talijanski Zakon u čl. 147. ima još jedan specifičan institut, koji se doduše odnosi na parnični postupak, ali zbog njegove efikasnosti i korisnosti, vrijedi ga spomenuti. Radi se o tzv. **stanju nužde** oštećenoga (*lo stato di bisogno*). Tijekom prvostupanjskog, građanskog ili kaznenog postupka, oštećeni koji se zbog nesreće našao u stanju nužde, ima pravo tražiti od suda da odredi isplatu određenog iznosa, koji će se uračunati u iznos konačno dosuđene naknade. Sud će dosuditi ovaj iznos ako utvrdi da kod štetnika postoje elementi grube nemarnosti pri štetnoj radnji. Maksimalni iznos može biti do 4/5 presumirane konačne odštete. Ova odluka suda je odmah izvršiva, zbog čega se ovoga instituta jako boje osiguratelji, jer ponekad prejudicira konačan ishod spora.

Osim toga, redovito se izdaju tablice sudskih naknada i poravnanja, kako bi se ponuda osiguratelja mogla usporediti sa sličnom odlukom suda.

⁴⁵ v.čl.12. st.3. ZOOP

⁴⁶ Landel,o.c., str. 349.

8. Sankcije za osiguratelje koji ne poštuju propisane rokove

U točki 4. smo vidjeli da EU pravo predviđa obvezu država članica da protiv osiguratelja koji ne poštuju odredbe o rješavanju odštetnih zahtjeva u propisanim rokovima propišu i **građanskopravne sankcije**. Neka prava su to predvidjela i prije odredbi Četvrte i Pete EU direktive. Prema **francuskom pravu**, pored administrativnih sankcija⁴⁷ ako osiguratelj nije poštivao propisane rokove za rješavanje odštetnih zahtjeva, bio je obavezan oštećenome plaćati **povećanu zakonsku zateznu kamatu**. To povećanje je iznosilo - dvostruku stopu zakonske zatezne kamate.⁴⁸ Dvostruka zakonska zatezna kamata računa se od isteka roka za davanje ponude i teče sve do dana davanja ponude od strane osiguratelja ili pak do dana konačne sudske odluke. Osnovica za obračun dvostruke zatezne kamate jeste ukupno (kasnije) nagođeni ili dosuđeni iznos. Drugim riječima, ne odbija se iznos koji je osiguratelj eventualno ponudio. Važno je i stajalište sudova da se ne uzima u obzir ponuda dana u sudskom postupku, jer je smisao odredbe o rokovima za ponudu odštete izbjeći sporove pred sudom!⁴⁹ Prema **španjolskom** Zakonu o naknadi štete iz cestovnih prometnih nesreća zatezne kamate se ne računaju ukoliko je naknada štete oštećenome isplaćena u roku od 3 mjeseca od dana nastanka nezgode. Po isteku toga roka za neimovinsku štetu osiguratelj plaća zateznu kamatu po stopi od 20 %, računajući od dana prometne nezgode. Ipak, neki sudovi smatraju takvu kamatu preteškom kaznom za osiguratelje, zbog čega je zaračunavaju tek po isteku dvije godine nakon nezgode⁵⁰.

Hrvatski ZOOP, koji je rokove u kojima osiguratelj mora riješiti odštetni zahtjev, skratio, predvidio je **administrativne sankcije** za osiguratelja koji te rokove ne poštuje. U čl. 63. st. 5. t. 3. odredio je novčanu kaznu za prekršaj u iznosu od 20.000 do 100.000 kuna za pravnu osobu – osiguratelja, a 10.000 do 25.000 kuna za odgovornu fizičku osobu. Osim ove novčane kazne, u čl. 13. predviđa mogućnost da takvom osiguratelju nadzorno tijelo oduzme, privremeno ili stalno, dozvolu za obavljanje poslova obaveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, javno objavi informaciju o nekorektnosti osiguratelja i to na njegov trošak, oduzimanje suglasnosti članu uprave odgovornog osiguratelja. Što se tiče **građanskopravne sankcije**, čiji bi efekt, kako to traži Četvrta EU direktiva, išao u korist oštećenoga – takve odredbe nema. Istina, iz odredbe čl. 12. st. 4. vidimo da je zakonodavac mislio na takvu sankciju, jer je odredio da oštećeni, kojemu osiguratelj nije dostavio obrazloženu ponudu ili utemeljeni odgovor u propisanom roku, ima pravo na isplatu kamata, i „*to od dana podnošenja odštetnog zahtjeva*“. Međutim, zahvaljujući nezgrapnosti ta njegova namjera ostala je bez efekta. Naime, kod neimovinske štete oštećeni u pravilu može tražiti kamate već od dana podnošenja pismenog odštetnog zahtjeva⁵¹. Prema tome, odredba ZOOP- a nije ništa novoga i ne predstavlja ništa što oštećeni već nema temeljem opće odredbe ZOO. Kad je u pitanju materijalna šteta, oštećeni može tražiti od dužnika (osiguratelja) plaćanje kamata od dana nastanka štete⁵². Kako dan nastanka imovinske štete ne mora biti isti s danom nastanka prometne nezgode, ni s

⁴⁷ Jedna od njih je i kažnjavanje osiguratelja kaznom koja može iznositi do 15 % iznosa konačno dosuđene odštete. Ovaj iznos se uplaćuje u korist garancijskog fonda.

⁴⁸ Francuska sudska praksa bila je dosljedna i jedinstvena u „kažnjavanju“ osiguratelja: „Ako ponuda koju nalaže čl. L 211-9 CA nije dana u propisanom roku, iznos odštete koju kasnije ponudi osiguratelj ili pak odredi sud u parničnom postupku, oštećeni ima pravo na dvostruku stopu zakonske zatezne kamate...“, odl. Kasacijskog suda od 3. svibnja 2006., obj. u La jurisprudence automobile, br. 755/lipanj 2006., 770/siječanj 2006., 782/veljača 2007...

⁴⁹ v. odl. Kasacijskog suda od 1. 12. 2005., obj. u La jurisprudence automobile, br. 770, siječanj 2006., str. 43

⁵⁰ v. Maria Jose Fernandez Martin, Sustav i tržište osiguranja motornih vozila u Španjolskoj s opće europske perspektive, zbornik HUO-a XIV Savjetovanje o obradi i likvidaciji međunarodnih automobilskih šteta, Opatija, 2006.

⁵¹ v. čl. 1103. ZOO

⁵² v. čl. 1086. ZOO

danom postavljanja odštetnog zahtjeva, proizlazi da je ZOOP kod materijalne štete, određivši pravo oštećenoga na kamate od dana podnošenja zahtjeva, a ne od dana nastanka štete (primjer: popravak vozila, plaćanje računa – postavljanje odštetnog zahtjeva naknadno) **pogoršao položaj oštećenoga.**

9. Nepoštivanje rokova od strane oštećenoga – preuranjenost tužbe?

Oštećeni koji je podnio odštetni zahtjev dužan je strpljivo čekati istek propisanih rokova za osigurateljevu ponudu. Tek kad ti rokovi bezuspješno proteku može zaštitu svoga prava zatražiti sudskim putem, tj. podnijeti tužbu protiv osiguratelja⁵³. Talijanski Zakon o osiguranju obvezuje svakog oštećenoga da se s odštetnim zahtjevom obrati osiguratelju i to preporučenim pismenom s povratnicom⁵⁴. Tek po isteku 60 dana (materijalna šteta), odnosno 90 dana (štete zbog smrti i/ili ozljeda) oštećeni ima pravo podnijeti tužbu protiv osiguratelja nadležnom sudu. Podnošenje tužbe prije toga smatra se preuranjenim. Isto je i po francuskom pravu. Makedonski Zakon o obveznim osiguranjima u prometu⁵⁵ predviđa obvezu oštećenoga da se, prije pokretanja sudskog spora protiv osiguratelja, obrati osiguratelju s odštetnim zahtjevom. Prema hrvatskom ZOOP tužba podnesena protiv osiguratelja prije isteka propisanih rokova za davanje ponude ili utemeljenog odgovora smatra se preuranjenom⁵⁶. No, unatoč izričitoj odredbi ZOOP – a u praksi se postupa drugačije. Prema stajalištu sudova, nema propisane obveze da se oštećeni prije utuženja mora obratiti odštetnim zahtjevom osiguratelju. Dakle, **nema procesne pretpostavke za preuranjenost tužbe**. Situacija je ista kao što je bila po Zakonu o osiguranju iz 1990.⁵⁷, koji je za obveze Hrvatskog ureda za osiguranje (inozemne štete, štete od nepoznatih vozila, štete od neosiguranih vozila) propisivao rok za rješenje zahtjeva od 60 dana. Smatralo se da se taj rok eventualno odnosi na one koji su se doista obratili osiguratelju. Za drugačiju kvalifikaciju trebalo bi unijeti odgovarajuću odredbu u Zakon o parničnom postupku. Prema prvim iskustvima u primjeni ZOOP stara praksa će se nastaviti, što znači da rokovi propisani za mirno rješenje odštetnog zahtjeva u izvansudskom postupku, određeni kao obvezni za osiguratelja – nisu postigli željeni učinak, jer su za drugu stranku obveznopravnog odnosa u stvari fakultativni i bez sankcije preuranjenosti tužbe.

10. Zaključak

Obvezno osiguranje od automobilske odgovornosti ima izrazito socijalnu funkciju zaštite oštećenih u prometnim nesrećama. Pored uspostavljanja prava oštećenoga na *actio directa* prema osiguratelju, propisivanje rokova u kojima osiguratelji moraju riješiti odštetni zahtjev oštećenih osoba, najvažnije je sredstvo zaštite oštećenih u prometu. Propisane sankcije za osiguratelje koji krše odredbe o rokovima mogu biti administrativne, ali je isto tako važno da

⁵³ Peta EU Direktiva uvela je pravo oštećenoga na *actio directa* prema osiguratelju u svim zemljama EU.

⁵⁴ Čl. 145.st. 1.

⁵⁵ Službeni vesnik Republike Makedonije br. 88/05, stupio na snagu 27. listopada 2005.g.

⁵⁶ izričita odredba čl. 12. st. 3.

⁵⁷ Čl. 91.st.2. Slovenski Zakon nema slične odredbe kao što je ova u ZOUP-u.

budu i građanskopravne, kako bi oštećeni koji ima pravo na naknadu štete imao određenu kompenzaciju za osigurateljevo zakašnjenje u izvršavanju obveze. Nažalost, hrvatsko pravo obveznog osiguranja u prometu još uvijek nije prihvatilo rješenja koja nalazimo u zemljama članicama EU. I kod propisanih rokova – nema (građanskopravne) sankcije za kršenje, a pošto se oštećeni ne moraju obratiti osiguratelju – nema ni kvalifikacije preuranjenosti tužbe. Posljedica toga jeste i dalje vrlo veliki broj sudskih sporova i dugotrajnost postupka dobivanja naknade onima kojima je ona najpotrebnija. Nedavno doneseni Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu⁵⁸ u tom pogledu nije ništa izmijenio.

⁵⁸ v. Narodne Novine br. 36/2009.

Literatura

- Ambroselli, Anna Maria, La Quarta direttiva assicurazioni veicoli, Diritto ed economia dell'assicurazione, Milano, br. 2/2001.
- Bruyr, Bertrand, La cinquieme directive sur l'assurance automobile: un pas en avant, Le monde de l'assurance, 16-30. lipnja 2005.
- Gorenc i suradnici, Komentar Zakona o obveznim odnosima, RRiF, Zagreb, 2005.g.
- Jakovina, Drago, Položaj oštećenih prema Zakonu o obveznim osiguranjima u prometu, zbornik Novi propisi iz osiguranja, Inženjerski biro, Zagreb, 2006
- Kroeger, Nikolai – Kappen, Martin, Mindestdeckungssummen und Regulierungsfristen bei Verkehrsunfaellen in Europa, Deutsches Autorecht, ADAC, br. 10/2007.
- Landel, James – Namin, Lionel, Manuel de l'assurance automobile, 3. izdanje Argus, Paris,
- Lovetti, Silvio, Novi talijanski propisi doneseni s ciljem omogućavanja brze i pravične novčane naknade šteta prouzročenih u prometnim nezgodama, Zbornik HUU, X savjetovanje u obradi i likvidaciji međunarodnih automobilskih šteta, Opatija, 2002.
- Maria Jose Fernandez Martin, Sustav i tržište osiguranja motornih vozila u Španjolskoj s opće europske perspektive, Zbornik HUU-a, XIV Savjetovanje o obradi i likvidaciji međunarodnih automobilskih šteta, Opatija, 2006.
- Pire, Alain, La quatrieme directive vacue par les organismes d'indemnisation, ERA ; Trier, 2002.
- Vedriš – Klarić, Osnove imovinskog prava, Narodne Novine, Zagreb, 1994.

mr. sc. Slaven Dobrić

KRETANJE SUDSKIH ŠTETA: RIZICI I TRENDОВI

Kretanje sudskih šteta: rizici i trendovi

Komentar dosadašnjeg kretanja sudskih šteta te uočavanje rizika koje donose sudske štete

Poslovanje društava za osiguranje je izvrgnuto posebnim rizicima koje možemo razvrstati u dvije grupe: operativni rizici poslovanja i rizici poslovanja vezani uz bilancu društva za osiguranje i račun dobiti i gubitka. Predmetni članak usmjeren je na operativni rizik poslovanja u dijelu utjecaja sudskih šteta na poslovanje društava osiguranja te je cilj članka ukazati na trendove razvoja sudskih šteta u Republici Hrvatskoj tijekom posljednjih 10 godina, kao i ukazati na opasnost koje sudske štete imaju na poslovanje društava za osiguranje. Posljedično, sudske štete obzirom na otežan način upravljanja i s time povezanim rizicima predviđanja konačne isplate (a time i današnje rezervacije budućih obveza po njima) mogu utjecati na poslovanje i drugih društava koja su u pravilu voljna prepuštati sudovima donošenje konačne odluke o njihovim obvezama.

1. Uvod: Osiguratelji (navodno) vole sudovanje¹

Da se Hrvati rado sude to znamo već i iz dnevnog tiska: danas se barata brojkom od milijun neriješenih sudskih sporova, odnosno svaka prava hrvatska obitelj vodi jedan spor. No, također u javnosti postoji percepcija da znatan dio neriješenih sudskih sporova u Republici Hrvatskoj otpada na osiguratelje te da su osiguratelji među najčešćim korisnicima usluga sudova.

Početak ovog desetljeća obilježio je daljnji porast manjih tjelesnih ozljeda te neujednačena sudska praksa hrvatskih sudova. U tom smislu sudski sporovi dali su nam određeni smjer i korektiv kako izračunavati pravičnu novčanu naknadu što je svakako imalo svoju cijenu (troškovi, kamate). No, od uvođenja kriterija Vrhovnog suda RH, novog Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO/05)² i Zakona o obveznim osiguranjima u prometu (dalje: ZOOP)³,

* Allianz Zagreb d.d.

¹ Prema podacima Ministarstva pravosuđa, na kraju 2007. godine na sudovima je ostalo neriješenih 969.100 predmeta, izvor: <http://www.monitor.hr/2008/05/05/prvi-put-smanjen-broj-nerijesenih-sudskih-predmeta.html>

² Narodne novine 35/05 i 41/08

³ Narodne novine 151/05 i 26/09

sudske štete svakako postaju skuplje za osiguratelje te postupno dolazi do smanjenja njihovog broja. Paralelno s time dolazi i do stvaranja adekvatnih pričuva pa je prosječna sudska šteta u pričuvi porasla kao što je došlo i do rasta ukupne pričuve sudskih šteta. Povećane pričuve, uz smanjenje broja neriješenih sudskih šteta, daje nam za nadu da su osiguratelji u mogućnosti riješiti postojeće sudske štete bez utjecaja na njihovu likvidnost.

2. Rizici sudskih šteta

Kako bi osiguratelj smanjio rizike operativnog poslovanja, on mora težiti da u što većoj mjeri njegova aktiva i pasiva budu u što je moguće većoj mjeri izvjesne. Upravo sudske štete utječu na povećanje neizvjesnosti obveza osiguratelja. Razloga za to ima više, a dalje se nabrajaju samo oni najočigledniji.

2.1 Gubljenje vlasništva nad sporom

Prepuštanjem trećoj strani (sudu, arbitraži) da donese odluku umjesto njega, osiguratelj je trajno izgubio vlasništvo nad sporom: on više ne odlučuje niti o trenutku dovršenja štete, niti može (u potpunosti) utjecati na visinu štete. Sadržaj gubi značaj nad formom te osiguratelj mora voditi skrb i o formi, rokovima i pravilima postupka umjesto da bude okrenut ka biti štete. Ovo naravno ima za posljedicu da osiguratelj mora osigurati dodatne interne resurse (zaposlenike, IT rješenja i dr.) ili platiti dodatne vanjske suradnike. Iz ureda osiguratelja spor se seli npr. na Općinski sud u Vrgorcu te osiguratelj nikako više ne može utjecati na broj radnji suprotne strane što u konačnici dovodi do povećanja troškova postupka. Za napomenuti je da tome pridonosi i Tarifa Hrvatske odvjetničke komore⁴ koja ne ograničava broj obrazloženih podnesaka koji se honoriraju nagradom istog opsega kao i onom za sastav tužbe.

2.1 Troškovi postupka

Analiza pet slučajno odabranih sudskih sporova Općinskih sudova u Zagrebu, Dugom Selu i Sesvetama⁵ te Županijskog suda u Zagrebu pokazala je da je na ukupno presuđeni iznos novaca od 116.740 Kn dosuđeno i 65.686,88 Kn sudskih troškova odnosno čak 36% od ukupno presuđenih iznosa po tim presudama. Za napomenuti je da se radilo o bagatelnim sporovima u kojima je prosječno presuđeni iznos bio oko 23.348 Kn, a smanjenja životne aktivnosti kretala su se u rasponu od 3 do 10%!!!

⁴ Tarifa o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika, Narodne novine 91/04

⁵ Riječ je o Presudama Općinski sud u Zagrebu CIX Pn-7417/04, Županijski sud u Zagrebu XLI Gžn-2507/06-2, Općinski sud u Sesvetama P-190/05, Općinski sud u Dugom Selu II P-337/60-60 i Županijski sud u Zagrebu XLIX Gžn-1871/04-2

Ukoliko pretpostavimo da u ukupnim pričuvmama sudskih šteta automobilske odgovornosti za 2007. g. troškovi sudjeluju s istim udjelom, tada planiramo potrošiti oko 628 milijuna kuna samo za troškove postupka.

U ovim sporovima autor nije obratio pažnju na kamate koje teku na troškove i presuđene iznose što još više poskupljuje ove sudske postupke.

2.2 Promjena sudske prakse

Dana 29.11.2002. godine Vrhovni sud Republike Hrvatske usvojio je nove Orijentacijske kriterije i iznose za utvrđivanje visine pravične novčane naknade nematerijalne štete. Ovi kriteriji primijenjeni su odmah na sve aktivne sudske sporove bez obzira na trenutak nastanka štete i bez obzira na stadij postupka. Bez ikakvog daljnjeg obrazloženja kriteriji su povisili naknadu za duševne boli zbog smrti bliskog srodnika s 75.000 Kn (negdje i u manjim iznosima) na 220.000 Kn čime su značajno utjecali na poslovanje hrvatskih osiguratelja. Nažalost, autoru niti široj zajednici nije poznata metodologija kojom se Vrhovni sud vodio pri određivanju novih kriterija, te koja je svrha ovako drastičnog povećanja ove naknade. Obzirom na nemogućnost pristupa Vrhovnom sudu za manje sporove (do 100.000 kn) u praksi su se stari kriteriji za manje ozljede opet aktivirali dok se sudovi nekritički drže novih kriterija bez obzira na specifičnost pojedinih slučajeva: primjerice dosuđuje se ista naknada za smrt bračnog druga bez obzira na starost oštećenika, trajanje bračne zajednice i sl.

2.3 Sklonost sudova da dosuđuju mimo kriterija Vrhovnog suda Republika Hrvatske

Kako je već rečeno sudovi su prihvatili bez naročito kritike nove kriterije Vrhovnog suda u dijelu naknade neimovinske štete zbog smrti bliskog srodnika, no vremenom su počeli korigirati kriterije koji su odnose na pravičnu novčanu naknadu za smanjenje životne aktivnosti.

Nadalje, Orijentacijski kriteriji su doneseni dana 29.11.2002. godine kada je srednji tečaj HNB iznosio 1 EUR = 7,435784 Kn, dočim je na dan dovršetka ovog članka⁶ iznosio 7,138217 Kn, odnosno čak 4,00% manje pa bi u tom dijelu trebalo smanjiti i naknade s primjerice 220.000 Kn na 211.195,99 Kn. Ne treba posebno govoriti da sudovi ne uzimaju u obzir ovu činjenicu, nego upravo suprotno.

Nadalje se prikazuje kretanje dosuđenih naknada za smanjenje životne aktivnosti Županijskog suda u Zagrebu, Općinskog suda u Dugom Selu, Općinskog suda u Sesvetama te Općinskog suda u Zagrebu, kako slijedi:

Odluku donio	ŽSZ	ŽSZ	OSDS	OSS	OSZ
SŽA	3-5%	10%	8%	5%	8%
Presuđeno	5000	13000	14000	6000	9000
VSRH - Orijentacijski krit.	3000	7500	6000	3750	6000

⁶ Članak je pripreman krajem 2008. godine, nap. autora.

Pri izračunu koliko je trebalo biti suđeno prema Orijentacijskom kriterijima VSRH korišteni su izračuni iz knjige Naknada nematerijalne štete po Zakonu o obveznim odnosima⁷. Bitno je napomenuti da su autori u istom izvoru koristili čak tečaj od 7,5 Kn za 1 EUR pri preračunavanju naknade za duševne boli.

Iz navedenog je razvidno da su ukupno presuđeni iznosi samo za ovaj vid štete ukupno iznosili u ovih pet presuda 47.000 Kn, a trebali su najviše iznositi 26.250 Kn, odnosno prosječno dosuđeni iznos je umjesto 5.250 Kn iznosio čak 9.400 Kn ili čak 79% više!!!

Na ovako presuđene iznose za smanjenje životne aktivnosti sudovi su također povećali i naknade za fizičke bolove i strah mimo kriterija VSRH.

2.4 Promjena tarife Hrvatske odvjetničke komore

Na osnovi članka 18. i 19. Zakona o odvjetništvu (»Narodne novine« broj 9/94) i Tbr. 49. Tarife o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore, Izvršni i Upravni odbor Hrvatske odvjetničke komore ovlašteni su samostalno donijeti Odluke o izmjenama i dopunama Tarife o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika pa su i donijeli dana 18. 6. 2004. godine novu Tarifu o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika. Ova promjena je značila u nekim segmentima dvostruko više naknade, pa je primjerice svaka radnja odvjetnika, u sporu vrijednosti 20.000 Kn, koja je do tada bila nagrađena s 500 Kn, bila nagrađena s 1.000 Kn.

2.5 Promjena kamatne stope i početka tijeka kamata

Prije 22 godinu (27. i 28. 5.1987. godine) u Bugojnu je održano Savjetovanje građanskih i građansko-privrednih odjela Saveznog suda, Vrhovnih sudova republika i autonomnih pokrajina i Vrhovnog vojnog suda na kojem je usvojen niz dalekosežnih zaključaka koji se još i danas primjenjuju u pravnoj praksi Republike Hrvatske (u odnosu na sporove koji su uređeni starim Zakonom o obveznim odnosima⁸).

Tada je usvojeno načelno stajalište da obveza na isplatu naknade neimovinske štete dopijeva donošenjem prvostupanjske presude, jer da tek tada ta naknada dobiva svoj novčani oblik, odnosno opseg te naknade kao novčane obveze može biti poznat tek kad se izrazi u novcu, a to znači donošenjem prvostupanjske presude.

Stupanjem na snagu ZOO/05 i ZOOP došlo je do kopernikanskog obrata u dopijecu naknade neimovinske štete. Iako je odredba članka 186. ZOO/91 identična odredbi članka 1086. ZOO/05, odredbom članka 1103. ZOO/05 određeno je da obveza pravične novčane naknade dopijeva danom podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe, osim ako je šteta nastala nakon toga, time da se ova odredba, naravno, odnosi samo na tijek kamata na neimovinsku štetu.

⁷ Ivica Crnić et all, Naknada nematerijalne štete po Zakonu o obveznim odnosima, Organizator, Zagreb, 2003, str. 157.

⁸ Narodne novine 53/91, 73/91, 3/94, 7/96, 112/99 i 88/01

Ovo znači povratak na pravnu praksu kakva je bila do 1978. godine, do kada je, na temelju pravnih pravila bivših zakona, praksa zauzimala stav da zatezne kamate na naknadu neimovinske štete teku od dana od kojeg je oštećenik pozvao štetnika da nadoknadi štetu, odnosno od dana podizanja tužbe.

Ovo nas dovodi do pravne situacije u kojoj je moguće da je jedna šteta koju obrađuje stara sudska praksa te ZOO/05 ili ZOOP imaju posve drugačiji trenutak dospijeća obveze naknade štete, a time i tijek zateznih kamata koje pripadaju oštećeniku.

Novo dominantno stajalište da neimovinska šteta dospijeva danom podnošenja pisanog zahtjeva ili tužbe, osim ako je šteta nastala nakon toga, otvara mogućnost da se ovakva praksa primijeni i na odnose koji su nastali do stupanja na snagu ZOO/05 te time za osiguratelje raste rizik vezan u stare sudske štete za koje osiguratelji svakako nemaju rezervirana sredstva u njihovim pričuvama.

Nadalje, svaka promjena kamatne stope ima trenutni učinak na obvezu osiguratelja bez obzira na to kada je došlo do spora odnosno kada je nastala šteta zbog koje se spor vodi pa bi osiguratelj trebao predvidjeti i buduće kretanje visine kamatne stope, kako bi njegova pričuva bila dovoljna za buduće podmirenje njegovih obveza.

2.6 Alokacija internih resursa društva

Iako često zanemareno, sudske štete također zahtijevaju i veći angažman svih internih zaposlenika društva ili otvaraju potrebu za angažiranje dodatnih vanjskih resursa (odvjetničkih ureda). Djelatnici ne rade posao u uredu već često moraju odlaziti i na udaljenje sudove čime se smanjuje njihova efikasnost u radu. Nadalje, donošenje sudskih odluka suprotno kriterijima VSRH (vidjeti točku 2.3) svakako utječe i na motiviranost djelatnika koji rade na sudskim štetama.

3. Kretanje sudskih šteta osiguranja od automobilske odgovornosti 1998-2007

U promatranom razdoblju, od 1998. godine do 2007. godine, došlo je smanjenja broja sudskih šteta u osiguranju od automobilske odgovornosti, kako u apsolutnom tako i u relativnom iznosu. Primjerice, 1998. godine udio sudskih šteta (predmeta) u svim štetama u obradi iznosio je 24,14%, a 2008. godine 15,50%. U apsolutnom iznosu taj broj je smanjen s 30.292 sudske štete u obradi (1998.) na 26.519 u 2008. godini⁹.

⁹ Izvor su Izvješća o poslovanju društava za osiguranje u obveznom osiguranju od automobilske odgovornosti i ostalim obveznim osiguranjima 1998-2007, www.huo.hr

Godina	Broj neriješenih sudskih predmeta per 01.01.	Broj utuženih predmeta	Broj sudskih predmeta u obradi	Udio sudskih predmeta u svim štetama u obradi u %
1	2	3	4	5
1998.	24.026	8.400	30.292	24,14
1999.	25.376	10.252	34.278	25,86
2000.	30.215	11.165	36.541	26,51
2001.	31.288	8.552	38.767	26,21
2002.	29.202	7.925	39.153	24,95
2003.	27.685	7.805	37.007	22,70
2004.	29.259	9.077	36.762	21,95
2005.	27.095	8.942	36.692	21,16
2006.	23.152	8.141	35.085	19,72
2007.	20.054	7.102	29.767	16,99
2008.	18.003	6.465	26.519	15,50

Najveći broj sudskih šteta u obradi zabilježen je 2002. godine, kada ih je bilo 39.153, odnosno činile su udio od 24,95% u broju svih šteta u obradi. Već od 2003. godine (novi kriteriji Vrhovnog suda RH), a posebno 2007. godine (druga godina primjene novog Zakona o obveznim odnosima i Zakona o obveznim osiguranjima u prometu) došlo je do znatnog pada broja sudskih šteta u obradi.

Usporedno s time smanjuje se i broj novoutuženih predmeta, s 8.400 (1998.) preko 11.165 (2000.) na 6.465 (2008.).

Na promjene broja sudskih šteta tijekom proteklih 10 godina utjecali su i slijedeći procesi:

1. Preuzimanje društava - u pravilu je poslije preuzimanje dolazilo do povećanja broja sudskih šteta - ovo je razvidno iz primjera 2000. godine kada je broj sudskih šteta u pričuvi Mediteran osiguranja d.d. porastao s 1.341 na 1.937, nadalje Veritas osiguranja d.d. s 573 na 986 (2004. godine) te Aurum osiguravajuće društvo d.d. s 325 na 665 (2004. godine),
2. Promjena prakse Vrhovnog suda RH od 29.11.2002. godine,
3. Promjena Zakona o obveznim odnosima i donošenje Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, te s time vezano dospijeće prava na naknadu neimovinske štete.

4. Zaključak

Iza nas leže nekoliko godina u kojima su sva društva osiguranja uvidjela da je cijelom osigurateljnoj zajednici u interesu smanjenje sudskih šteta, te postepeno dolazi do smanjenja broja neriješenih sudskih šteta.

Ukupni udio neriješenih sudskih sporova osiguranju od automobilske odgovornosti na kraju 2008. godine u ukupnom broju neriješenih sudskih predmeta u RH (18.003 prema 969.100) pokazuje da sudske štete osiguravatelja nisu glavni problem hrvatskog pravosuđa.

Za očekivati je da će se ovakav trend, imajući u vidu sve pokazatelje u članku obrađene, nastaviti i u budućnosti, te da će se broj sudskih šteta nastaviti smanjivati, a da ćemo u konačnici, završiti unutar europskih okvira udjela sudskih šteta u ukupnom broju neriješenih šteta, odnosno, da će podnošenje sudskih zahtjeva postati iznimka, a ne pravilo u rješavanju odštetnih zahtjeva oštećenika.

Hrvoje Pauković

**PITANJE USTAVNOSTI POJEDINIH ODREDBI
ZAKONA O OBVEZONOM ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU**

**Pitanje ustavnosti pojedinih odredbi
Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju**

UVOD

Početak godine (1. siječanj 2009.g.) obilježen je iznimno bitnim događajem za cjelokupnu osigurateljnu zajednicu koja obavlja poslove obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti – na snagu je stupio Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN 150/08), a prestao je važiti Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (NN 85/06., 105/06., 118/06., 77/07., 111/07. i 35/08.).

Novim Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju (u daljnjem tekstu: ZOZO/08) određuje se da je jedan od prihoda obveznog zdravstvenog osiguranja i prihod od obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti. Taj prihod moraju izdvajati društva za osiguranje i to u visini od 10% naplaćene funkcionalne premije osiguranja od obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, a prema zakonskoj odredbi, takav iznos predstavlja naknadu prouzročene štete HZZO-u koju su prouzročili vlasnici, odnosno korisnici osiguranoga motornog vozila (čl. 53.). Predmetnim zakonom također je određeno da se taj prihod obračunava i izdvaja na ugovore o osiguranju od automobilske odgovornosti sklopljene od dana stupanja na snagu ZOZO/08 tj. od 1. siječnja 2009.g. (čl. 138.)

U odnosu na prethodno važeći Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju (u daljnjem tekstu: ZOZO/06), u ZOZO/08 ispuštena je odredba koja je određivala da je HZZO obavezan zahtijevati naknadu štete u slučajevima iz članka 119. tog zakona i izravno od društva za osiguranje kod kojeg su vlasnici, odnosno korisnici motornog vozila osigurani od odgovornosti za štetu.

Radi se o potpuno neprimjerenj obvezi nametnutoj društvima za osiguranje, a same zakonske odredbe su u proturječju sa odredbama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, Zakona o obveznim odnosima, pa čak i sa drugim odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.

Osnovni problem tih zakonskih odredbi što ne ostvaruju svoj prvotni i jedini legitimni cilj, a to je naknada stvarne štete HZZO-u. koji prouzroče vozači koji imaju osiguranu automobilsku odgovornost. Naime, općepoznata je činjenica da su društva za osiguranje plaćala naknadu štete HZZO-u za troškove liječenja i druge troškove po ispostavljenim fakturama HZZO-a te da u tome ne nalaze ništa sporno. Takvi iznosi naknade stvarne štete kretali su se od 42-67

* Hrvatski ured za osiguranje

milijuna godišnje, za posljednje tri godine. Primjenom novih zakonskih odredbi dolazimo u situaciju da bi društva za osiguranje morala plaćati iznos od cca 250 – 270 milijuna kuna godišnje. Taj novi iznos nema nikakvih dodirnih točaka sa iznosima stvarne štete koju pričinje osiguranici, za koje društvo za osiguranje odgovara u okviru odgovornosti svog osiguranika i u granicama preuzetim ugovorom o osiguranju (čl. 27. ZOOP-a).

Nažalost, radi se o preko 200 milijuna novostvorene obveze, za koju društva za osiguranje smatraju da se radi o nametu uvedenom za financiranje zdravstvenog sustava. Negativni učinci koje sporne odredbe Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju imaju na društva za osiguranje su iznimno veliki te ugrožavaju vrlo osjetljivi sustava obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, koje se i bez ovakvih odredbi nalazi u iznimno delikatnom položaju što vrlo često navodi i Hrvatska agencije za nadzor financijskih usluga, kao nadzorno tijelo društava za osiguranje. Navedenim odredbama je *de facto* provedeno smanjenje premije, a o (ne)dostatnosti premije i prije ovakvih odredbi jasni stavovi su bili razvidni i iz analiza Hrvatskog aktuarskog društva te analiza i nastupa čelnih ljudi HANFE.

Hrvatska društva za osiguranje su, putem Hrvatskog ureda za osiguranje, podnijela Ustavnom sudu RH prijedlog za pokretanje postupka ocjene suglasnosti pojedinih odredbi Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju s Ustavom RH¹.

POSTUPAK OCJENE SUGLASNOSTI ZAKONA S USTAVOM REPUBLIKE HRVATSKE – opće odredbe

Ustavni sud jamči poštivanje i primjenu Ustava Republike Hrvatske i svoje djelovanje temelji na odredbama Ustava Republike Hrvatske i Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske². Upravo ta odredba daje uvjerenje osigurateljnoj zajednici da završnu zaštitu svojih interesa potraži i na toj vrhovnoj pravnoj instanci.

Prijedlog za pokretanje postupka ocjene suglasnosti zakona s Ustavom RH je jedan³ od pravnih instituta predviđen Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu RH (NN 49/2002 – pročišćeni tekst) koji može podnijeti bilo koja pravna ili fizička osoba, pa čak i sam Ustavni sud RH.

Ustavni sud će započeti postupak najkasnije u roku od godine dana od podnošenja prijedloga⁴.

O prijedlogu kojim se traži da Ustavni sud pokrene postupak za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom, Ustavni sud na sjednici odlučuje rješenjem hoće li prihvatiti prijedlog i pokrenuti

¹ Ovakve podneske se u javnosti (pa čak i njenom stručnom dijelu) vrlo često pogrešno naziva „ustavnom tužbom“ – ustavna tužba je institut predviđen Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu RH koja se može podnijeti od strane bilo koje osobe koja smatra da mu je pojedinačnim aktom tijela državne vlasti, tijela jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ili pravne osobe s javnim ovlastima, kojim je odlučeno o njegovim pravima i obvezama ili o sumnji ili optužbi zbog kažnjivog djela, povrijeđeno ljudsko pravo ili temeljna sloboda zajamčena Ustavom, odnosno Ustavom zajamčeno pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu (u daljnjem tekstu: ustavno pravo) – čl. 62. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH.

² Čl. 2. St. 1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH

³ Ostali načini pokretanja postupka su pisani zahtjev i ustavna tužba, koji nisu predmet razmatranja ovog rada (čl. 17.st.1. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH)

⁴ Čl. 40. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH

postupak. O pokretanju postupka, odnosno neprihvatanju prijedloga za pokretanje postupka, Ustavni sud će obavijestiti sudionike postupka. Kada Ustavni sud pokrene postupak radi ocjene suglasnosti zakona s Ustavom, rješenje o pokretanju postupka objavit će se i u "Narodnim novinama".⁵

Postupak za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom i drugih propisa s Ustavom i zakonom smatra se pokrenutim na dan primitka zahtjeva u Ustavnom sudu, odnosno na dan predaje zahtjeva pošti preporučeno. Postupak za ocjenu suglasnosti zakona s Ustavom i drugih propisa s Ustavom i zakonom u povodu prijedloga smatra se pokrenutim na dan donošenja rješenja o pokretanju postupka.⁶

Ustavni sud će ukinuti zakon ili pojedine njegove odredbe ako utvrdi da nije suglasan s Ustavom. Ukinuti zakon, odnosno njihove ukinute odredbe, prestaju važiti danom objave odluke Ustavnog suda u "Narodnim novinama", ako Ustavni sud ne odredi drugi rok.⁷

Dakle, zakoni odnosno njegove odredbe se mogu jedino ukidati s djelovanjem ukidanja od dana objave odluke u Narodnim novinama, za razliku od ostalih propisa, koje se u slučaju nesuglasnosti s Ustavom ili zakonom, mogu poništiti.

O SUGLASNOSTI S ODREDBI ZAKONA O OBVEZKOM ZDRAVSTVENOM OSIGURANJU S USTAVOM RH

Hrvatski ured za osiguranje podnio je prijedlog za pokretanje postupka za ocjenu suglasnosti s Ustavom sljedećih odredbi Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju:

Članak 53. st. 1. toč. 10. i st. 2. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju:

„Prihodi obveznoga zdravstvenog osiguranja su:

.....

10) prihodi od obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti.

Prihod iz stavka 1. točke 10. ovoga Zakona izdvajaju društva za osiguranje u visini od 10% naplaćene funkcionalne premije osiguranja od obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti. Taj iznos predstavlja naknadu prouzročene štete Zavodu u slučajevima iz članka 113. ovoga Zakona koju su prouzročili vlasnici, odnosno korisnici osiguranoga motornog vozila“

Članak 138. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju:

„Prihode iz članka 53. stavka 2. ovoga Zakona društva za osiguranje obračunavaju i izdvajaju na ugovore o osiguranju od automobilske odgovornosti sklopljene od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.“

⁵ Čl. 43. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH

⁶ Čl. 44. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH

⁷ Čl. 55. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu RH

Navedenim odredbama određeno je da je jedan od prihoda obveznog zdravstvenog osiguranja prihod od obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti te da taj prihod izdvajaju društva za osiguranje u visini od 10% naplaćene funkcionalne⁸ premije obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti. Također je određeno da taj iznos predstavlja naknadu prouzročene štete Hrvatskom zavodu za zdravstveno osiguranje (u daljnjem tekstu: HZZO) u slučajevima iz članka 113. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju koju su prouzročili vlasnici, odnosno korisnici osiguranoga motornog vozila.

Člankom 138. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju određeno je da prihode iz članka 53. društva za osiguranje obračunavaju i izdvajaju na ugovore o osiguranju od automobilske odgovornosti sklopljene od dana stupanja na snagu Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju.

Navedene odredbe čl. 53. st. 1. toč. 10. i st. 2., te čl. 138. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju nisu u suglasnosti s odredbama Ustava Republike Hrvatske, posebice s odredbama članka 3., članka 14. st. 2., članka 49. i članka 51., a time ni s člankom 5. stavkom 1. Ustava RH, koji propisuje da u Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom.

Osporenim odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju prekršeno je više ustavnih prava društava za osiguranje i građana Republike Hrvatske, stoga Hrvatski ured za osiguranje, i u funkciji pravne osobe koja predstavlja hrvatska društva za osiguranje radi zaštite njihovih interesa, podnosi ovaj prijedlog.

Ponajprije je potrebno naglasiti da načelo, kojim se jamči naknada štete HZZO-u, u slučaju kada mu se prouzroči šteta od strane vlasnika vozila koji ima osiguranu odgovornost za štete prouzročene trećim osobama (osiguranje od automobilske odgovornosti), nije upitno niti ga društva za osiguranje, odnosno podnositelj prijedloga dovodi u pitanje. Primjera radi, u slučaju da osiguranik, upravljajući motornim vozilom, nanese određene tjelesne ozljede fizičkoj osobi (npr. pješaku) te se liječenje te osobe izvršilo na teret HZZO-a, možemo doista ustvrditi da su HZZO-u nastali određeni troškovi, odnosno šteta na čiju naknadu HZZO ima pravo. U tom slučaju mu društvo za osiguranje, u granicama preuzetim ugovorom o osiguranju i u okviru odgovornosti svog osiguranika, mora nadoknaditi stvarnu štetu.

Temelj za naknadu stvarne štete postojao je i prije stupanja Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i postoji i dalje, budući da je još zakonima koji reguliraju područje osiguranja to pravo već ranije ustanovljeno.

Važeći zakon koji to pravo određuje je Zakon o obveznim osiguranjima u prometu (NN 151/2005, na snazi od 1. 01. 2006.g., u daljnjem tekstu: ZOOP) i to u članku 27.⁹ Društva za

⁸ „Funkcionalna premija sadrži jedinstvenu tehničku premiju namijenjenu ispunjavanju obveza iz osiguranja“ iz gl. II.1.- definicija navedena u premijskim sustavima odnosno cjenicima premije osiguranja od automobilske odgovornosti svakog društva za osiguranje koje obavlja poslove osiguranja od automobilske odgovornosti – ranije odredba Zajedničkog temeljnog premijskog sustava za obvezno osiguranje od AO u RH, Zagreb, 15. 04. 2007.g.

Tehnička premija – služi za ispunjenje obveza iz osiguranja, a obuhvaća iznose za isplatu šteta, troškove u vezi s likvidiranjem šteta, te isplatu premija i šteta po osnovi suosiguranja i reosiguranja. – Rječnik osiguranja, Masmedia, Zagreb

⁹ Članak 27.

(1) Društvo za osiguranje obvezno je zavodima koji obavljaju poslove zdravstvenoga, mirovinskog ili invalidskog osiguranja nadoknaditi stvarnu štetu u okviru odgovornosti svoga osiguranika i u granicama obveza preuzetih ugovorom o osiguranju.

osiguranje koja obavljaju poslove obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, kao članovi Hrvatskog ureda za osiguranje, su tijekom proteklih godina vršili isplatu odnosno naknadu stvarne štete HZZO-u, temeljem članka 27. ZOOP-a i faktura za liječenje i ostale troškove, koje je HZZO ispostavljao odgovornim društvima za osiguranje. Društva za osiguranje su tako isplaćivala iznose stvarne štete HZZO-u, koji su se u razdoblju od 2005.g. do 2008.g. kretali u iznosima od 42 do 67 milijuna kuna godišnje.

Stupanjem na snagu osporenih odredbi Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, društva za osiguranje stavljena su u iznimno težak položaj u poslovnom i svakom drugom smislu, te su im prekršena brojna, Ustavom Republike Hrvatske zajamčena, gospodarska prava i temeljene slobode.

Naime, upravo tim osporenim odredbama, propisano je da društva za osiguranje moraju plaćati HZZO-u iznos od 10% naplaćene funkcionalne premije osiguranja od automobilske odgovornosti na ime naknade štete koju su prouzročili vlasnici odnosno korisnici motornih vozila koji imaju osiguranu svoju odgovornost. Primjenom navedenog postotka na naplaćenu funkcionalnu premiju u 2008.g. dolazimo do iznosa od cca 254 milijuna kuna, koliko bi ta obveza iznosila da se primjenjuje na 2008. godinu.

Ukoliko pretpostavimo da će 2009. godina, kao prvoj godini primjene novog zakona, donijeti stagnaciju ili blagi rast premije osiguranja od automobilske odgovornosti, procjenjuje se da bi obveza društava za osiguranje prema HZZO-u iznosila 260 do 270 milijuna kuna samo za tu godinu.

Uzimajući u obzir i usporedbu iznose stvarne štete koja su društva za osiguranje do sada i plaćala te iznose koje će tek morati plaćati na ime „naknade prouzročene štete“, dolazi se do zaključka da je novim zakonom društvima za osiguranje paušalno određen financijski namet, te da isti, sa naknadom stvarne štete, nema nikakvih dodirnih točaka.

Radi se o paušalno određenom financijskom teretu nametnutom jednoj grupi poduzetnika koji služi za financiranje HZZO-a, a ne o naknadi stvarne štete koju osiguranici društava za osiguranje pričinje HZZO-u.

Negativni učinci koje osporene odredbe Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju imaju na društva za osiguranje su iznimno veliki te prijete opstanku vrlo osjetljivog sustava obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, koji se i bez ovakvih odredbi nalazi u iznimno delikatnom položaju, što navodi i Hrvatska agencije za nadzor financijskih usluga, kao nadzorno tijelo društava za osiguranje¹⁰.

(2) Stvarnom štetom u smislu stavka 1. ovoga članka smatraju se troškovi liječenja i drugi nužni troškovi učinjeni sukladno propisima o zdravstvenom osiguranju, kao i razmjerni iznos mirovine oštećene osobe, odnosno članova njezine obitelji.

(4) Odredbe stavka 1., 2. i 3. ovoga članka odgovarajuće se primjenjuju na subrogacijske zahtjeve društava za osiguranje za naknadu stvarne štete isplaćene na temelju dobrovoljnog zdravstvenog, mirovinskog, rentnog ili sličnog osiguranja.

¹⁰ iz Zaključka Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja od 2. prosinca 2008.g. Kl: UP/I 030-02/2008-01/50, Ur.br: 580-02-08-76-5

1. **Čl. 3. Ustava RH - ...jednakost,..vladavina prava....najviše su vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelj za tumačenje Ustava**

Osporene odredbe suprotne su jednoj od temeljnih vrednota utvrđenoj u članku 3. Ustava RH, a to je vladavina prava, koja vrednota je kasnije razrađena u drugim odredbama Ustava RH, a posebice u onima na koje se podnositelj prijedloga poziva. Zakonodavac je već u članku 3. Ustava RH, predvidio tu sintagmu koja, između ostalog, predstavlja temelj pravne sigurnosti i pravne države, te *“služi kao osnova za tumačenje Ustava i kao smjernica zakonodavcu pri razradi ustavnih prava građana te je upućena državnim tijelima, a ne neposredno građanima”*¹¹.

Dakle, zakonodavac je taj koji je pri donošenju osporenih odredbi zakona morao voditi računa da su one u suprotnosti sa svim načelima i pravima koja iz tog temeljnog postulata proizlaze.

Međutim, osporenim je odredbama zakonodavac, ne poštujući sam teleološki smisao i značenje pojma vladavine prava, izravno prekršio više Ustavom Republike Hrvatske razrađenih načela koja su prožeta idejom vladavine prava.

Osporenim odredbama, jednakost i vladavina prava, kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, obezvrijeđene su iz više razloga:

- a) Osporene odredbe Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju su u koliziji s odredbama čl. 27. Zakona o obveznim osiguranima u prometu

Odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju paušalno je određen iznos koji društva za osiguranje moraju plaćati kao iznos koji predstavlja naknadu „prouzročene štete“, dok je u čl. 27. ZOOP-a vrlo jasno propisano da društva za osiguranje plaćaju stvarnu štetu, i to u okviru odgovornosti svoga osiguranika i u granicama obveza preuzetih ugovorom o osiguranju. Zbog proturječnih osporenih odredbi koje se ne uklapaju u postojeći hrvatski pravni sustav, nije jasno da li će se dogoditi i kumulacija obveza – obveza društava za osiguranje za isplate po pojedinim fakturama HZZO-a za svaku stvarnu štetu i plaćanje 10% od naplaćene funkcionalne premije;

- b) Postotak od 10% naplaćene funkcionalne premije određen je bez vjerodostojnih podataka i analiza

Budući da temeljem osporenih odredbi godišnji iznos koji bi trebao biti uplaćivan HZZO-u višestruko premašuje godišnji iznos stvarne štete (nova obveza od 260-270 milijuna kuna u odnosu na prosječnih 50 - 60 milijuna kuna stvarne štete) ukazuje na činjenicu da je postotak određen bez ikakvih valjanih argumenata i analiza, bez utvrđivanja iznosa stvarne štete i bez volje za utvrđivanje stvarnog stanja tog problema uopće. Potrebno je naglasiti da su navedene odredbe unesene u zakon i bez ikakvih konzultacija i razgovora sa društvima za osiguranje, kao i da u *Prijedlogu Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju s konačnim prijedlogom zakona*¹² ne nalazimo niti pokušaj obrazloženja takvog nameta, a kamoli jasno i precizno obrazloženje, kao preduvjet pravne sigurnosti i vladavine prava;

¹¹ Iz odluke Ustavnog suda od 13. ožujka 2000. g. br. U-III-1125/1999. NN 38/2000

¹² Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi RH, prosinac 2008.g.

- c) Osporene odredbe su u potpunoj suprotnosti s temeljnim načelima obveznog prava koja moraju vrijediti u odnosu: društva za osiguranje – HZZO (odgovorna osoba – oštećena osoba)

Budući da je nesporno da se na odnos između društava za osiguranje i HZZO-a primjenjuje Zakon o obveznim odnosima (u daljnjem tekstu: ZOO) jer se radi o odnosu reguliranja prava HZZO-a na naknadu štete, odnosno obvezi društava za osiguranje na plaćanje iste, potrebno je ukazati da osporene odredbe u potpunosti ignoriraju temeljna načela obveznog prava, kao i osnovne odredbe o naknadi štete. Načelo ravnopravnosti sudionika obveznog odnosa (čl. 3. ZOO-a) i zabrane zloupotrebe prava jasno ukazuju da su svi sudionici ravnopravni te da je zabranjeno ostvarivanje prava suprotno svrsi zbog koje je ono propisom ustanovljeno ili priznato (čl. 6. ZOO-a). Nažalost, upravo je kršenje tih načela ovdje eklatantno – HZZO je u privilegiranom položaju u odnosu na društva za osiguranje, te se legitimno pravo HZZO-a na naknadu štete osporenim odredbama ostvaruje na način koji je doista protivan svrsi i cilju zbog kojeg je to pravo ustanovljeno (ne radi se o naknadi stvarne štete već o neosnovanom prihodovanju iznosa koji višestruko premašuje stvarnu štetu). Tim više što ZOO propisuje da naknada štete mora biti u iznosu koji je potreban da se oštećenikova (HZZO) materijalna situacija dovede u ono stanje u kojem bi se nalazila da nije bilo štetne radnje ili propuštanja, a ne da dolazi do neosnovanog prihodovanja prekomjernih iznosa (čl. 1090. ZOO-a);

- d) Osporene odredbe su kontradiktorne, proturječne i u koliziji sa drugim odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju

Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju sadrži i odredbu kojom se određuje da se pri utvrđivanju prava na naknadu štete prouzročene HZZO primjenjuju odgovarajuće odredbe Zakona o obveznim odnosima, kao i posebni propisi o naknadi štete (čl. 122.) Kako je to uopće moguće, ako se, istovremeno, upravo one zakonske odredbe, na čiju primjenu upućuje ta norma, derogiraju odnosno negiraju u cijelosti, kao što je naprijed obrazloženo.

Slijedom navedenog, razvidno je da se osporenim odredbama najviša vrednota - vladavina prava, dokida u cijelosti zbog toga što su osporene odredbe:

- u koliziji i proturječju sa drugim zakonima,
- u kontradikciji sa samim Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju,
- nedosljedne, nejasne, nedorečene i neobrazložene te pokušavaju urediti određenu materiju bez uvažavanja općih načela obveznog prava, temeljnih načela pravne države i pravne sigurnosti uopće.

U tom smislu ukazujemo i na Odluku i rješenje Ustavnog suda RH broj: U-I-659/1994 i dr. od 15. ožujka 2000. godine ("Narodne novine", broj 31/00.):

„... Sud osobito ističe da u pravnom poretku utemeljenom na vladavini prava zakoni moraju biti opći i jednaki za sve, a zakonske posljedice trebaju biti izvjesne za one na koje će se zakon primijeniti. Sud također napominje da zakonske posljedice moraju biti primjerene legitimnim očekivanjima stranaka u svakom konkretnom slučaju u kojem se zakon na njih neposredno primjenjuje..”

2. Članak 14. st. 2. Ustava RH - *Svi su pred zakonom jednaki.*

Odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, koje su premet ovog prijedloga, grubo se krši i ovo ustavno pravo društava za osiguranje, ali i svih drugih pravnih i fizičkih osoba, odnosno građana Republike Hrvatske.

Ustavom zajamčena jednakost svih pred zakonom dovodi se u pitanje osporenim odredbama, budući da se jedna pravna osoba (HZZO), u odnosu na cjelokupni pravni sustav koji regulira izvanugovornu odgovornost za štetu i naknadu iste (ZOO), stavlja u privilegiran položaj bez ikakvog razloga.

Kao što je već ranije naznačeno, HZZO-u se osporenim odredbama daje pravo na:

- „naknadu prouzročene štete“, ali na način da isti ima pravo na naplatu iznosa koji višestruko premašuju iznos stvarno prouzročene štete, što ga dovodi u položaj mogućeg stjecanja bez osnove, dok sve druge pravne i fizičke osobe imaju pravo samo na naknadu stvarne štete sukladno ZOO-u;
- isplatu (neprimjerenih) iznosa na ime „naknade prouzročene štete“ i prije nego što mu je šteta i nastala i bez potrebe podnošenja bilo kakvih dokaza da su ispunjene pretpostavke odgovornosti za štetu, dok sve druge pravne i fizičke osobe nemaju takvu povlasticu. Naime, društva za osiguranje su dužna vršiti isplatu iznosa HZZO-u¹³, koje ovaj uzima kao svoj prihod, i to bez ikakvog uvida u stvarne razmjere (obujam) štete nanosene HZZO-u i trenutak njenog nastanka - to moraju činiti u visoko određenom paušalnom iznosu i *de facto* prije nego što je šteta nastala¹⁴

Također treba naglasiti da je Zakonom o obveznom zdravstvenom osiguranju opsežno regulirano pravo HZZO-a na naknadu štete prema osobama koji mu istu prouzroče¹⁵ te je izričito navedeno da se za naknadu te štete primjenjuju odredbe ZOO-a, odnosno da HZZO može potraživati naknadu stvarne štete po dospijeću iste.

Međutim, za razliku od statusa svih drugih pravnih i fizičkih osoba, jedino je hrvatskim društvima za osiguranje uskraćeno pravo da i oni, u odgovarajućem postupku utvrđivanja svih pretpostavki meritornih za utvrđivanje postojanja prava HZZO-a na naknadu štete i utvrđivanje njenog obujma, u konačnici naknade iznose stvarne štete. Ovakvim uređenjem takav postupak se u potpunosti onemogućuje, pa na taj način izostaje pravo društava za osiguranje na korištenje svih odgovarajućih instituta pravne zaštite na koju imaju pravo sve fizičke i pravne osobe. Poglavitito se to odnosi i na pravo na žalbu koje je Ustavom RH zajamčeno pravo svim pravnim i fizičkim osobama¹⁶.

Paradoksalna je i činjenica da je čak i Hrvatski ured za osiguranje, odnosno društva za osiguranje registrirana u inozemstvu koja osiguravaju odgovornost vozača vozila inozemne

¹³ HZZO je krajem siječnja 2009.g. uputio društvima za osiguranje uputu kojom se traži da se iznos od 10% naplaćene funkcionalne premije plaća do desetog u mjesecu za prethodni mjesec.

¹⁴ Primjerice, društvo za osiguranje, sklopi ugovor o osiguranju u veljači i odmah prihoduje premiju u cijelosti, a u ožujku mora doznačiti HZZO-u odgovarajući dio te premije, dok bi obveza naknade štete s osnova tog ugovora mogla bi nastati tek u prosincu iste godine ili kasnije.

¹⁵ Čl. 112. - 124. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju

¹⁶ Čl. 18. Ustava RH- „Jamči se pravo na žalbu protiv pojedinačnih pravnih akata donesenih u postupku prvog stupnja pred sudom ili drugim ovlaštenim tijelom. Pravo na žalbu može biti iznimno isključeno u slučajevima određenima zakonom ako je osigurana druga pravna zaštita.“

registracije, u ime kojih je Hrvatski ured za osiguranje pasivno legitimiran¹⁷, u povoljnijem položaju u odnosu na hrvatska društva za osiguranje jer je HZZO, ukoliko potražuje određeni iznos od Hrvatskog ureda za osiguranje, dužan dokazati sve pretpostavke za odgovornost za štetu i naknadu iste sukladno ZOO-u, budući da na ZOO upućuje i sam Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju.

I time su hrvatska društva za osiguranje stavljena u iznimno težak, nezakonit i neustavan položaj koji na vrlo jasan način demonstrira nejednakost pred zakonom – s jedne strane postoji privilegirani položaj HZZO-a, dok se, s druge strane, samo hrvatska društva za osiguranje stavljaju u taj specifičan i podređeni položaj, koji nije svojstven niti jednoj domaćoj ili stranoj pravnoj odnosno fizičkoj osobi.

Drugi vid nejednakosti pred zakonom ogleda se u činjenici da sve druge fizičke i pravne osobe koje također pretrpe određenu štetu (npr. izgubljena zarada), za koju je odgovorno društvo za osiguranje koje obavlja poslove osiguranja od automobilske odgovornosti, nemaju mogućnost da naknadu iste ostvare „automatizmom“, koji je određen samo za HZZO, već moraju ostvarivati to svoje pravo sukladno ZOO-u i, naravno, samo u iznosu i obujmu stvarne štete.

Nažalost, HZZO je jedina oštećena osoba koja je izdvojena iz tog kruga svih ostalih fizičkih i pravnih osoba, za koje vrijede sve ostale norme, što se mora smatrati neprihvatljivim te predstavlja grubo kršenje ustavnog prava svih pravnih i fizičkih osoba na jednakost pred zakonom.

Štoviše, potrebno je naglasiti da je funkcionalna premija namijenjena pokriću obveza iz ugovora o osiguranju, odnosno, ista je namijenjena za isplatu iznosa naknade štete oštećenim osobama. Tako jedan subjekt – oštećena osoba, u ovom slučaju HZZO, zakonom određenim automatizmom, polaže pravo na čak 10% od te funkcionalne premije, iz kojeg se ukupnog iznosa inače vrši isplata iznosa naknade štete svim oštećenim fizičkim i pravnim osobama.

3. Članak 49. Ustava RH

Poduzetnička i tržišna sloboda temelj su gospodarskog ustroja Republike Hrvatske. Država osigurava svim poduzetnicima jednak pravni položaj na tržištu. Zabranjena je zlouporaba monopolskog položaja određenog zakonom.

Navedena gospodarska prava određena Ustavom RH jamče svim poduzetnicima slobodu tržišnog natjecanja i to pod jednakim uvjetima za sve na tržištu. Ipak, osporenim odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju jedan poduzetnik – HZZO se stavlja u potpuno povlašten položaj u odnosu na druge sudionike tržišne utakmice, dok se drugima krši pravo na poduzetničku i tržišnu slobodu.

Naime, ne postoji samo pravo Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje na naknadu štete koje mu prouzroče vlasnici, odnosno korisnici vozila s osiguranom odgovornošću, već je to pravo priznato i svim drugim društvima za osiguranje koji su primjerice s osnova isplata

¹⁷ Čl. 118. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju: „Zavod je obvezan zahtijevati naknadu štete prouzročenu uporabom vozila inozemne registracije na području Republike Hrvatske, koje ima valjanu međunarodnu ispravu o osiguranju od automobilske odgovornosti izravno od Hrvatskog ureda za osiguranje.“

troškova liječenja, temeljem dobrovoljnog zdravstvenog osiguranja¹⁸, stekli subrogacijski zahtjev.

Takvo istovjetno pravo na naknadu stvarne štete je određeno čl. 27. st. 1. i st. 4. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu u kojima se izričito i navodi da se odredbe koje vrijede za HZZO, primjenjuju i na sva druga društva za osiguranje.¹⁹

Dakle, u slučaju da HZZO ili društvo za osiguranje koje obavlja poslove zdravstvenog osiguranja, podmiri troškove liječenja za osobu A stradal u prometnoj nesreći koju je uzrokovala osoba B, a koja ima osiguranu automobilsku odgovornost kod nekog od društava za osiguranje, i HZZO i to društvo za osiguranje koje obavlja poslove zdravstvenog osiguranja imaju pravo od odgovornog društva za osiguranje tražiti naknadu stvarne štete, pa su tu njihova prava, budući da proizlaze iz iste zakonske odredbe čl. 27. ZOOP-a, identična.

Međutim, sada jedna pravna osoba i poduzetnik, HZZO, dolazi u povlaštenu poziciju, bez ikakvih posebnih razloga odnosno kriterija, na način da naplaćuje iznos koji višestruko premašuje stvarni iznos štete, da ga naplaćuje unaprijed i bez potrebe da dokazuje bilo koju pretpostavku odgovornosti za štetu te da, u biti, stječe određenu korist bez osnove. S druge strane, društvo za osiguranje koje također obavlja poslove zdravstvenog osiguranja, može naplatiti samo iznos stvarne štete, po dospijeću iste i uz dokazivanje svih pretpostavki za odgovornost za štetu.

Na taj način se pravni subjekti, poduzetnici, iako obavljaju poslove zdravstvenog osiguranja stavljaju u potpuno nejednak položaj jer svi, osim HZZO-a, moraju ostvarivati svoje pravo na naknadu stvarne štete, u određenoj zakonom propisanoj proceduri i uz određene dodatne administrativne i druge troškove, dok je HZZO od toga izuzet.

Radi se o očitom primjeru kršenja odredbi članka 14. st. 2. i članka 49. Ustava Republike Hrvatske budući da je jedna pravna osoba „izdignuta“ iznad pravnih normi koje vrijede za sve druge pravne i fizičke osobe, a osobito u odnosu na društva za osiguranja koja također obavljaju poslove zdravstvenog osiguranja.

Da li doista država osigurava jednak pravni položaj na tržištu, ukoliko pravne osobe koje obavljaju istu djelatnost, stavlja u potpuno različit položaj, privilegirajući samo jednu pravnu osobu u RH i dajući joj pravo na naknadu neke „štete“ koju nije niti pretrpjela?²⁰ Postoji li mogućnost da i drugi poduzetnici na tržištu koji obavljaju neku drugu djelatnost traže za sebe posebno zakonsko uređenje koje će ih staviti u privilegirani položaj u odnosu na ostale poduzetnike?

¹⁸ Ali i s osnova mirovinskog, rentnog ili sličnog osiguranja – čl. 27. st. 4. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu

¹⁹ „(1) Društvo za osiguranje obvezno je zavodima koji obavljaju poslove zdravstvenoga, mirovinskog ili invalidskog osiguranja nadoknaditi stvarnu štetu u okviru odgovornosti svoga osiguranika i u granicama obveza preuzetih ugovorom o osiguranju.

(2) Stvarnom štetom u smislu stavka 1. ovoga članka smatraju se troškovi liječenja i drugi nužni troškovi učinjeni sukladno propisima o zdravstvenom osiguranju, kao i razmjerni iznos mirovine oštećene osobe, odnosno članova njezine obitelji.

(4) Odredbe stavka 1., 2. i 3. ovoga članka odgovarajuće se primjenjuju na subrogacijske zahtjeve društava za osiguranje za naknadu stvarne štete isplaćene na temelju dobrovoljnog zdravstvenog, mirovinskog, rentnog ili sličnog osiguranja“.

²⁰ dosadašnji iznosi stvarne štete kretali su se od 42 do 64 milijuna kn godišnje, ovisno o godini, a sada je objektivna procjena da će HZZO naplaćivati iznos od preko 260 milijuna kn godišnje u narednim godinama

Osporenim odredbama Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju krši se i ustavna odredba o zabrani zloupotrebe monopolskog položaja određenog zakonom.

HZZO je istima, na neopravdan i protuustavan način, stavljen u monopolski položaj budući da za njega očito ne moraju važiti sva načela obveznog prava, odredbe ZOO-a, ZOOP-a i ostalih hrvatskih zakona koje su dužne primjenjivati sve ostale fizičke i pravne osobe, a istovremeno se taj monopolski položaj i zloupotrebljava na način da se od društava za osiguranje prihoduju određena sredstva „na ime naknade prouzročene štete“, a nesporna je činjenica da se radi o iznosima, koji sa iznosima stvarne prouzročene štete nemaju dodirnih točaka, jer ju višestruko premašuju.

Dakle, ne zadovoljavajući se već samom činjenicom da se HZZO stavlja u položaj koji mu osigurava „preskakanje“ obveze postupka dokazivanja nastale štete, zakonodavac ga stavlja u položaj da naplaćuje potpuno neosnovane i prekomjerne iznose. Prava svih ostalih pravnih i fizičkih osoba ne idu tako daleko – oni i dalje svoje pravo moraju ostvarivati u redovitom postupku, odnosno moraju dokazati postojanje štete te tražiti naknadu iste sukladno Zakonu o obveznim odnosima.

4. Članak 51. Ustava RH

Svatko je dužan sudjelovati u podmirenju javnih troškova, u skladu sa svojim gospodarskim mogućnostima.

Članak 49. st. 3. i 4. Ustava RH

Država potiče gospodarski napredak i socijalno blagostanje građana i brine se za gospodarski razvitak svih svojih krajeva.

Prava stečena ulaganjem kapitala ne mogu se umanjiti zakonom niti drugim pravnim aktom.

Predmetnim osporenim odredbama koje proizvode ozbiljne posljedice za cjelokupnu osigurateljnu industriju, izvjesno je da je jedna grupa od trenutno 14 društava za osiguranje stavljena u poziciju da, pored naknade stvarne štete HZZO-u, moraju i dodatno financirati zdravstveni sustav Republike Hrvatske. Postavlja se pitanje zbog čega taj dodatni teret moraju nositi samo društva za osiguranje (i to samo ona koja obavljaju poslove osiguranja od automobilske odgovornosti), odnosno na temelju čega je zakonodavac smatrao da su gospodarske mogućnosti te grupe društava za osiguranje toliko velike, da mogu iz dijela premije koji je namijenjen za pokriće obveza iz ugovora o osiguranju (isplata šteta svim oštećenim osobama), izdvojiti još dodatnih 200 milijuna kn godišnje, preko iznosa stvarne štete, naknada koje inače HZZO-u nesporno pripada. Potrebno je, s tim u svezi, ukazati na stanje u poslovanju društava za osiguranje što se tiče osiguranja od automobilske odgovornosti. Naime, i prema odgovarajućim analizama Hrvatskog aktuarskog društva i prema stavovima Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga²¹, postavilo se pitanje dovoljnosti

²¹ „HANFA je u podnesku Agencji naglasila da će svako smanjenje postojeće premije dodatno doprinijeti nedostatnosti premije a time i ugrožavanja sustava obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti povezanog kroz mehanizam Garancijskog fonda“- Zaključak Agencije za zaštitu tržišnog natjecanja od 2. prosinca 2008.g., str. 4

premije osiguranja od automobilske odgovornosti, i prije uvođenja ovakve nove obveze društvima za osiguranje, koja je, u biti, smanjila premiju za 10%. Upravo i tim potezom narušava se složen sustav obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti u kojem su sva društva za osiguranje, odredbama ZOOP-a, povezana kroz Garancijski fond HUO-a²², odnosno moraju jamčiti za određene obveze drugog, što može dovesti do ozbiljnih poteškoća u tom sustavu.

Da li je usvajanjem osporenih odredbi zakonodavac doprinio oživotvorenju načela da država potiče gospodarski napredak ili se događa upravo ono suprotno – jedino jedan dio društava za osiguranje mora dodatno financirati HZZO čime se nanosi izravna šteta njihovom poslovanju, pa time država smanjuje mogućnost gospodarskog napretka umjesto da ga potiče.

Također je potrebno naglasiti da su dioničari društava za osiguranje, zbog specifičnosti djelatnosti osiguranja koju uređuje Zakon o osiguranju uložili znatna sredstva odnosno kapital, očekujući pritom da će moći slobodno i jednakopravno poslovati i ostvarivati svoje legitimne poslovne ciljeve i stjecati određenu dobit u uvjetima pravne sigurnosti i zaštite tržišnog natjecanja. Zbog ovakvih odredbi Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju, dioničarima društava za osiguranje su njihova prava stečena ulaganjem kapitala u određenom trenutku u prošlosti, sada smanjena u određenoj mjeri.

ZAKLJUČNE NAPOMENE

Naprijed navedene činjenice ukazuju da odredbe članka 53. st. 1. toč. 10., članka 53. st. 2. i članka 138. Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju nisu u suglasnosti s člankom 3., člankom 14. st. 2., člankom 49., člankom 51. Ustava RH, a time ni s člankom 5. st. 1. Ustava Republike Hrvatske, koji propisuje da u Republici Hrvatskoj zakoni moraju biti u suglasnosti s Ustavom Republike Hrvatske.

Uvažavanje naprijed navedenih argumenata te pokretanje postupka ocjene suglasnosti navedenih odredbi s Ustavom te njihovo ukidanje, osiguratelji očekuju imajući u vidu dosadašnju potporu i dosljednost Ustavnog suda koji je zaštitio njihova prava kada su se našli u sličnim odnosno istovjetnim situacijama nalazimo u opsežnoj praksi Ustavnog suda RH, koji je u gotovo istovjetnim situacijama, dosljedno štitio odgovarajuća ustavna prava te usklađenost zakona s Ustavom RH (Zakon Hrvatskom crvenom križu, Zakon o vatrogastvu, Zakon o sustavu obrane od tuče)²³.

²² Čl. 31. u svezi čl. 44. st. 1. toč. 8. i čl. 45. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu

²³ Tako skrećemo pozornost na Odluke Ustavnog suda RH br: U-I-2441/2001, U-I-1107/2002 od 12. veljače 2003. g., br: U-I-597/2000 od 20. ožujka 2002. i br: U-I-1108/2002 od 16. svibnja 2007. godine.

Igor Komorski

**IZMJENE ZAKONA O OBVEZNIM
OSIGURANJIMA U PROMETU**

Izmjene Zakona o obveznim osiguranjima u prometu

Uvod

Krajem 2005. godine prošle su proceduru, a s 01. siječnja 2006. godine nastupile tako dugo očekivane Izmjene zakona o osiguranju. Do tada jedinstveni zakon podjeljen je na Zakon o obveznim osiguranjima u prometu i Zakon o osiguranju.

Navedena podjela dovela je do toliko željenog stvaranja novog autonomnog Zakona koji će zasebno regulirati materiju obveznih osiguranja u automobilskoj odgovornosti uključujući obvezna osiguranja u zračnom prometu i brodicama.

Dotadašnji Zakon imao je dobra rješenja koja su s vremenom postala preopćenita, a bila je potrebna također i modernizacija istog. Iako pripreman dugo i vrlo temeljito od strane pravnih stručnjaka s područja auto odgovornosti konačno je prihvaćen vrlo žurno s ponegdje nelogočnim rješenjima.

Već pri prvim praktičnim primjenjivanjem pokazao se zapravo u pojedinim rješenjima vrlo površno riješen. Pojedini su članci bili kontradiktorni i na različiti način obrađivali istu tematiku.

Zakon je s 01. siječnja 2006. stupio na snagu i od tada pravni stručnjaci iz industrije osiguranja ali i ostali, pokušavaju promijeniti nedovršena ili površna rješenja. Ubrzo nakon donošenja Zakona kreću prvi nacrti Izmjena i dopuna.

Nakon više od dvije godine od donošenja Zakona i mnogih pokušaja izmjena uspio se postići dogovor oko prijedloga Izmjena i dopuna istog.

Međutim, Ministarstvo financija prihvaća načelne promjene isključivo zbog zaključivanja poglavlja Prometa u okviru pregovora s EU. Ponovo nije postojala dovoljno jaka volja unositi izmjene u velikom opsegu jer je to predstavljalo veliki posao za koji momentalno, očito, nema vremena.

Kako je najava bila da se veliki broj izmjena neće tolerirati, prilikom predlaganja trebalo se fokusirati na samo ono što nam je doista bitno i ne utječe na prihode i obveze Državnog proračuna RH, što je posebno naglašeno.

* Hrvatski ured za osiguranje

Treba naglasiti kako je glavni razlog brzopoteznih izmjena i dopuna odredbi važećeg Zakona o obveznim osiguranjima u prometu to što je hrvatska pravna regulativa na tom području djelomično neusklađena s pravnim propisima Europske Unije, što je jedan od uvjeta za pridruživanje Republike Hrvatske Europskoj Uniji.

Prijedlozi Izmjena i dopuna Zakona o obveznim osiguranjima u prometu

Sukladno dogovoru s Ministarstvom financija, a nakon provedenih konzultacija s članovima Hrvatskog ureda za osiguranje, upućen je opsežni pisani prijedlog Izmjena i dopuna Zakona.

Međutim, kako je već gore navedeno u Ministarstvu financija ukazano nam je kako neće biti moguće uvažiti sve navedeno. Naime dostavljen je prijedlog s oko četrdesetak većih i manjih Izmjena i dopuna.

Uz nekoliko tehničkih izmjena naveden je veliki broj onih koje su prijeko potrebni kako bi Zakon napokon izgledao kao jedna smisljena i sasvim upotrebljiva cjelina.

Od velikog broja izmjena taksativno ćemo navesti samo neke od najvažnijih koje, moramo naglasiti, u većini nisu prihvaćene.

Članak 3. stavak 1. točka 9. u svezi s člankom 4. stavak 1. i 2.

Trebalo je u Zakonu precizirati:

...„vozilo“ je svako motorno odnosno priključno vozilo koje podliježe obvezi registracije, te po propisima o registraciji mora imati prometnu dozvolu.

Prema tadašnjoj formulaciji članka 3. stavak 1. točka 9. naime, te formulaciji članka 4. stavak 1. i 2. proizlazi da obvezi osiguranja podliježe svako motorno vozilo bez obzira da li podliježe registraciji ili ne npr. invalidska kolica na motorni pogon, lake prikolice, pojedini radni strojevi koji se ne koriste u prometu...

S obzirom na izostanak odredbi kojima je trebalo biti definirano da se obveza sklapanja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti odnosi samo na vozila koja podliježu propisima o registraciji, te moraju imati prometnu dozvolu – u praksi je korištena definicija iz članka 238. i 264. Zakona o sigurnosti prometa na cestama (NN 67/08) po kojem motorna i priključna vozila smiju sudjelovati u prometu na cesti samo ako su registrirana i ako imaju važeću prometnu dozvolu, dakle da se obveza sklapanja ugovora o osiguranju od automobilske odgovornosti odnosi isključivo na vozila koja podliježu obvezi registracije te koja moraju imati prometnu dozvolu – s time da se vozila smiju registrirati samo ako su tehnički ispravna i ako su plaćene propisane obveze (porez, obvezno osiguranje, naknade za ceste...).

Članak 3. stavak 1. točka 14. u svezi s člankom 8. stavak 6. i 8.

U Zakonu je trebalo navesti da je počekni rok razdoblje „od najviše 30 dana“ nakon isteka ugovora o osiguranju a ne „od 30 dana“. Prema postojećoj formulaciji naime, ako vlasnik vozila u počeknom roku promijeni osiguratelja, npr. 4 dana nakon isteka ugovora o osiguranju prethodni osiguratelj jamči za obvezu svih 30 dana a suglasno članku 8. stavka 8. ima pravo na premiju osiguranja samo za 4 dana. S obzirom da nakon 4 dana u takvom slučaju oštećenoj osobi jamče oba osiguratelja, radi se o dvostrukom osiguranju što može dovesti do ozbiljnih problema u praksi.

Članak 4. stavak 3.

Pogrešno je ispušteno da se radi i o leasingu, trebalo je navesti:

(3) Ako je prijevozno sredstvo, sukladno propisima o registraciji motornih vozila evidentirano na korisnika prijevoznog sredstva (npr. na korisnika leasinga), odredbe ovog Zakona koje vrijede za vlasnika prijevoznog sredstva na odgovarajući se način primjenjuju i na korisnika prijevoznog sredstva.

Izostavljanje primjene ZOOP-a i na korisnike leasinga imalo bi za njih u slučaju štete ozbiljne posljedice. Naime tendencija je da se građani maksimalno zaštite a ne da im se otežava i onemogućuje pravo na naknadu štete

Članak 6.

Iza stavka 1. trebalo je unijeti novi stavak 2. koji bi glasio:

(2) Ako vozač vozila ne predoči dokaz o sklopljenom osiguranju od automobilske odgovornosti, ovlaštena službena osoba dužna je spriječiti daljnju uporabu vozila u prometu i „oduzeti registarske pločice“.

Budući da se želi usmjeriti ovu odredbu na motorna vozila, moramo dodati riječ vozila jer se pojam „vozač“ odnosi i na sva prijevozna sredstva.

U ovom članku zakona također se htjelo uvesti dodatna obveza oduzimanja pločica kao i u prijedlogu članka 8. Stavka 9.

Članak 7.

U zadnjem redu riječ „odštetnog zahtjeva“ trebalo je navesti u množini „odštetnih zahtjeva“ kako bi se naglasila obveza MUP-a omogućavanje pristupa podacima u svim prometnim nezgodama.

Hrvatskom uredu za osiguranje trebao bi naime biti omogućen nesmetan pristup evidencijama Ministarstva unutarnjih poslova (elektronskim zapisnicima o prometnim nezgodama).

Naime bez zakonske obveze Ministarstva unutarnjih poslova da Informacijskom centru pri Hrvatskom uredu za osiguranje elektronskim putem dostavlja skraćene zapisnike o prometnim nezgodama, Informacijski centar neće biti u mogućnosti oštećenim osobama osigurati dostupnost podataka koji su im neophodni pri ostvarivanju njihovog prava na naknadu štete – a na što ga obvezuje V. Direktiva Europske unije (članak 6. točka a) te članak 56. ZOOP-a.

Članak 8. stavak 6.

U trećem redu je trebalo navesti „od najviše 30 dana“, a stavak 9. je trebalo dopuniti tako da glasi:

(9) Ako društvo za osiguranje ili Hrvatski ured za osiguranje utvrdi da je vlasniku prijevoznog sredstva isteklo osigurateljno pokriće, dužno je u roku od 15. dana o tome obavijesiti nadležno tijelo unutarnjih poslova, koje će vlasniku, ukoliko ne predočii dokaz da je ugovor o osiguranju sklopio s drugim društvom za osiguranje, skinuti registracijske pločice.

Članak 12. stavak 1.

Trebalo je preuzeti rokove propisane u IV. Direktivi (90 dana) kao što su ovu odredbu u svoja zakonodavstva unijele druge države članice Europske unije. Rokovi propisani ovim Zakonom su nerealni i prekratki, te su u praksi vrlo teško održivi iako se većina u praksi pokušava stvarno držati propisanih rokova.

Članak 12. stavak 4.

U slučaju neizvršenja obveze isplate naknade štete u roku iz stavka 1. ovog članka, oštećena osoba ima pravo na kamatu „od dana podnošenja odštetnog zahtjeva“ a prema članku 1086. ZOO – «od trenutka nastanka štete» (u slučaju imovinske štete) što je potrebno uskladiti. U takvom bi slučaju oštećena osoba imala pravo na iznos zatezne kamate uvećan za 20%.

Članak 12. stavak 5.

Odredbu je trebalo kao suvišnu izostaviti, jer je jasno kako oštećena osoba ima pravo priložiti sve dokaze o osnovanosti i visini odštetnog zahtjeva – pa tako i nalaz i mišljenje neovisnog vještaka. Unošenje ove odredbe moglo bi, međutim, dovesti do nesporazuma glede snanjanja troškova. Ukoliko osiguratelj ima vlastitog liječnika cenzora troškove nalaza i mišljenja neovisnog vještaka oštećena osoba neće moći prebaciti na osiguratelja. Takva odredba je uostalom u suprotnosti s člankom 1092. ZOO (doprinos oštećenika vlastitoj šteti).

Članak 14.

Trebalo je navesti da društvo za osiguranje koje je oštećenoj osobi naknadilo štetu, a na temelju ovog Zakona ili uvjeta za osiguranje nije bilo u obvezi, ima pravo na naknadu (regres) od osobe koja je odgovorna za štetu.

Navedeno je samo „na temelju ovog Zakona“ a neopravdano je izostavljeno «ili uvjeta za osiguranje». Postavlja se pitanje zašto društvo za osiguranje koje je na temelju uvjeta za osiguranje uskratilo svom osiguraniku osigurateljnu zaštitu (npr. ako osiguranik omogućiti da vozilom upravlja osoba pod utjecajem alkohola) – ne bi moglo od svog osiguranika potraživati naknadu (regres). Uvjetima za osiguranje utvrđuju se odnosi između ugovorenih strana koji nisu ili nisu u potpunosti utvrđeni ovim Zakonom (članak 8. stavak 4) te je ova odredba u koliziji s člankom 14. koji ograničava pravo društva za osiguranje na naknadu samo za slučaj

kada društvo za osiguranje nije bilo u obvezi temeljem ovog Zakona. Iza stavka 1. Trebalo je unijeti stavak 2. koji glasi:

(2) „Ako je u uvjetima za osiguranje za povećani rizik predviđen doplatak na premiju, a taj doplatak nije plaćen, , društvo za osiguranje koje je oštećenoj osobi isplatilo štetu, od osiguranika odnosno odgovorne osobe ima pravo na naknadu cjelokupno isplaćenog iznosa štete, kamate i troškova i to razmjerno razlici između iznosa plaćene premije i iznosa premije koji je trebao biti plaćen na ime povećanog rizika.

Članak 22.

iza stavka 2. trebalo je unijeti nove stavke 3. i 4. koji glase:

(3) Ugovorom o osiguranju iz ovog članka pokrivena šteta su štete nastale od vozila koja se kreću javnim cestama i ostalim površinama na kojima se odvija promet a koja podliježu obvezi registracije te po propisima o registraciji moraju imati prometnu dozvolu.

(4) Od dužnosti sklapanja ugovora o osiguranju oslobođeni su vlasnici vozila koja se kreću tračnicama

Članak 23. stavak 1. točka 3.

Trebalo je navesti ako odgovorni osiguratelj dokaže..., također je trebalo jezično usuglasiti točku 3. i 4. (ta okolnost – ova okolnost).

Članak 29. stavak 2.

Trebalo je brisati jer je u koliziji sa stavkom 1. koji priznaje pravo oštećenim osobama na naknadu štete bez bilo kakvih ograničenja. Radi se o nespretnoj intepretaciji članka 4. V. Direktive Europske unije kojim se precizira da se u roku od 30 dana od dana isporuke vozila koje se iz jedne države članice Europske unije uvozi u drugu državu članicu, državom uobičajene stacioniranosti smatra država u koju se vozilo uvozi. U slučaju prometne nezgode stoga, ako za takvo vozilo još nije bilo sklopljeno osiguranje od automobilske odgovornosti, oštećena osoba može podnijeti odštetni zahtjev Garancijskom fondu države prometne nesreće ali štetu konačno snosi Garancijski fond države uobičajene stacioniranosti vozila tj. države u koju se vozilo uvozi.

Članak 30. stavak 3.

Trebalo je na kraju rečenice dodati „od najmanje 30 dana neprekidno“ jer bi se ovakvim dodatkom spriječila zloupotrebe i česti „odlasci na liječenje“ u bolnicu i nakon okončanog liječenja. Također je prijedlog bio i stroga definicija teške tjelesne ozljede koja zahtijeva duže bolničko liječenje u stvarnom smislu riječi.

Članak 36. stavak 5.

Stavak 5. je trebalo brisati jer je u koliziji s člankom 44. stavak 1. točka 6. prema kojem se štete temeljem graničnog osiguranja plaćaju iz sredstava Garancijskog fonda (što je u skladu s

postojećom praksom koja se zasniva na Ugovoru o zaključivanju graničnih osiguranja te pružanju usluga pri obradi i likvidaciji odštetnih zahtjeva postavljenih temeljem polica graničnog osiguranja).

Članak 44. stavak 6.

Trebalo je izostaviti, društvo za osiguranje sa subrogacijskim potraživanjima se u najvećem broju država ne može pojaviti kao žrtva prometne nezgode te od Garancijskog fonda ne mogu zahtijevati naknadu isplaćenog iznosa štete. Prema ovom rješenju npr. inozemni osiguratelj koji je u slučaju prometne nezgode u Hrvatskoj nastale od neosiguranog ili nepoznatog vozila isplatio štetu suputniku u osiguranom vozilu – ima pravo na naknadu od Garancijskog fonda pri Hrvatskom uredu za osiguranje, iako mu takvo pravo ne bi pripadalo da je šteta nastala u njegovoj ili nekoj drugoj zemlji. Uostalom, bilo bi nepravedno da takve štete putem Garancijskog fonda snose sva društva za osiguranje, dakle društva koja nisu naplatila premiju osiguranja od automobilske odgovornosti a da društvo koje je naplatilo premiju – štetu ne snosi. Pitanje je trebalo riješiti u skladu s III. Direktivom (da Garancijski fond jamči supsidijarno). Društvo za osiguranje sa subrogacijskim potraživanjima trebalo bi se najprije obratiti štetniku, a ako se ne uspije naplatiti tek tada se može obratiti Garancijskom fondu.

Članak 44. stavak 8. u svezi sa stavkom 6.

Trebalo je dodati «osim društava za osiguranje sa subrogacijskim potraživanjima iz stavka 6. ovog članka».

Članak 67. St. 1.

Potrebno je bilo ge dopuniti na način da je i HUO ovlašten za pokretanja prekršajnih postupaka iz čl. 65. i 66. ZOOP-a

Također je bilo potrebno dodati i novi stavak:

„Tijelo za nadzor u prometu je dužno pokrenuti prekršajni postupak najkasnije u roku od 60 dana od dana saznanja za isti.“

Članak 67. st. 2. i st. 3.

Iako je potpuno upitno nametanje obveze Hrvatskom uredu za osiguranje koje ima ulogu udruženja osiguratelja, a ne nadzornog tijela, da obavijesti nadzorno tijelo o prekršajima ukazujemo da to uopće nije provedivo jer HUO o prekršajim osiguratelja nema nikakvih posebnih saznanja, budući da istima raspolaže nadzornog tijela čija je zadaća pratiti i nadzirati poslovanje osiguratelja.

Navedene stavke je trebalo brisati u cijelosti.

Jedino saznanje, u smislu čl. 63., koje HUO ima o poslovanju osiguratelja jest ono koje se odnosi na redovitost uplata u Garancijski fond (čl. 63. St. 3. Toč. 4.)

Gore navedeni prijedlozi izmjene i dopuna predstavljaju najbitnije činjenice koje je trebalo promijeniti u Zakonu međutim kako je već ranije navedeno samo mali dio toga je prošao u proceduri i ušao kao Izmjena i dopuna u Zakon.

Jedna od važnijih izmjena koje je Ministarstvo financija prihvatilo bila je izmjena čl. 6. i čl. 8. ZOOP-a koja govori o postupanju policije vezano uz neosigurana vozila. Tako prihvaćeni tekst bio je uobličan u Konačni prijedlog Zakona o izmjenama i dopunama ZOOP-a.

Hrvatski ured za osiguranje je tražio da policija ima pravo provjeriti postoji li dokaz o sklopljenom ugovoru o osiguranju, ali i da policija ima pravo i obvezu sprječavanja daljnje uporabe neregistriranih vozila u prometu kao i oduzimanja registarskih pločica, što je vidljivo iz teksta prijedloga koji je izbačen.

Gore navedeni prijedlog izmjena Zakona nažalost nije prihvaćen. Naime Ministarstvo unutarnjih poslova tražilo je i uspjelo u nakani brisanja navedenih odredbi. HUO objašnjenje i obrazloženje navedenog postupka MUP-a nije još uvijek zaprimio iako je isto zatraženo odmah po saznanju za neprihvaćanje

Nažalost, policija na ovaj način iskazuje da ne želi aktivno sudjelovati, niti preuzeti prava i obveze koja iz toga proizlaze. Inače mjera sprječavanja daljnje uporabe vozila u prometu postoji prema Zakonu o sigurnosti prometa na cestama pod nazivom "isključenje iz prometa", ali nije predviđena za neosigurana vozila. Dakle, ne želi se preuzeti pravo jer bi se posljedično morala preuzeti i puna odgovornost.

Izmjene i dopune Zakona o obveznim osiguranjima u prometu

Dana 26. veljače 2009. godine novi Konačni tekst prijedloga Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu utvrđen je na Vladi RH, upućen na usvajanje, a usvojene izmjene već su stupile na snagu.

Nakon što smo gore naveli prijedloge kratko ćemo navesti i stvarne Izmjene i dopune Zakona.

U članku 3. stavku 1. točke 9. jedna od važnijih promjena glasi:

Točka 9. *vozilo* je svako motorno, odnosno priključno vozilo koje podliježe obvezi registracije te po propisima o registraciji mora imati prometnu dozvolu.

Važno je ovdje naglasiti kako je ovo dosta bitna odredba zakona jer smo svjedoci u posljednje vrijeme postavljanju odštetnih zakona s osnova krivnje mnogih prijevoznih sredstava koja se nikako ne mogu podvesti pod pojam vozila u smislu ovog zakona i pravne prakse.

Članak 3. stavak 1. točka 22. promjenila se i sada glasi:

Točka 22. *područje država članica Sustava zelene karte osiguranja* je područje država potpisnica Kretskog sporazuma.

Članak 3. stavak 1. točka 24. mijenja se i glasi:

Točka 24. *područje na kojem je vozilo uobičajeno stacionirano* je područje države članice Multilateralnog sporazuma:

- čiju registarsku pločicu vozilo nosi, bez obzira jesu li pločice trajne ili privremene,
- u kojoj su izdane tablice osiguranja ili znak raspoznavanja sličan registarskoj pločici koju vozilo nosi u slučaju kada registracija za određeni tip vozila nije potrebna,
- u kojoj vlasnik vozila ima prebivalište u slučaju kada za određeni tip vozila nije potrebna registarska pločica niti tablica osiguranja niti drugi znak raspoznavanja sličan registarskoj pločici,
- u kojoj se prometna nezgoda dogodila u slučaju kada vozilo koje je sudjelovalo u prometnoj nezgodi nema nikakvu registarsku pločicu ili ima registarsku pločicu koja ne odgovara ili više ne odgovara vozilu.

U članku 8. stavku 6. iza riječi: „osiguranju za“ dodana je riječ: „najviše“.

U članku 17. stavak 2. mijenja se i glasi:

(2) Ugovor iz stavka 1. ovoga članka dužni su sklopiti:

1. vlasnici autobusa kojima se obavlja javni prijevoz u gradskom, međugradskom i međunarodnom linijskom i izvanlinijskom prometu,
2. vlasnici autobusa koji prevoze radnike na posao i s posla te autobusa kojim se prevoze turisti,
3. vlasnici taksi automobila i rent-a-car vozila kad se iznajmljuju s vozačem,
4. vlasnici tračnih vozila za prijevoz putnika,
5. vlasnici svih vrsta pomorskih, jezerskih i riječnih plovila, uključujući skele i splavove, koji na redovitim linijama slobodno prevoze putnike, uključujući krstarenje i prijevoz turista,
6. vlasnici svih vrsta plovila iz točke 5. ovoga članka koja se iznajmljuju s najmanje jednim članom posade,
7. zračni prijevoznici, odnosno operatori zrakoplova kojima se obavlja prijevoz osoba i stvari u javnom zračnom prometu,
8. vlasnici svih ostalih prijevoznih sredstava, bez obzira na vrstu pogona, kojima se uz naplatu prijevoza prevoze putnici u javnom prometu.

U članku 22. iza stavka 2. dodaje se stavak 3. koji glasi:

(3) Ugovorom o osiguranju iz stavka 1. ovoga članka pokrivena šteta su štete nastale od vozila koja se kreću javnim cestama i ostalim površinama na kojima se odvija promet, a koja podliježu obvezi registracije te po propisima o registraciji moraju imati prometnu dozvolu.

Dosadašnji stavci 3. do 8. postaju stavci 4. do 9.

U članku 36. stavak 5. briše se.

Dosadašnji stavak 6. postaje stavak 5.

Sve ostale prihvaćene Izmjene i dopune Zakona o obveznim osiguranjima u prometu u svezi su s obveznim osiguranjima vezanima uz zračni promet koja su i bila povod ovim Izmjenama i dopunama Zakona.

Umjesto zaključka

Dakle brojem prihvaćenih Izmjena vidljiv je bio pristup zakonodavca kako je već prije spomenuto. Bilo je potrebno provesti puno više promjena kako bi ovaj Zakon napokon bio cjelovit u primjeni.

Ipak dogovoreno je načelno kako će se već ove jeseni formirati radna skupina koja bi radila na temeljitijim Izmjenama i dopunama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu, stoga se nadamo kako će pravni stručnjaci napokon dobiti priliku zaokružiti ovu cjelinu u jedan moderan i nadasve dobar Zakon.

Vitomir Boić

OSIGURANIK KAO UMJEŠAČ

Uvod

Oštećena osoba kojoj je šteta nanescna korištenjem vozila, čiji se vlasnik nije osigurao od automobilske odgovornosti, može podnijeti svoj odštetni zahtjev Hrvatskom uredu za osiguranje. Hrvatski ured za osiguranje ima pravo na naknadu od osobe koja je odgovorna za konkretnu štetu i to za isplaćeni iznos štete, pripadajuće i obračunate kamate, te troškove postupka.

Ministarstvo unutarnjih poslova u posljednje vrijeme donosi obavezne prekršajne naloge i protiv tzv. „mladih vozača“. Mladi vozač je osoba u dobi od 16 do 24 godine, a koja ne bi smjela upravljati vozilom na cesti brzinom većom od 80 kilometara na sat, na brznoj cesti i cesti namijenjenoj isključivo za promet motornih vozila brzinom većom od 100 kilometara na sat, odnosno 120 kilometara na sat na autocesti. Jednako tako mladi vozač koji je položio ispit za B kategoriju vozila ne smije upravljati osobnim vozilom čija snaga motora prelazi 75 kW. Nedavno je zaustavljen jedan „mladi vozač“ koji je vozio, osim pod utjecajem alkohola, automobil koji je imao snagu od 285 kW odnosno 388 konja.

Načelno, moglo bi se govoriti o određenoj diskriminaciji mladih osoba, no obrazloženje prilikom donošenja konkretnih odredbi bilo je da mlade osobe upravljajući s izuzetno jakim automobilima učestalo izazivaju prometne nezgode s izuzetno teškim posljedicama.

Činjenica velikog broja neregistriranih odnosno neosiguranih vozila predstavlja ozbiljan društveni problem koji ima negativni utjecaj na poslovanje društva za osiguranje.

Nužnost je da nadležna državna tijela poduzmu određene akcije, a koje bi imale za cilj trajnu eliminaciju predmetnog problema odnosno svođenje na najmanju moguću mjeru:

- upoznavanje šire javnosti s problematikom i provođenje edukativne kampanje s ukazivanjem na sve štetne aspekte vožnje neregistriranim odnosno neosiguranim vozilom (za štetu od neosiguranog vozila u konačnici mora odgovarati vlasnik vozila),
- korištenje medija (bilo bi interesantno vidjeti je li medijska aktivnost od prije mjesec dana dala konkretne rezultate),
- potrebna suradnja MUP RH i društava za osiguranje,

* Županijski sud u Velikoj Gorici

- trajno provođenje akcija kontrole vozila, ažurno pozivanje vlasnika vozila na odjavu vozila,
- osigurati tehnologiju automatskog pokretanja prekršajnih postupaka protiv svih vlasnika vozila koji „preskaču“ određeni vremenski period prilikom produljenja registracije i osiguranja vozila.

Umještač

Obični umještač je procesni subjekt koji ima mogućnost stupiti u parnicu na strani jedne od stranaka, kako bi joj pomogao da uspije u parnici, zbog svog pravnog interesa. Umještač s položajem jedinstvenog suparničara je procesni subjekt koji nakon što stupa u parnicu stječe svojstvo jedinstvenog suparničara, pa se pravni učinak presude treba odnositi i na njega. Umještač kao jedinstveni suparničar u naravi je izjednačen sa strankom.

Pretpostavke sudjelovanja umještača

Postoje dvije osnovne vrste pretpostavki običnog miješanja i one se ogledaju kao:

- procesne pretpostavke
- meritorne pretpostavke.

Procesne pretpostavke

a) Pravodobno postavljeni zahtjev

Temeljem čl. 206. st. 1. i 2. ZPP-a osoba koja ima pravni interes da u parnici **koja teče** među drugim osobama jedna od stranaka uspije može se pridružiti toj stranci. Umještač može stupiti u parnicu u tijeku cijelog postupka sve do pravomoćnosti odluke o tužbenom zahtjevu, te u tijeku postupka nastavljenog podnošenjem izvanrednog pravnog lijeka. Zakonski termin da osoba koja ima pravni interes u parnici koja teče može se pridružiti određenoj stranci, određuje po meni otkada se može dati izjava o stupanju u parnicu kao umještač. Parnični postupak pokreće se tužbom²⁴, dok parnica počinje teći dostavom tužbe tuženiku²⁵.

b) Mora postojati postupak između drugih osoba

Pretpostavka da bi umještač mogao stupiti u parnicu je da se vodi postupak između drugih osoba kao stranke, on sam ne bi smio biti stranka u tom postupku.

²⁴ Čl. 185 Zakona o parničnom postupku (u daljnjem tekstu ZPP)

²⁵ Čl. 194 st. 1 ZPP-a

c) Ovlaštenje za podnošenje prijedloga

Prijedlog za miješanje mora podnijeti umješlač i samo je on za to ovlašten, iz čega se daje zaključiti da takav prijedlog ne bi mogla podnijeti stranka. Na žalost, u praksi je upravo suprotna situacija, jer stranke, najčešće tuženici, predlažu da sud pozove određenu osobu da sudjeluje u postupku kao umješlač. Tu pravnu situaciju, ne bi trebalo poistovjećivati s institutom obavijesti treće osobe o parnici. O parnici se obavještava radi upoznavanja određene stranke s činjenicom da se vodi parnica o sporu u kojemu odluka može imati pravni učinak i na obaviještenog, odnosno da se prema njemu stekne mogućnost isticanja intervencijskog efekta presude. Bitno je da obavještavanje nema značenje niti formu poziva obaviještenome da se priključi parnici. Članak 211 st. 1 ZPP-a navodi da ako tužitelj ili tuženik trebaju treću osobu obavijestiti o otpočetoj parnici, da bi se time zasnovao stanoviti građanskopravni učinak, oni mogu sve dok se parnica pravomoćno ne dovrši to učiniti podneskom preko parničnog suda, u kojem će navesti razloge obavijesti te o stanju u kojem se parnica nalazi.

Sudska praksa zauzela je stav da ako štetnik nije bio niti umješlač niti obaviješten o parnici vođenoj između oštećenika kao tužitelja i štetnikova osiguratelja od odgovornosti kao tuženika, može u regresnoj parnici koju protiv njega vodi osiguratelj, istaknuti sve prigovore koje je bio ovlašten isticati i prema oštećenom neposredno npr. postotak podijeljene odgovornosti, osnovanost i visinu zahtjeva štete.

Jednako tako, regresni vjerovnik se kao tužitelj u postupku protiv regresnog dužnika ne može pozivati na intervencijski učinak pravomoćne presude donesene u prijašnjoj parnici koju je treća osoba vodila protiv regresnog vjerovnika kao tuženika, ako on o toj parnici nije obavijestio regresnog dužnika. Suprotno tome, ako je štetnik (osiguranik) propustio sudjelovati kao umješlač u parnici između oštećenika i osiguratelja, a bio je pozvan da se umiješa u parnicu, ne može u regresnoj parnici isticati prigovore koje je mogao isticati u prethodnoj parnici.

Meritorne pretpostavke

Meritorna pretpostavka miješanja, je ona o kojoj ovisi osnovanost zahtjeva za miješanje, te se može utvrditi je li postoji pravni interes umješlača da se uključi u postupak na strani jedne od stranaka. U naravi umješlaču bi trebalo priznati pravni interes za miješanje ako bi odluka koja bi mogla biti donesena u postupku između drugih osoba, djelovala bilo posredno (obični mješlač) ili neposredno (mješlač s položajem jedinstvenog suparničara) na pravne interese umješlača. Umješlač mora navesti u svojem prijedlogu za miješanje da između njega i stranke kojoj se pridružuje postoji ili može nastati neki pravni odnos, te da njegova pravna pozicija u tom pravom odnosu može ovisiti o ishodu parnice. Na umješlaču je u pravilu teret dokaza da za miješanje ima pravni interes, no već je ranije navedeno kakva je praksa glede predlaganja za miješanje te istog najčešće podnosi tuženik na način da predlaže sudu da pozove određenu osobu da stupi u parnicu kao umješlač.

Procesni način stupanja u parnicu

Temeljem čl. 206. st. 3. ZPP-a izjavu o stupanju u parnicu umješlač može dati na ročištu ili pismenim podneskom. Dužnost je suda da podnesak umješlača dostavi strankama u postupku, a ako je izjava umješlača dana na ročištu, prijepis tog dijela zapisnika dostavit će se samo onoj stranci koja je s ročišta izostala. U tom izjavi o stupanju u parnicu bilo na ročištu ili u pismenom podnesku umješlač bi morao iznijeti činjenične navode iz kojih bi se mogao izvesti zaključak o postojanju njegova pravnog interesa za miješanje. U situaciji kada se strankama koje nisu nazočne na ročištu, u pravilu ne dostavljaju zapisnici, opisana situacija predstavlja izuzetak u činjenici da postoji obveza da se prijepis zapisnika dostavi stranci koja je s ročišta izostala.

Podnesak o stupanju umješlača u parnicu trebao bi sadržavati točnu oznaku spisa i stranaka u postupku, navod da umješlač ima pravni interes, činjenične navode te zahtjev da želi stupiti u parnicu te da se prihvati njegovo sudjelovanje kao umješlača u konkretnoj parnici.

Odlučivanje o dopuštenosti i osnovanosti prijedloga za miješanje

Umješlač stječe status umješlača podnošenjem izjave o stupanju u parnicu. Svaka stranka može osporiti umješlaču pravo da sudjeluje u postupku i predložiti da se umješlač odbije, a sud može i bez izjašnjenja stranaka odbiti sudjelovanje umješlača ako utvrdi da ne postoji pravni interes umješlača²⁶. Osim protivne stranke i stranka kojoj se umješlač želi pridružiti, imala bi interes usprotiviti se miješanju, između ostalog, kako bi ostvarila autonomnost utjecaja na tijek parničnog postupka.

Do pravomoćnosti rješenja kojim se odbija sudjelovanje umješlača, umješlač može sudjelovati u postupku i njegove parnične radnje ne mogu se isključiti²⁷. Iz navedenog dalo bi se zaključiti da do pravomoćnosti rješenja kojim se odbija sudjelovanje umješlača u parnici, umješlač može sudjelovati u postupku i njegove se poduzete parnične radnje ne mogu isključiti. U praksi postoje brojni parnični postupci u kojima nije nikada donesena formalna odluka glede sudjelovanja umješlača u postupku.

Rješenje kojim se prihvaća ili odbija sudjelovanje umješlača, u izreci bi trebalo biti potpuno jasno. Rješenje kojim se prihvaća sudjelovanje umješlača trebalo bi jasno naznačiti čije se sudjelovanje prihvaća i na čijoj strani.

Rješenje kojim se odbija sudjelovanje umješlača npr. na strani tuženog, trebalo bi sadržavati i navod da do pravomoćnosti rješenja kojim se odbija sudjelovanje umješlača, umješlač može sudjelovati u postupku i njegove parnične radnje se ne mogu isključiti.

Protiv odluke suda kojom je prihvaćeno sudjelovanje umješlača nije dopuštena posebna žalba, pa bi se ta odluka mogla pobijati samo u žalbi protiv konačne odluke. Temeljem čl. 378. st. 1. i 2. ZPP-a protiv rješenja prvostupanjskog suda dopuštena je žalba ako u zakonu nije određeno

²⁶ Čl. 207. st. 1. ZPP-a

²⁷ Čl. 207. st. 2. ZPP-a

da žalba nije dopuštena, a ako zakon izričito određuje da posebna žalba nije dopuštena, rješenje prvostupanjskog suda može se pobijati samo u žalbi protiv konačne odluke. Postavlja se pitanje, koja bi stranka imala pravo pobijati takvo rješenje? Pravo pobijati takvo rješenje imaju obje stranke, a što bi se dalo opravdati i činjenicom da se svaka stranka može protiviti izjavi o stupanju u parnicu umješaača.

Protiv rješenja kojim se odbacuje ili odbija zahtjev za sudjelovanje u postupku umješaača posebna žalba bi bila dopuštena, a to iz razloga jer nije u zakonu izričito navedeno da žalba nije dopuštena. Tko bi se mogao žaliti protiv takvog rješenja? Pravo na žalbu u slučaju odbacivanja ili odbijanja zahtjeva za sudjelovanje u postupku umješaača imao bi u svakom slučaju umješaač, ali i stranka kojoj se želio pridružiti, jer bi i ona mogla imati pravni interes da umješaač sudjeluje u postupku.

Ovlaštenja i dužnosti umješaača

Umješaač nije dužan aktivno sudjelovati u parničnom postupku, pa propuštanjem umješaača da poduzme neke radnje ne mogu nastati negativne pravne posljedice za stranku kojoj se pridružio. Umješaač poduzima radnje u postupku u svoje osobno ime, a ne u ime stranke. Radnje umješaača djeluju u korist stranke kojoj se pridružio ako nisu u suprotnosti s njezinim radnjama. Umješaač ima pravo sudjelovati pri poduzimanju svih radnji u postupku, a može biti saslušan i kao svjedok.

Umješaač mora preuzeti parnicu u onom stanju u kakvu se nalazi u trenutku kad je stavio izjavu o stupanju u parnicu. Na njega djeluju sve prekluzije do kojih je u međuvremenu došlo, a njega ograničavaju i radnje koje je stranka poduzela, jer njegove radnje ne mogu biti u suprotnosti s radnjama stranke. Stranka ima mogućnost radnji umješaača obesnažiti npr. odustati od izjavljenog pravno lijeka.

Umješaač ima pravo poduzimati radnje u postupku samo u rokovima u kojima bi ih mogla poduzeti i stranka kojoj se pridružio u postupku. Za umješaača ne teku neki posebni rokovi, te ako je protekao rok za stranku, istekao bi i za umješaača. U sudskim odlukama zauzet je stav da je umješaač ovlašten podnijeti žalbu protiv prvostupanjske odluke, samo u roku u kojem bi to pravo imala i stranka kojoj se pridružio, bez obzira je li mu bila prvostupanjska odluka dostavljena. Činjenica da se umješaaču ne dostavi odluka, ne mora se uvijek pripisivati namjernoj greški, već se može raditi po šablonskom postupanje, nakon što se odluka izradi, da se ista dostavlja punomoćnicima stranaka.

Vrhovni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci Rev-29/05-2 od 9 veljače 2006. godine odbija reviziju umješaača na strani tuženika kao neosnovanu.

Rješenjem suda prvog stupnja odbačena je žalba umješaača na strani tuženika kao nepravovremena, a to rješenje je potvrđeno rješenjem suda drugog stupnja. Činjenica da je punomoćniku umješaača prvostupanjska presuda dostavljena kasnije u odnosu na dostavu punomoćniku tuženog nije pravno odlučna, jer umješaač nema pravo na svoje, posebne rokove, za poduzimanje parničnih radnji, već ih je ovlašten poduzimati samo u rokovima u kojima bi te radnje mogla poduzeti stranka kojoj se pridružio.

Ako je umješlač stupio u parnicu do pravomoćnosti odluke o tužbenom zahtjevu, ovlašten je podnijeti i izvanredni pravni lijek²⁸. U slučaju kad umješlač podnese pravni lijek, primjerak njegova podneska dostavit će se i stranci kojoj se pridružio, a nesporno je da se mora dostaviti i protivnoj stranci. Iako je u Zakonu o parničnom postupku navedeno da se pravni lijek umješlača dostavlja strankama, trebalo bi tijekom postupka sve podneske umješlača dostavljati strankama, između ostalog, kako bi se stranka kojoj se pridružio, upoznala s radnjama umješlača i kako bi ih mogla obesnažiti svojim radnjama. Umješlaču bi izravno trebalo dostavljati sva pismena i pozive, no razvidno je iz sudskih odluka da se niti presude nisu dostavljale umješlačima.

Smatram da bi bila dužnost suda drugog stupnja, kada postupa po žalbi umješlača, da prvotno provjeri je li žalba umješlača dostavljena strankama, jer se na taj način mogu izbjeći sporne situacije.

Radnje stranaka i umješlača

Parnične radnje umješlača imaju za stranku, kojoj se pridružio, pravni učinak ako nisu u suprotnosti s njezinim poduzetim radnjama. Bez pravnog učinka bile bi poduzete radnje umješlača, prije, istodobno ili nakon radnji stranke s kojima se sadržajno isključuju, npr. nakon što bi se stranka odrekla prava na žalbu, umješlač ne bi mogao podnijeti taj pravni lijek.

Ustavni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci U-III/1024/2006 od 18. lipnja 2008. godine odbio je ustavnu tužbu.

Ustavna tužba podnesena je protiv rješenja suda drugog stupnja kojim je potvrđeno rješenje suda prvog stupnja kojim je odbačena kao nedopuštena žalba podnositelja (običnog umješlača) na strani tuženika u parničnom postupku. Nakon donošenja prvostupanjske presude tuženik je obavijestio sud da se protiv presude neće žaliti, budući da je s tužiteljicom sklopio izvansudsku nagodbu. Ocijenivši u konkretnom slučaju žalbu umješlača kao procesnu parničnu radnju koja je u suprotnosti s pisanom izjavom tuženika, sudovi su pravilno smatrali da žalbu umješlača valja odbaciti kao nedopuštenu.

Ustavni sud Republike Hrvatske u svojoj odluci U-III/3920/2003 od 11. siječnja 2006. godine usvojio je ustavnu tužbu, te ukinuo, između ostalog, i rješenje suda drugog stupnja.

Osporenim rješenjem suda drugog stupnja odbačena je kao nedopuštena žalba umješlača na strani tuženika. Činjenično, žalba umješlača dostavljena je na očitovanje tuženoj, međutim dostavljenu žalbu umješlača tužena nije osporila. S obzirom da se tužena o žalbi umješlača nije očitovala u smislu da je izjavljivanjem tog pravnog lijeka umješlač postupio suprotno njezinim pravnim radnjama (interesima) Ustavni sud ocjenjuje da je sud drugog stupnja odbacivanjem žalbe umješlača kao nedopuštene, pogrešno protumačio i primijenio odredbu članka 208. st. 4 ZPP-a.

²⁸ Čl. 208. st. 2. ZPP-a

Činjenica da je stranka tijekom postupka poduzela neku radnju koja bi se mogla procijeniti nepovoljnom, unatoč načelno pozitivnoj radnji umješšača, mogla bi biti relevantna u slučaju ocjene utemeljenosti prigovora umješšača protiv tzv. intervencijskog učinka presude prema njemu.

Intervencijski učinak

Umješšač ne može u odnosu na stranku kojoj se bio pridružio u prethodnom postupku, tvrditi da spor onako kako je tijekom toga postupka izložen sudu, nije pravilno riješen. Njegov prigovor istaknut u novoj parnici, da je stranka kojoj se bio pridružio pogrešno vodila spor, može biti prihvaćen samo utoliko ukoliko je on s obzirom na stanje spora u vrijeme svoga stupanja u prethodnu parnicu ili izjavama i radnjama te stranke bio spriječen poduzeti radnje koje bi dovele do povoljnijeg ishoda spora, odnosno, ako takve radnje, za mogućnost čijega poduzimanja on nije znao, sama stranka nije poduzela namjerno ili iz grube nepažnje²⁹.

Intervencijski učinak dolazi do izražaja u naknadnom postupku između ranije umješšača, sada stranke i stranke kojoj se bio pridružio u prethodnom postupku. Sudska praksa zauzela je stav da pravomoćna presuda donesena u parnici oštećenika i osiguratelja od autoodgovornosti može proizvesti intervencijski učinak prema štetniku samo u slučaju ako je on u toj prethodnoj parnici imao svojstvo umješšača.

Zaključak

Citirane odluke Ustavnog suda Republike Hrvatske i Vrhovnog suda Republike Hrvatske ukazuju da postoji određeni stupanj nerazumijevanja uloge i funkcije umješšača u parničnom postupku, iako mnogi smatraju da im je tu sve jasno.

U trenutku kada se pomisli da je sve poznato i znano o ulozi umješšača u parničnom postupku, pojavi se Zakon o suzbijanju diskriminacije³⁰. Citirani zakon u članku 21. regulira sudjelovanje trećih u parnici povodom tužbi žrtava diskriminacije, te se navodi da kao umješšač na strani tužitelja diskriminacije može se pridružiti tijelo, organizacija, ustanova, udruga ili osoba koja se u okviru svoje djelatnosti bavi zaštitom prava na jednako postupanje u odnosu na skupine o čijim se pravima odlučuje u postupku. U konkretnom slučaju sud će dopustiti sudjelovanje umješšača samo uz pristanak tužitelja, primjenjujući na odgovarajući način odredbe Zakona o parničnom postupku.

²⁹ Čl. 208.a st. 1. ZPP-a

³⁰ Narodne novine broj 85/08 od 21. srpnja 2008. godine

Berislav Matijević

ALTERNATIVNE VJEŠTINE U OBRADI I LIKVIDACIJI ŠTETA

Alternativne vještine u obradi i likvidaciji šteta

Sažetak: Pravila poslovanja danas su takva, da stručnost, nije sama po sebi garancija uspješnosti. Traži se još nešto. Nešto što nije sastavni dio tradicionalnih sustava obrazovanja. To su osobne vještine pojedinaca, koje su nemjerljive i nemaju izvorište u inteligenciji, obrazovanju ili stručnosti, a koje u mnogočemu određuju osobnost i sposobnost osobe kod rješavanja zahtjevnih problema i zadataka na poslu. To su ujedno vještine koje je moguće uvježbati. To su alternativne ili tzv. "meke" vještine. U radu se obrađuje dio ovih alternativnih (mekih) vještina koje u mnogočemu mogu unaprijediti kvalitetu procesa obrade šteta: usmjerenost na stranku, vladanje sobom, pregovaranje i kako reći "ne".

Ključne riječi: *osiguranje, obrada šteta, meke vještine, usmjerenost na stranku, vladanje sobom, pregovaranje, kako reći "ne".*

ALTERNATIVE SKILLS IN CLAIMS HANDLING

Abstract: Rules of business conduct are such today, that the professional competence by itself, is not the guarantee of a success. Something else is required. Something that is not the constituent part of traditional educational systems. Those are personal skills of individuals, that are unmeasurable and have no origin in intelligence, education or professional competence, that in many ways define personality and capability of a person at resolving demanding problems and assignments at work. At the same time, the skills are able to be practiced. Those are alternative, or so-called «soft» skills. This feature elaborates a part of those alternative, soft skills, that in many ways can improve quality of handling claims process: intentness on a client, self-control, negotiation and how to say «no».

Key words: *insurance, claims handling, soft skills, intentness on client, self-command, negotiation, how to say «no».*

* Croatia osiguranje d.d.

ALTERNATIVNE VJEŠTINE

Da li ste u svojoj dosadašnjoj praksi, u interakciji sa vašim strankama, ugovarateljima, osiguranicima, oštećenima, doživjeli slijedeće situacije: da vam je stranka izrekla: "**vi ne razumijete ono što vam želim reći**"; da vas je stranka: "**totalno izbacila iz takta**"; da se niste uspjeli nagoditi sa strankom, a situacija bila "**sasvim jasna**"; da vam je nakon što ste "**otklonili**" joj zahtjev, stranka "**otkazala osiguranje**". Vjerujemo sigurno da jeste. Zna li zbog čega je do tih i takvih situacija došlo? Gdje ste pogriješili iako ste bili u pravu?

Dobar dio odgovora na ova pitanja je "nevidljiv", odnosno "leži sakriven" u vašem umijeću korištenja **alternativnim** tzv. **mekim vještinama**¹.

Alternativne tj. "meke" vještine jest **sociološki izraz** koji se odnosi na skup karakternih osobina, društvenih vještina, jezične i govorne sposobnosti, navike, simpatičnost i optimizam, koje osobi omogućavaju da na ispravan način odabere način uporabe osjećaja i nesvjesnih mehanizama u interakciji s drugim ljudima².

Glavni procesi alternativnih vještina odnose se na **društvenu kompetenciju** (npr. usmjerenost na stranku) i **osobnu kompetenciju** (npr. vladanje sobom). Društvena kompetencija određuje kako ćemo se vladati u odnosima s drugima, a osobna kompetencija određuje kako ćemo se nositi s vlastitim osobinama.

Alternativne vještine, za razliku od formalnih ili neformalnih stručnih znanja³, nisu sastavni dio tradicionalnih sustava obrazovanja, već su nešto što osobe posjeduju po svom *genusu*, i potrebno je "prepoznati", "potaknuti" i "razviti" njihovo ispoljavanje. Danas biti "profesionalac" ne znači (više) samo biti "stručnjak" u svom poslu, već znači biti i "uspješan" svom poslu. Ovo iz razloga što **stručna znanja** nisu sama za sebe garancija uspjeha, već je **garancija uspjeha** jedno njihovo **asertivno**⁴ korištenje: **zastupam sebe – poštujem tebe**.

Korištenje alternativnih vještina nije u svim djelatnostima podjednako izraženo kao "garancija uspjeha", ali je u djelatnostima koje se zasnivaju **na izravnom kontaktu sa strankom** to od nezanemarivog odnosno velikog značaja. U takve djelatnosti, utemeljene na izravnosti kontakta "djelatnost – stranka", svrstava se i **djelatnost osiguranja**. Broj alternativnih vještina čija primjena dolazi u obzir razlikuje se od djelatnosti do djelatnosti, odnosno od poslovnog procesa do poslovnog procesa⁵. U **procesima obrade i likvidacije** šteta posebno je naglašena potreba za primjenom slijedećih vještina: "usmjerenost na stranku", "vladanje sobom", "pregovaranje" i "kako reći NE".⁶

¹ engl. *soft skills*

² iz toga razloga neki autori rabe i izraz "*emocionalna inteligencija*"

³ engl. *hard skills*

⁴ pouzdano, provjerljivo, od lat. *assertus* – potvrđeno, dokazano, (cit. prema Anić V. – Goldštajn I, "Rječnik stranih riječi", Novi liber, Zagreb, 2004.

⁵ istraživanje *The Workforce Profile* provedeno 2006. od strane University od South Australia, ukazalo je na broj od preko 50 različitih alternativnih vještina koje poslodavci smatraju poželjnim (neke od njih su slijedeće: verbalno izražavanje, fleksibilnost, neverbalna komunikacija, umijeća pisanja, pozitivna osobna energija, razumijevanje okruženja, sposobnost slušanja, rješavanje konflikata, planiranje, upravljanje vremenom i sl.)

⁶ napomena: ovo nisu jedine alternativne vještine čija primjena dolazi u obzir, ali se svakako ubrajaju među one koje bi u procesima obrade i likvidacije šteta trebale biti posebno "njegovane"

USMJERENOST NA STRANKU

Zadovoljstvo stranke – ugovaratelja, osiguranika, oštećenika - u svim uslužnim djelatnostima, kamo spada i djelatnost osiguranja⁷, ovisi u velikoj mjeri o **percepciji zadovoljstva stranke pruženom uslugom**. Zadovoljstvo je jedna egzaktno nemjerljiva kategorija, odnosno to je osjećaj koji netko doživljava kada mu se ne/ispune očekivanja. Iz tog razloga svi koji sudjeluju u pružanju određene usluge (a obrada i likvidacija štete čini integralni dio osigurateljne usluge) moraju uvažiti činjenicu da je značaj osoba kojima uslugu pružaju veći od njih samih⁸, odnosno moraju uvažiti činjenicu da je **pružanje usluge predstavljeno kulturom njezina pružanja: *nemoj mi prodati osiguranje, nego mi pruži sigurnu budućnost***.

U stvaranju te kulture pružanja usluge u procesu obrade i likvidacije šteta, na prvom mjestu se nalazi **razumijevanje/prepoznavanje potrebe za vašom uslugom**. Zašto se ljudi osiguravaju? Što oni očekuju od osiguranja? Što oni očekuju po ostvarenju osiguranog slučaja od procesa obrade i likvidacije šteta? To je ujedno i prvi korak u jednom ispravnom pristupu stranci: ***Ja vas razumijem***. Stranci trebate dati do znanja da ju razumijete. U pitanju je tzv. **trenutak istine** koji nastaje svaki put kada stranka dolazi u kontakt s vama i iz tog kontakta stvara svoj dojam o vama. Primjer: prisjetite se samo, koliko puta do sada ste doživjeli da vam je stranka prigovorila: vi me ne razumijete ..., ne razumijete ono što vam govorim ..., ne razumijete ono što sam vam htio reći ... i sl. To vam je bio signal da ste odabrali pogrešno usmjeren pristup stranci. Jedan ispravan pristup usmjeren na stranku stranci zasniva se na **postulatu: *Stranka odlučuje o mom prihodu (čitaj: premiji osiguranja). Što je zadovoljstvo stranke veće, to će veći biti moj prihod. Što je zadovoljstvo stranke manje to će manji biti i moj prihod***. Iz navedenog slijedi da:

- ***stranka se mora osjećati kao vaš partner, a ne neprijatelj***. Morate joj se približiti, da ona osjeti da vi o njoj razmišljate. Primjer: dugo se nismo vidjeli, ali vidite u međuvremenu, ja sam ovo pripremio za vas, što mislite može li vam ovo pomoći kod postavljanja novih zahtjeva?;

- ***stranka u vama mora prepoznati pozitivnu energiju***. Primjer: možete li zamisliti kako se osjeća stranka kojega ste primili razgovarajući na telefon i onako "preko stola", usput ste poslali još koji e-mail, za razliku od klijenta kojega ste primili: nasmiješili se, ustali od stola, pružili mu ruku, zajedno s njime sjeli za stol i posvetili mu svoje vrijeme;

- ***sa strankom treba razgovarati***. Primjer: zamislite situaciju, sjedite sa strankom koji se trudi obrazložiti njegov položaj, a vi samo zurite u neku daleku točku, i svako toliko nešto promrmrljate sebi u brk, kako se takav stranka osjeća? ***Ako vam do stranke nije stalo, ona će otići***. Ako pokažete da vas stranka ne zanima, odnosno da vas ne zanima ono što vam on želi saopćiti, on će vas jednostavno napustiti i više neće doći. Ako pokažete zanimanje za stranku, odnosno zanimanje za ono što vam on želi saopćiti, stranka će se "otvoriti" i neće vas tako olako napustiti, ***povjerenje*** što ga je stranka u vas stekla to neće dopustiti;

- ***ako se ne pobrinite za svoju stranku, to će učiniti netko drugi***. Prema stranci se odnosite sa poštovanjem koje zaslužuje. Primjer: što mislite kako se osjeća stranka koja vas je nazvala, a sa druge strane ga je dočeka jedan "vi" kao "govorni automat": "i, što ima kod vas novog? Nije valjda opet neka šteta u pitanju, to bi bila katastrofa, imam sad nekog drugog posla, nazovite

⁷ kao nebankovna financijska usluga (prema NKD)

⁸ ovo proizlazi iz činjenice da se usluge pružaju radi zadovoljavanja potreba drugih, a ne radi zadovoljavanja potreba onoga tko uslugu pruža

me za 15 dana ...", a što mislite kako se osjeća stranka koja vas nazove, a sa druge strane ga dočeka vedar i brižan vaš ton "dobar dan gospodine Zvonko, znam što ćete reći, istina, dugo se nismo čuli, dolazite? Ovdje vam je danas prekrasan dan ...". **Konkurencija čini svoje**, objeručke će prihvatiti od vas napuštenu stranku;

- **informirajte stranku pozitivno o vašoj usluzi**. Primjer: jeste li znali da smo u sklopili nagodbu u svezi onog velikog požara ..., rezultati su nam iznad očekivanja..., proglašeni smo osigurateljem godine..., mi smo uvijek korak ispred drugih ..., niste znali? Prešli smo na non-stop poslovanje, o osiguranom slučaju nas možete obavijestiti u bilo koje doba, i on će biti obrađen u narednih 24 sata. Kako, vrlo jednostavno na našoj internet stanici imate takvu on-line mogućnost, i sl. Stranci skrećite **pozornost na parametre vaše kvalitete**. Tu spadaju primjerice: brzina usluge, korektnost, konkurentnost, gostoprimstvo, dostupnost, urednost, ljubaznost, kvaliteta proizvoda i sl.;

- **stranka mora biti svjesna vaše pažnje**. Sa strankom trebate komunicirati imajući u vidu predodžbu koju želite da on o vama stekne. Primjer: ako joj se obraćate onako s visoka, stranka će o vama, ali i o vašoj tvrtci (jer ne zaboravite da ste vi personifikacija vaše tvrtke) steći mišljenje – ovi su bahati i bezobrazni, što ja uopće imam s njima posla, s druge strane ako se stranci obraćate kulturno, poslovno, s povjerenjem, ona će steći dojam da joj vi posvećujete veliku pažnju;

- **stranku morate saslušati**. Jedan od razloga zašto vam je osoblje napeto kada im se obraća stranka je zato što osoblje misli da mora učiniti sve što stranka od njega traži. Vaše osoblje morate podučiti da postoje dvije razine slušanja.

Prva je, pokušajte shvatiti poruku vaše stranke, tj. saslušajte da bi ga razumjeli. Druga je da odlučite želite li poduzeti nešto u vezi onoga što ste upravo čuli. To su dvije sasvim odvojene stvari i važno je shvatiti da ne moramo odlučiti odmah nakon što smo saslušali stranku i shvatili njezinu sugestiju. Stranci nemojte nikad odgovarati na obrambeni način (to nije točno, to nije istina i sl.) dok ona iznosi svoje viđenje, time ju samo iritirate i odbijate do sebe. Istraživanje je pokazalo da su stranke puno zadovoljnije vama ako ih pažljivo saslušate bez obrambenog stava, nego ukoliko odmah krenete sa protunapadom. Provedene anketa na temu "slušanje stranaka" pokazale su da se većina ljudi ponaša po dva modela. Ti modeli su nazvani patka i orao. Model patka funkcionira po sistemu "kva,kva,kva" dok stranci ne dozlogrdi vaša gnjavaža bez konca i kraja, tako najviše funkcioniraju birokratizirani sustavi. Model orao funkcionira po sistemu "kljucanja" po stranci, malo ju saslušate pa "kljuc", malo ju saslušate pa "kljuc", i tako sve dok ju ne "dovršite". Međutim što je posljedica takvog pristupa: ode stranka ponižena. Na temelju uočenih nedostataka koji proizlaze iz navedena dva modela ponašanja ljudi, razvijen je treći, onaj usmjeren na stranku. Taj model nazvan je mačka. Model mačka funkcionira po sistemu: kako vam mogu pomoći, ja ću vam pomoći kod rješavanja vaše situacije i sl.⁹ Stranku morate **aktivno slušati**. Čuti i slušati nije jedna te ista stvar. Čuti znači primiti određeni zvuk. Čujenje je nehodično. Slušanje je selektivna aktivnost koja uključuje primanje i interpretaciju zvučnog poticaja. Kako bi bili dobar sugovornik, morate se oduprijeti potrebi da dominirate razgovorom. Slušanje je najvažnija od svih vještina za uspješan

⁹ uvijek obraćajte pozornost na upotrebu neutralnih riječi! Velika je razlika kad nekome kažete "ja ću vam pomoći oko vašeg problema", od one kad nekome kažete "ja ću vam pomoći kod rješavanja vaše situacije". U prvom slučaju anticipirali ste problem i obvezali se riješiti problem, u drugom slučaju samo ste locirali stvar i obvezali se razjasniti je.

razgovor. Budući da svatko voli pričati mnogi ljudi su vrlo slabi slušatelji.¹⁰ Aktivno slušanje je komunikacijska vještina koja uključuje usmjeravanje pažnje, interpretiranje i zapamćivanje onoga što smo čuli. Aktivno slušanje zahtijeva od nas da se "uživimo" u osobu koja nam govori i da razumijemo komunikaciju s njene točke gledišta. Jednom riječju, aktivno slušati znači: slušati usredotočeno, slušati s empatijom i prihvaćanjem druge osobe, te slušati odgovorno tj. uložiti napor da u potpunosti razumijemo što nam druga osoba govori. Osnovni cilj aktivnog slušanja je shvatiti sugovornika, a ne slušati ga tek toliko da bismo od njega oteli riječ ili dobili priliku napasti ga;

- **stranku iznenadite vašim pristupom.** Etika kulture usmjerenosti na stranku, kaže da ukoliko ne ugrožavate politiku vaše tvrtke, **uvijek recite DA onome što stranka očekuje**, kad se stranka suoči sa birokracijom, poslovice kaže: *njegovo se srce okameni a lice poprimi sivu boju.*

- **pred strankom zanemarite svoj ponos.** Mnogo osoba u komunikaciju sa strankama, unosi svoje osjećaje. Takav pristup stranka doživljava kao nametanje tuđe volje, zato u komunikaciji sa strankama po strani ostavite vaš subjektivni doživljaj cjelokupne situacije. Primjer: koliko ste se puta u razgovoru sa strankom pozvali na neka svoja osobna pravila, principe, u konačnici koliko ste puta stranku zanemarili u odnosu na svoj ponos i ego?;

- **piramida odgovornosti stoji naopako (▼).** Osoblje koje je u izravnom kontaktu sa strankama mora biti **svjesno svoje odgovornosti**. Ako zaposlenik koji je po prirodi posla u izravnom kontaktu sa strankom (npr. likvidator šteta), ima stranku sa problemom, mora ga potaknuti da problem riješe na licu mjesta, ne da stranka ide razgovarati sa nadređenim.

- **usmjerenost na stranku mora biti kontinuirana.** Usmjerenost na stranku nije pristup stranci s ograničenim vremenom trajanja, odnosno ad hoc pristup. Usmjerenost na stranku je jedno **bezvremensko pravilo** čijem provođenju nema kraja. To je model filozofije poslovanja 3x: provoditi, provoditi, provoditi¹¹.

VLADANJE SOBOM

Vladanje sobom uključuje našu **samosvijest** i našu **samokontrolu**.

Samosvijest. Život nas nerijetko suočava sa nekim nama "nejasnim" odlukama koje moramo donijeti, nama nejasnim iz razloga što izlaze iz naših uobičajenih okvira odlučivanja. Npr. pred nas se postavi zadatak da pod hitno trebamo donijeti odluku kojega od pet zaposlenika moramo unaprijediti. Da li znate u kojem vremenu mi donosimo tu odluku? U slijedećih 30 sekundi. Kako tako brzo i na temelju čega: na temelju predosjećaja zasnovanog na intuiciji-instinktu. Točno 30 sekundi treba našem mozgu da "pokupi" iz svojih različitih područja sve pohranjene podatke (na tu temu) sačinjene od iskustva i emocija - osjećaja. **Emocije-osjećaji**, sačinjavaju ona iskustva na koja smo doživjeli bilo kakvu emocionalnu reakciju. Ne postoji odluka u čijem donošenju nisu sudjelovale emocije (čisto "racionalna" odluka je fikcija). Iz tog razloga važno je poznavati i pratiti naše emocije. Koliko se puta zagledate u neku štetu, i iako

¹⁰ "razlog zbog kojeg imamo dva uha a samo jedna usta je da bismo mogli više slušati a manje govoriti" (latinska izreka)

¹¹ engl.: 3D – "do it, do it, do it"

je na oko sve u redu, "nešto ne štima". Ne morate se na ovom mjestu zabrinuti za vaše duševno zdravlje, sve je sa vama u redu (a vjerojatno niste i vidoviti). To nešto što ne štima, sugeriraju vam emocije iz vašeg "kontejnera" za emocionalno pamćenje. Taj kontejner u koji je pohranjeno vaše **emocionalno pamćenje** naziva se samosvijest. Na tu samosvijest možemo utjecati na način da razumijemo kako naše emocije utječu na naše ponašanje, te da razumijemo koje posljedice naše ponašanje može izazvati. Samosviješću utječemo na vlastite "neposlušne" osjećaje i usklađujemo vlastite osjećaje s osjećajima ljudi oko nas. Samosvijest je neka vrsta unutarnjeg "barometra" koji mjeri da li je ono što činimo (ili što kanimo činiti) vrijedno truda. Očitovanje tog barometra su osjećaji. Ukoliko postoji nesklad između našeg djelovanja i vrijednosti koje smo postigli, ishod će biti osjećaj – ili - krivnje, srama, neugode, kajanja, frustracije i sl. Ljudi koji nisu sposobni spoznati svoje osjećaje nesvjesni su stvarnosti, onaj tko ne razumije sebe ne može razumjeti i druge. Postoje karakteristični **simptomi sljepoće** samosvjesnosti: mora uvijek imati pravo, uveličava svoju vrijednost i svoj doprinos ciljevima, pregrubo tjera suradnike ili ih ponižava, okrutan je prema suradnicima i ne prepoznaje povrede njihovih osjećaja, izrabljuje ljude, uvredljiv je, ovisan o slavi, uspjehe drugih pripisuje sebi, bavi se samo svojom slikom u javnosti, nije spreman žrtvovati se (podržati) za ono što drugi smatraju ispravnim, izbjegava otvorena sučeljavanja argumentima, kritika ga ljuti, okrivljuje druge za svoje pogreške, nedostaje mu samopouzdanje (odlučnost) da donese konkretnu odluku (ili odugovlači ili je cjepka na djelomična rješenja), tuđe samopouzdanje ga vrijeđa, itd.

Samokontrola. Kad je naš mozak miran, osoba najbolje funkcionira, dobro shvaća i razumije, razmišlja i uči. No u slučaju **opasnosti**, mozak se prebacuje iz stadija "normalno" u stadij "**samozaštita**". Ta samozaštita mozga znači da mozak počinje zanemarivati shvaćanje, razumijevanje, razmišljanje i prebacuje se na dijelove mozga koji **upravljaju "kriznim situacijama"** – jednostavnim, dobro poznatim postupcima i reakcijama (frustracija, ljutnja, bijes, panika i sl.). Posljedica takvog načina rada mozga je potpuna paraliza "normale" (nesposobnost za složenije razmišljanje i djelovanje) i iracionalno djelovanje (to je ono kad kažemo, oteo se kontroli, ovaj je poludio i sl.). To nije ništa drugo nego **priprema tijela** za borbu ili bijeg, gdje osoba postaje nesposobna reagirati na stvarnost. Probajte nekome kad je ljut ili kad ga uhvati panika zamoliti da pročita neki novinski tekst i prepriča vam ga, i vidjet će te da on to nije u stanju učiniti. Zašto? Zato što mu osjećaji jednostavno ne dozvoljavaju da se koncentrira na nešto "izvan" onoga što tijelo smatra da ga ugrožava. U takvim situacijama, čovjekom zavlada "zakon opstanka" i na to se ne može utjecati. Međutim, može se utjecati na ono što je prethodilo takvom stanju, na tzv. okidače osjećaja. Kako? Kroz **izbor osjećaja koje želimo aktivirati**. To je samokontrola. Samokontrola je suzdržavanje od onih osjećaja koji mogu rezultirati prelaskom mozga u ono što smo nazvali "faza samozaštite". Osobe vješte u samokontroli ostaju sabrane, smirene, odmjerene, pozitivne i hladnokrvne u situacijama kada, i njihovo tijelo i njihova okolina, od njih očekuju da im osjećaji "proključaju". Samokontrolom **utječemo na naše raspoloženje**. Kad smo ljuti, prisjećamo se samo događaja koji podržavaju našu ljutnju, naše su misli zaokupljene samo predmetom naše ljutnje i tako iskrivljujemo naš pogled na stvar. Koliko ste se puta "uhvatili na djelu", da ste nečiji dobronamjeran komentar shvatili kao neprijateljski napad, samo zato jer ste se taj dan "ustali na lijevu nogu". Samokontrolom nadziremo svoje osjećaje i na taj način upravljamo svojim raspoloženjem. Osobe koje nadziru svoje osjećaje rjeđe se ljute, deprimiraju ili uznemire kad se suoče sa sukobom ili teškoćom na poslu. Što smo u mogućnosti više kontrolirati svoju emocionalnu uznemirenost to ćemo se prije oporaviti od neke nevolje. Emocionalna jasnoća omogućuje

nam da razriješimo svoje loše raspoloženje. Samokontrola je **obrana od negativnih emocionalnih napada bez uzvratnog napada (protunapada)**.¹²

PREGOVARANJE

Vjerojatno niste ni znali da ste već **iskusan pregovarač**. Znete li kad ste počeli pregovarati? Kao beba, kad ste svoje potrebe ispregovarali sa roditeljima "plačem" koji im ni/je smekšao srce. Da li ste znali da već znate pregovarati i sa samim sobom? Primjer: ujutro zvuči budilica, prvo pitanje koje si postavljate, hoću li se odmah ustati, ili ne. To nije ništa drugo nego pregovor sa samim sobom.

Tako, ako pretpostavimo da ste već iskusan pregovarač, postavlja se pitanje, da li ste i **uspješan pregovarač**? E, to je sada već nešto drugo. Uspješan pregovarač se ne postaje samo na osnovu "beba" pregovaranja i pregovaranja sa samim sobom u svakodnevnim privatnim razmišljanjima, već nakon što pregovaranje svladamo kao jednu vještinu. **Pregovaranje je vještina kojom se služimo da bi razriješili određeni konflikt interesa na jedan zadovoljavajući način.**

To znači da bi postali uspješan pregovarač moramo imati određena saznanja o tome **što je to (u biti) pregovaranje** i kako ono funkcionira, a ostalo je samo vježba, i vježba. Pregovaranje je proces koji se sastoji od **nekoliko stadija**: tzv. stanke za razmišljanje, određivanja ciljeva, ispitivanje potreba, komunikacije, usuglašavanja stavova i prihvaćanja zaključaka. **Stanka za razmišljanje**: proces pregovaranja započinje mnogo ranije nego što vi to mislite. Pregovaranje započinje u trenutku kada se u vama "rodi" ideja o uopće potrebi pregovaranja, to je trenutak kada ste započeli pregovarati sa samim sobom o potrebi pregovaranja. To je tzv. stanaka za razmišljanje ili vrijeme koje koristite da bi ste se uopće odlučili za varijantu – pregovaranje.

Određivanje ciljeva: nakon što ste se jednom odlučili za pregovaranje, vrijeme je za "razvijanje" vaše odluke. To činite određivanjem cilja – što želite pregovorima ostvariti? Bez jasno određenog cilja može vam se dogoditi da se tijekom pregovora "izgubite". Cilj predstavlja osnovu vaše strategije pregovaranja, on je vaša misao vodilja, on je za vas najpovoljnije rješenje. On je tema pregovaranja. **Ispitivanje potreba**: nakon što postavite cilj, morate se okrenuti ispitivanju potreba suprotne strane. Potrebe su pokretači i motivatori pregovora. Što suprotna strana očekuje od pregovora? Što je najvažnije suprotnoj strani? Koji su joj primarni interesi? Gdje mislite da vas suprotna strana može "stisnuti"? Da li su sve činjenice jasno postavljene? i sl. **Komunikacija**: prvo, "pravo" pregovaranje započinje onog trenutka kad ste se suprotnoj strani pojavili u vidnom polju. Prije nego što ste progovorili vaš je nastup poslao prvu poruku – prvi dojam. Prvi dojam se stječe u pravilu za samo osam sekundi. Malo vremena, za veliki ulog, jer imate samo jednu priliku ostaviti dobar prvi dojam. Drugo, neovisno o dužini trajanja pregovora, morate znati da će u prve četiri minute, suprotna strana donijeti odluku hoće li se sa vama upustiti u pregovaranje. Neverbalna komunikacija tu ima odlučujuću ulogu. Tek nakon toga slijedi "igra riječi" – usuglašavanje stavova.

¹² samokontrola treba razlikovati od onoga što se naziva "hladnokrvnost". Hladnokrvnost je samo vanjski dojam, jer osoba i dalje u sebi "ključa". Hladnokrvnost je emocionalno povlačenje u sebe, gdje se smanjuje vanjska razina sukoba, ali osobom i dalje vladaju unutarnji emocionalni sukob.

Usuglašavanje stavova: usuglašavanje stavova središnji je dio pregovora. Usuglašavanje stavova naziva se i *trgovina ustupcima*. Ustupci su vrijednosti koje oduzimate od svog cilja da biste mu ih ponudili. Nastojite ne biti onaj koji će biti prvi u nuđenju ustupaka. Ustupci su *najjače oružje pregovarača* i nikada ne dajte ustupak a da niste nešto tražili za uzvrat. Ustrajte na tome da komunikacijom maksimizirate svoje ustupke i minimalizirate one suprotne strane. Nemojte na tome štedjeti u vremenu i pitanjima, to je tzv. *zona pregovaranja*. Dobro pogođena zona pregovaranja interesantna je za obje strane. Odmicanjem pregovora, ta se zona sve više sužuje i dolazi se do tzv. *točke kompromisa*. Točka kompromisa označuje da je vrijeme pregovaranja završilo te da treba pristupiti usuglašavanju zaključaka. **Usuglašavanje zaključaka:** usuglašavanjem zaključaka pregovori završavaju i svaka stranka "važe" svoj položaj prije donošenja *konačne odluke*. U ovom trenutku obratite posebnu pozornost na tzv. *posljednji ustupak*. Posljednji ustupak glasi otprilike: "*dogovorili smo se o svemu, ali dajte mi još ...*". Ako želite sklopiti sporazum, na prvu ruku ovdje morate popustiti (prvi ustupak – nameće ritam pregovora, posljednji ustupak – odlučuje pregovore!). Vaš odgovor mora glasiti "može, ali ..." dalje vrijedi pravilo ustupak za ustupak, koje su svojoj konačnici rezultira pravilom "ni vama – ni meni". Ovo je situacija gdje nestručni pregovarači najčešće griješe.

Kako bi se što bolje pripremili za pregovaranje neophodne je imati pregled **moćnih osobina drugih pregovarača**. Tih drugih pregovarača ima 7 vrsta: *dominantni* (grubi, teškog karaktera, skloni zapovijedanju, česte promjene raspoloženja), *ekstrovertni* (puno riječi, površan pristup, brzi, egoisti), *introvertni* (hladni, nepovjerljivi, netransparentni u ciljevima), *nevinašca* (ugodni, pristojni, dragi, proračunati, brzi), *glumci* (showmani, formu pretpostavljaju sadržaju, dvolični, perfidni), *filosofi* (spori, iscrpljujući, nepredvidljivi), *čuvari* (konzervativni, jednostavni, skloni iskustvenim rješenjima).

Svaki pregovor je situacija za sebe. To su tzv. **pregovaračke situacije**. Pregovori se mogu odvijati između dvije osobe ali i između više osoba – *grupni pregovori*. Za grupne pregovore (nastavno - GP) vrijede posebna pravila. Prvo, što je situacija složenija to će veći broj ljudi biti uključen u pregovore. Drugo GP puno duže traju. Treće, mogućnost neuspjeha raste što se više pregovarača uključuje u pregovore. Četvrto, pojedinci mogu monopolizirati temu i onemogućiti ostalima da sudjeluju u GP. Peto, opasnost od "neuigranih" pregovarača (npr. član vašeg tima kaže nešto što ne bi smio i time umanjiti vašu pregovaračku poziciju). Situacije: *grupa protiv grupe* (traži se disciplina, priprema, jasna podjela uloga i odnosa unutar grupe, mješovite kompetencije članova), *grupa protiv pojedinca*: iskorištavati neuigranost grupe, pronalaženje "slabih" karika u grupi, izolacija "vođe", što kraće traju to bolje za pojedinca, mogućnosti da grupu čine različite vrste pregovarača (bad guy – good guy).

Način pregovora na koji se pregovarač opredijelio radi postizavanja svog cilja naziva se **vrstom pregovaranja**. Tih vrsta pregovaranja ima više. **Tvrdo** pregovaranje je jednostrano zagovaranje vlastitih interesa, kvalitetan sporazum nije cilj, suradnja ugrožena, nema povjerenja. Koristi se: kad pregovarač osjeća da mu cjelokupna situacija ide na ruku, kad tvrdo pregovaranje "leži" osobi zbog njegovog profila ličnosti, kad ciljevi nisu jasno definirani, zbog prikriivanja slabog poznavanja teme pregovora ili zbog nedostatka stručnosti. Izbjegavanje: pravovremeno neprihvatanje tvrdog načina pregovaranja, samokontrola, naglasak na osjećaje, sugestivno djelovanje na tvrdog pregovarača, rastezati vrijeme pregovaranja. **Pozicijsko** pregovaranje je obostrano zagovaranje svojih ciljeva kao "najboljeg" rješenja. Najčešći oblik pregovaranja. Koristi se: radi osiguravanja što boljih "startnih" pozicija (odmah se izlazi sa maksimalnim ciljevima), šok terapija, namjerno se preskaču činjenice, taktika zbog nepoznavanja teme pregovora, kratko traju, traži više –dobjij više, slični otvaranju u šahu, priprema za drugu rundu,

za kupovanje vremena, kvalitetan sporazum nije cilj. Izbjegavanje: poticanje na što više alternativa, inzistiranje na značaju činjenica, ignoracija ciljeva suprotne strane, uvođenje u igru "treće" strane – moderatora, prisiljavanje suprotne strane na suradnju. **Meko** pregovaranje je pregovaranje po sistemu – bilo kakav sporazum je dobar, samo da je sporazum. Kvalitetan sporazum nije cilj, cilj je samo sporazum. Osnovno obilježje mu je velika tolerancija i izbjegavanje spornih detalja. Koristi se: kad se na suprotnoj strani nalazi nadmoćan protivnik, zbog vremenske stiske, kad se sporazumom postižu "nevidljivi" ili "budući" ciljevi, kad se kvalitetan sporazum očekuje u nekoj drugoj situaciji, radi održavanja trajnih poslovnih odnosa. Izbjegavanje: inzistiranje na kvalitetnom sporazumu, prikrivajte cilj, ne podliježite pritisku, oklijevajte sa ustupcima, štitite vaše interese bez obzira na cijenu. Fiktivno pregovaranje (nije pregovaranje) je specifičan oblik komuniciranja, cilj im nije sporazum. Koristi se: radi odgađanja pregovora, radi bježanja od bilo kakve konkretizacije rješenja, radi ograđivanja od mogućih posljedica, radi "zamagljivanja" situacije odnosno "pravih" i "krajnjih" ciljeva, radi tempiranja pravog vremena za pregovore, radi izbjegavanja mogućih obaveza, radi skretanja pozornosti na nebitne stvari, radi ispitivanja "kako diše" suprotna strana. Izbjegavanje: postavljanjem tzv. kontrolnih pitanja (želite li sporazum ili ne i sl.), inzistiranju na temi pregovora, inzistiranju na ciljevima, inzistiranju na otvaranju "pravih" pregovora. **Principijelno** pregovaranje je jedino pregovaranje koje teži kvalitetnom sporazumu, to je pregovaranje o cilju i nad sadržajem sporazuma. Temelji se: na očekivanom konfliktu interesa (a ne na konfliktu pregovarača ili njihovih pozicija), na uvjerenju o zajedničkoj koristi (win/win načelu – svi pobjednici), na uvjerenju da ustupci donose dobitak (giv/get načelu – daj da bi dobio), na umjerenom taktiziranju, spremnosti na kompromis.

Pregovarači, kao **najzahtjevnije pregovaranje** osobe doživljavaju ono pregovaranje s tzv. **teškim osobama**. Osobama koje ili/ili, žestoko pokazuju svoje osjećaje, neprijateljski raspoložene, destruktivne, sklone laganju i sl. Prva je vaša dužnost **"razbiti" vašu predrasudu o toj osobi**. Pregovarate zato što mislite da svatko od vas ima nešto što želi onaj drugi, a ne zato što ste vi ili suprotna strana ovakvi ili onakvi. Drugo, morate znati da u većini slučajeva nasuprot vama je osoba sa stavom ja dobijam – ti gubiš (tzv. natjecateljski stav). Ovaj stav morate pretvoriti iz onog natjecateljskog u onaj partnerski – suradnički. To činite kroz tzv. zamjenu uloga (što bi ste vi napravili da ste na mojem mjestu? Znae li da time gubite ... i sl., odnosno kroz iznošenje svojih stavova u vidu nadogradnje onih njegovih ("u pravu ste, međutim da li znate da time zanemarujete ..." i sl.). Dužnost vam je u prvom redu **neutralizirati njegovu "tešku stranu"** i otvoriti ga za suradnju. "Prividno" popuštanje je najbolji način suočavanja sa takvim osobama. Prividno popuštanje teška osoba doživljava ako ga uvjerite u njegova uvjerenja (da cijenite tko je on, što je on, kakav je on i sl.). Kod takvih situacija **nemojte trošiti vrijeme na "slamanje otpora"**, na zastrašivanje, provociranje ili laskanje – to je potpuno kontraproduktivno. Morate stvoriti **ozračje povjerenja**. To ćete postići da mu ponudite "povjerljive" podatke o vama, da ga navedete da odgovara na vaša pitanja, koristite se potpitanjima, navedite ga da **aktivno sudjeluje u pregovorima**, uopće se nemojte osvrnati na njegove "teške" osobine (kao da vam je to nešto prirodno, ili kao da ih uopće nema). Kad jednom "neutralizirate" njegove "teške" osobine i "otvorite" ga, više problema ne bi smjelo biti.

Iskustvo pokazuje da niti jedan pregovor nije protekao glatko. Poznate su tipične tzv. **zapreke pregovaranju**. Prva je **sukob moći**. Jedan dio pregovarača pokušava iskoristiti svoj moć (koja izvire iz njegovog trenutnog položaja) kako bi drugu stranu prisilila na neki ustupak. Klasični elementi moći kojima se ta strana koristi su: ponižavanje, prezir, izostanak pozornosti, bahatost, destruktivna kritika, poluprijetnje, poluucjene, zastrašivanje i sl. Međutim, morate

znati, da moć nije isključivo povezana sa nečijim položajem, već je moć povezana i sa nečijom osobnom moći (znanje, vještine, iskustvo i sl.) koja je neovisna o položaju. Iz tog razloga, osoba koja u pregovorima dobije najviše a izgubi najmanje, najmoćnija je osoba. Druga je **manipulacija**. Manipulacija je taktika da se suprotnu stranu navede da učini ono što vi želite. Manipulacija može biti pozitivna ili negativna. Zapreka pregovaranju je *negativna manipulacija* (npr. stvaranje ozračja hitnosti da bi vas se navelo da donesete ishitrenu/pogrešnu odluku, ako suprotnoj strani iznesete "tisuću" varijanti teže će se odlučiti, laskanjem se od vas pokušava izmamiti nešto što vam ne odgovara i sl.). Ključno je da kada se suočite sa slučajevima manipulacije, budete **svjesni toga što se događa** – činite nešto u tuđu korist ali za vlastiti račun. Treće su gubitak samokontrole i ispadi. Tijekom pregovora, (nevješti) pregovarači vrlo često znaju "ispaliti na živce". Raspon takvih ispada kreće se od ledene tišine do izljeva teških riječi (psovki, uvreda i sl.). Nastojite (nemojte) na takve **ispade ne reagirati**. Vaša će pribranost u većini slučajeva posramiti drugu osobu i navesti je da zaključi da svojim ispadima ništa ne dobiva. Budite velikodušni, ponudite joj vrijeme da se sabere (stanku, promjenu teme i sl.), a zatim se usredotočite na raspravljanje teme pregovora. Ukoliko ste vi taj koji je "ispalio", ispričajte se zbog svog ispada, duboko dišite i Nastojite se fokusirati na vaš cilj.

Četvrto su **pogreške**. Kod pregovora, nesvjesno pregovarači znaju pogriješiti. Raspon tih pogrešaka kreće se od *kašnjenja* na pregovora do baratanja *pogrešnim podacima*. U većini tih slučajeva najbolje je odmah se ispričati suprotnoj strani radi zadržavanja pozitivnog ozračja, i onemogućavanja suprotnoj strani da vašu pogrešku "pogrešno" razumije (npr. proglaši pat poziciju, ili preuranjeni završetak pregovora). **Brza i trenutna isprika** je najbolje sredstvo za "odobroavljanje" suprotne strane. Isto tako, ako ste vi da suprotna strana, budite velikodušni u primanju isprike. U oba slučaja pregovarači moraju zanemariti svoj ponos. Peto su tzv. slijepice ulice. Velika zapreka pregovorima su tzv. **slijepice ulice**. Slijepim ulicama se nazivaju digresije, prevelika pažnja nebitnim pitanjima, nekoncentriranost pregovarača, nedovoljna pripremljenost, izostanak fleksibilnosti i sl. Takve situacije **pasiviziraju pregovore**, iscrpljuju pregovarače i kočće ostvarenje sporazuma. Iz tog razloga poželjno je odmah na početku pregovora **definirati popis** onoga o čemu se želi raspravljati i koliko se (okvirno) predviđa da će pregovori trajati, te tako svesti na najmanju moguću mjeru mogućnost da pregovori zađu u slijepu ulicu.

KAKO REĆI "NE"

Riječ **NE** kratka je i jednostavna riječ i nije ju teško izgovoriti. Zašto nam je onda, usprkos svojoj njezinoj lakoći izgovora, ponekad je tako teško izgovoriti? Zato što je riječ NE jedna vrlo **moćna riječ**. I poput bilo koje druge moćne stvari, može nam pomoći ili nas povrijediti. Iz toga razloga riječ NE je ujedno i opasna i njome treba **vješto baratati** (da nam se odbije u glavu). Stoga moramo biti svjesni njezine moći kad se njome koristimo, a isto tako moramo biti svjesni njezine moći kad je drugi koriste. Riječ NE može biti izvor nečijeg razočaranja, ljutnje, nelagode, sukoba i krivnje. Svakodnevni život pun je pitanja koja u nama pobuđuju želju reći NE. Prečesto kažemo NE vodeći se linijom manjeg otpora, zanemarujući pri tome da, *kao što mi mrzimo biti odbijeni tako i drugi mrže odbijanje*. Navika da-kanja je isto tako svojevrsni NE, ništa ne rješava već samo prebacuje problem iz jedne psihološke sfere u drugu. Kada kažete da tamo gdje se od vas očekuje da kažete i NE, problem prebacujete iz vanjske sfere u onu

unutarnju, jer takvo ponašanje u vama izaziva unutarnji sukob vaših osjećaja, koji time što ste rekli da ne završava nego tek započinje. Trebate znati da **postoji takvi načini** da kažete NE, a da to *ne podrazumijeva vaše pretvaranje u krutu, hladnu, bezosjećajnu, omraženu osobu*. Možete naučiti **reći NE s umijećem i osjećajem**. Treba samo malo vježbati. Vježbanje uvijek započnite na malim i nevažnim stvarima/susretima i sl.

Temeljna načela: a) razmislite o mnogim NE koje ste u životu prebrodili. Vjerojatno ste ih sve preživjeli. To je dokaz da ljudi mogu podnijeti sve vrste odbijanja i ići dalje; b) naučite i vi prihvaćati NE dostojanstveno kao normalan dio života; c) naučite uočavati kako drugi govore NE, promatrajte reakcije suprotnih strana, učite iz toga, d) budite svjesni da najčešće, način na koji nekome kažete NE ima trajniji učinak od samih riječi koje upotrijebite, e) budite svjesni da postoje situacije u kojima je riječ NE jedino i najbolje rješenje, f) reći NE bez krivnje puno je lakše kad se to čini u kontekstu velikodušnosti. To znači naučite reći NE – drugim riječima; g) reći NE bez puno krivnje puno je lakše kad se to ne čini u vremenskoj stisci. To znači izaberite trenutak kada NE želite nekome saopćiti, najbolji trenutak je onaj koji na suprotnoj strani izaziva najmanje neugodnosti; h) reći NE bez krivnje puno je lakše izvesti po principu: manje je više. To znači recite NE što jednostavnije i bez suvišnog obrazlaganja. Ovo je najčešća početnička pogreška. Obično ljudi kada izgovaraju NE osjećaju potrebu taj NE dodatno opravdati. Suprotna strana to doživljava kao manevarski prostor.

To može za vas imati neugodne posljedice: da vas uhvati u raskoraku, da vas uhvati u laži, da se uvrijedi, da to iskoristi protiv vas. Iz tog razloga vaš NE mora zvučati jasno i odlučno. Upamtite: *zadržavajući objašnjenja na najmanjoj mogućoj razini vaš će položaj biti jači*.

Postoji široka lepeza **tehnika kako reći NE**, tri najjednostavnije su:

- a) **kupovanje vremena**, time smanjujete vremenski pritisak kad ne možete diplomatski reći NE: *moram se najprije upoznati sa vašim predmetom..., trenutno sam zauzet – ostavite mi svoj broj pa ću vam se javiti ..., moram provjeriti još neke činjenice, moram još razmisliti o vašem zahtjevu ... i sl.,*
- b) **pozivanjem na neko objektivno pravilo**, time otklanjate mogućnost da vaš stav suprotna strana doživi subjektivno, odnosno vaš stav zvuči manje osobno: *imamo pravilo da štete ne rješavamo bez policijskog zapisnika, imamo pravilo da najprije riješimo osnov a onda visinu.... i sl.* Zazivanje pravila daje težinu i ozbiljnost vašem stavu, a s druge strane stvara predodžbu da ste o tom zahtjevu stranke dobro razmislili u nekoj prethodnoj prilici i naučili da je ono što ista očekuje nerazumno,
- c) **preventivno postupanje**, ova tehnika vuče svoje porijeklo iz borilačkih vještina: ako ne želite primati udarce nemojte tijelo postavljati na putanju šake. Prevedeno na temu: izbjegavajte situacije u kojima vas stranka može "oboriti", izbjegavajte teme u kojima niste "potkrovani". Upamtite: vi ste gospodar posla i iskoristite tu prednost, predviđajte situacije koje se mogu izroditi u sukobe ili vas "istjerati iz jazbine". Npr. *vi niste liječnik a sa druge strane imate liječnika za stranku, nemojte se s njime upuštati u rasprave o liječenju i sl.*

Postoje mnoge **matrice kojima se možete poslužiti kad nekome morate reći NE**, evo primjera: *morat ćete potražiti drugačije rješenje ..., iskreno rečeno, najbolje je ovo rješenje ..., vjerujem da će te se nakon ovakve ponude predomisliti, jednostavno rečeno mi smo zaključili vaš predmet ..., takve smo situacije već uspješno rješavali ..., rado bi vam pomogli ..., bilo bi nam drago da takve stvari možete osigurati, imali smo već gotovo identičnu situaciju..., jeste li razmislili o kako dobroj se ponudi radi, možemo vam preporučiti da prihvatite, mi smo*

najbolji u takvim stvarima, možemo obećati samo da, voljeli bi vam pomoći na način, razumijemo vaše razmišljanje, shvaćamo da imate situaciju, profesionalnost nam nalaže drugačije, prikladno bi bilo, mi vas vrlo ozbiljno shvaćamo, sigurni smo da je ovako najbolje, sposobni smo riješiti, imate našu podršku u pogledu, uživajte naše povjerenje, cijenimo vaše razmišljanje, slažemo se sa, energija koju ulažemo..., sigurni smo da znate, jedino predvidivo rješenje, planiramo takve slučajeve obuhvatiti..., iskustvo nam omogućuje, prihvatljivo je, dozvoljavate li, mi bi preporučili

Postoje **riječi NE koje vaše stranke ne žele čuti**: *to nije naš/moj posao, ne znam za vaš predmet, nazovite opet za nekoliko dana, vaš zahtjev nije u redu, zašto niste obavili još, to nije dobro, nemam/o vremena, nećemo se raspravljati..., prestanite smetati, možete li ponoviti, to nije ono što vi mislite, ovo vam ne može proći, nemate pravo na, imamo problem, iznenađeni smo, vi to ne znate..., ne ispitujte, ne možemo požuriti, nema ustupaka, kako možete sumnjati, morate znati, to je nemoguće..., nemojte više zvati, odabrali ste krivo vrijeme..., ne i ne, to vam ne možemo uvažiti, nemojte se uzrujavati, to nema veze sa, danas nije dan, krivo ste to, pogrešan je vaš, morate pričekati, ne ljutite se, to nije nepravda, kada dođete na red, takve se stvari događaju, promijenimo temu razgovora, ostatak slijedi, to traje mjesecima, o tome ne možemo/želimo razgovarati..., ovakve slučajeve nikada ne, nemojte nas mučiti, ako se ne varamo, ne odgovara nam..., mi odlučujemo a ne vi, ...*

Poanta pristupa reći NE i ne osjećati krivnju, leži u izgovaranju NE na pozitivan način, rezultat će biti isti, ali će doživljaj biti drugačiji.

ZAKLJUČAK

Pružanje osigurateljne usluge karakterizira izravan "kontakt" sa strankama. Ovaj "kontakt" ne ostvaruje se samo u trenutku prodaje osiguranja već i postprodajno. U tom osigurateljnog postprodajnom razdoblju do izravnog "kontakta" sa strankama dolazi prvenstveno kod obrade i likvidacije šteta. Možemo slobodno reći da obrada i likvidacija šteta predstavlja "drugu stranu zrcala" osiguratelja. Tu "drugu stranu zrcala" osiguratelja sačinjava, ne samo razina stručnosti i znanja osigurateljnog osoblja, već i njihova umješnost (čitaj i: uspješnost) u jednom asertivnom korištenju te svoje stručnosti i znanja. Smatramo da je u RH jedan asertivan pristup osiguratelja svojim strankama – ugovarateljima, osiguranicima i oštećenima – još uvijek poprilično nerazvijen (čitaj i: neiskorišten). Iz tog razloga upravo u tom jednom asertivnijem pristupu osiguratelja svojim strankama vidimo "prostor" za unaprjeđenje kvalitete osigurateljne usluge. U taj "prostor", bez ikakve sumnje, svrstava se i korištenje alternativnih – mekih vještina. Za ove, alternativne - meke vještine, koje prvenstveno obuhvaćaju nečije osobne i društvene kompetencije, dokazano je da vode jednoj višoj poslovnoj izvrsnosti. S obzirom da je poznat ne tako mali broj ovih vještina, u radu osvrnuli smo sa samo na one vještine koje mogu unaprijediti "kontakt" odnose osiguratelja i njihovih stranaka u procesima obrade i likvidacije šteta, gdje imamo pouzdane indicije o postojanju određenih "šumova".

"Najveće su potrebe ljudske prirode da se osjeća važnom, da je se prepoznaje i poštuje." (T. Dewey)

Popis literature korištene u izradi rada:

- **Milković M. – Rijavec M.**, "Psihologija prodaje" IEP, Zagreb, 2001.
- **Blanchard K.**, "Kupac na prvom mjestu", K. Zrinski, Varaždin, 2008.
- **Goleman D.**, "Emocionalna inteligencija u poslu", Mozaik, Zagreb, 2007.
- **Breitman P. – Hatch C.**, "Kako reći "ne" i ne osjećati se krivim", Mozaik, Zagreb, 2002.
- **Nierenberg J. – Ross I.**, "Tajne uspješnog pregovaranja", ŠK, Zagreb, 2005.
- **Petar S.**, "Pregovarajte s crnim vragom i zadržite bijela krila", MEP, Zagreb, 2005.
- **Pease A. i B.**, "Komunikacija za sva vremena", Lisac & Lisac, Ljubljana, 2007.
- **Španjol Marković M.**, "Moć uvjeravanja", Profil, Zagreb, 2008.
- **Senge P.**, "Peta disciplina", Mozaik, Zagreb, 2003.

Prim. doc. dr. sc. Zvonimir Lovrić

**POVREDA PRAVA OSOBNOSTI:
DILEME I TAJNE U KIRURŠKOM VJEŠTAČENJU**

**Povreda prava osobnosti:
dileme i tajne u kirurškom vještačenju**

I. Uvod

Povreda prava osobnosti jest vrlo često sastavnica štetnog događaja. Procjena sudskog vještaka bilo koje medicinske struke temelji se na tome. Kirurško vještačenje jest najčešći vid vještačenja u postupku dokazivanja i ocjenjivanja povrede prava osobnosti. Radi se o neimovinskoj šteti, a opravdanost naknade neimovinske štete u novčanom obliku leži u ljudskoj nemogućnosti pronalaženja pravih i objektivnih načina naknade (ili vraćanja) povrijeđenoga prava na osobnost. Moralne vrijednosti nije moguće popraviti novcem, ali on osigurava pribavljanje drugih dobara i ugodnosti koje mogu pomoći u prebrođivanju duševne krize, te kompenzirati izgubljena zadovoljstva.

Dilema se javlja u procjeni prava osobnosti kada nakon ozljeđivanja nije ostalo trajnog funkcijskog deficita (invaliditeta) koji je inače temelj za procjenu neimovinske štete kod ugovornog osiguranja od nezgode. U svakom slučaju, postoji povreda prava osobnosti, unatoč činjenici da funkcijskog ispada nema. Osim umanjenja radne sposobnosti, postoji i umanjenje raznih životnih mogućnosti: napredovanja u struci, užitaka u slobodnom vremenu, psihičke tegobe u smislu "življenja sa spoznajom o stradavanju".

Pri izradi vještačkog nalaza, kirurg se služi priloženom medicinskom dokumentacijom, eventualnim dodatnim pretragama, te pregledom ozljeđene osobe.

Pokazatelji načina ozljeđivanja su medicinski podatci, zapisnik policije, te sam pregled ozljeđenika.

Iz medicinskih nalaza iskusni vještak – kirurg može iščitavati i nenapisane podatke: ritam javljanja tegoba, algoritam zbrinjavanja, dijagnostičkih postupaka, trajanje obrade.

Pri kliničkom pregledu iskusni vještak može temeljem raznih pokazatelja uvidjeti radi li se o "šteti" ustanovljenoj samo za potrebe utjerivanja odštete.

Vještak – cenzor ne treba bitnije odstupiti od rutinskog načina vještačenja, tj. kada to čini po nalogu suda. No, često takva odstupanja postoje.

* Klinička bolnica Dubrava

II. Povreda prava osobnosti

Sudski vještak medicinske struke ima zadatak procjene posljedica štetnog događaja na zdravlje oštećenika, a ta procjena se temelji na postojanju povrede prava osobnosti. Ozljeđivanjem jest povrijeđeno pravo na osobnost: postoje trajne posljedice u smislu funkcijskog deficita, bol, strah, naruženost, povrijeđeno je pravo na duševno zdravlje s više gledišta, te je povrijeđeno pravo na privatnost osobnog života.

Kako ljudski rod nije iznašao pravi način nadoknade nastale štete, a često je stanje nemoguće povratiti u prethodno, to se povreda prava osobnosti nadoknađuje materijalno: moralne vrijednosti se ne mogu nadoknaditi novcem, ali taj novac pruža mogućnost pribavljanja drugih dobara i ugodnosti koje mogu pomoći da osoba prebrodi duševnu krizu zbog invaliditeta i štete, te na neki način kompenzira izgubljena zadovoljstva.

Ocjena neimovinske štete se katkada temelji na tablicama invaliditeta osiguravatelja, ali nije uvijek jedini okvir za procjenu. U vještvu te tablice i kada nisu temelj za procjenu, mogu biti orijentir.

Vremenski okviri procjene trajnih posljedica nisu uvijek strogo zadani, što znači da posljedice mogu nastati privremeno ili trajno, da se mogu procijeniti vrlo brzo nakon nastanka štete, ali katkada i s velikim vremenskim odmakom, posebice kada se radi o pogoršanju stanja. No, postoji vremenski okvir kada se mogu najranije procijeniti trajne posljedice. U kliničkoj medicini to je razdoblje najmanje šest mjeseci po ozljeđivanju, kada su iscrpljene sve dijagnostičke i terapijske mogućnosti. To se, naravno, razlikuje ovisno o vrsti ozljede.

Smanjenje radne sposobnosti se katkada očituje u smanjenju zarade, što je određena materijalna sastavnica. Duševna bol zbog smanjenja životne aktivnosti nastaje kao posljedica ozljede, a temelji se na stupnju samoga invaliditeta (funkcijskog nedostatka ili ograničenja), na jačini i trajanju posljedica (što uključuje i dob oštećenoga), te svakako ovisi o zanimanju i sposobnostima.

Kod svake ozljede postoji bol i strah, ali ne nužno i trajna posljedica, naruženje, te potreba za pomoći druge osobe, te potreba za njegom osobe profesionalne ili neprofesionalne u njezi.

Vještačenje započinje ustanovljavanjem uzročno-posljedične sveze. Proučavanje medicinske dokumentacije uključuje i postojanje premorbidnih stanja: postojanje bolesti ili posljedica nekog drugog štetnog događaja koje mogu utjecati na sadašnje stanje oštećenoga. Medicinski podatci o predmetnoj ozljedi ukazuju na prvotne dijagnoze, obradu, te krajnji funkcijski nalaz. Ukoliko postoje u medicinskoj dokumentaciji ponavljani klinički nalazi koji ukazuju na uredno stanje, tada su trajne posljedice u smislu funkcijskog deficita isključene.

No, koji je stav u procjeni povrede prava osobnosti kada funkcijskog nedostatka nema?

Primjer za to jest slijedeći: profesionalni nogometaš niže rangiranog nogometnog kluba zadobio je prijelom potkoljenice na utakmici (radnom mjestu). Učinjen je operacijski zahvat osteosinteze intramedularnog čavljanja (spajanja kosti s čavlom koji se umeće u koštani kanal), nakon čega rehabilitacija počinje vrlo brzo, opterećenje uz štake do punog opterećenja slomljene noge već nakon nekoliko dana. Razgibavanje susjednih zglobova i održavanje mišića u punoj funkciji jest sastavni dio postupka. Nakon 3 mjeseca on počinje s laganim treningom, da bi nakon 7-8 mjeseci zaigrao i ponovno zarađivao svoj kruh. Ubrzo se vraća na razinu stare slave i učinkovitosti u igri.

Ovdje zasigurno nema funkcijskog deficita. No, povrijeđeno je njegovo pravo na osobnost. Nadalje će morati živjeti i igrati sa saznanjem da je bio ozlijeđen, da nije nedodirljiv i da se takva ozljeda može i njemu dogoditi. Pitanje je kada će bez rezerve ulaziti u duele.

Isto tako, tijekom liječenja mogao je biti dodatno izložen medijskim pritiscima, te je povrijeđeno njegovo pravo na privatnost. U više je navrata zračen radi rendgenskih kontrola cijeljenja kosti (što najčešće ne ostavlja posljedica). Postoji mogućnost da mu je umanjena prilika za napredovanje (prodaja u neki veliki klub), a kako je mlad, to će dugi niz godina trpjeti zbog činjenice da je bio ozlijeđen.

Tijekom dugog niza godina nije se razmatralo stanje posttraumatskog stresnog poremećaja (PTSP) koji se javlja u akutnom i kroničnom obliku. Sve popularnija stavka invaliditeta nakon Domovinskog rata polako se uvlači i u pore vještačenja neimovinske štete kod odgovornosti za štetni događaj. Kao kirurg, nisam kompetentan o tome raspravljati, ali upozoravam na vrlo skoro uvođenje ove dijagnoze u odštetne zahtjeve.

III. Tajne kirurškog vještačenja

Za učinkovito vještačenje potrebno je kliničko iskustvo i precizna raščlamba sveukupne dokumentacije, te precizan klinički pregled.

Temeljiti pregled sveukupne dokumentacije je od presudne važnosti: zapisnik policije, medicinska dokumentacija, razni računi, podatci iz HZZO-a.

Zapisnik policije. Nerijetko se u zapisniku policije s mjesta događaja ne spominje da je bilo ozlijeđenih osoba, niti se spominje tužitelj – oštećena stranka imenom. Mehanizam nastanka štete je značajan podatak, jer iskusni kirurg (traumatolog) iz tog podatka može iščitati moguće ozljede. Naime, neke ozljede su tipične za pojedine mehanizme, kao primjerice udarci glavom o vjetrobransko staklo ili ozljede nogu koje u načelu ne mogu nastati kod osoba koje su bile vezane pojasom, osim kod djelovanja velikih kinetičkih energija sraza. Često u zapisniku nije uopće spomenuta kaciga kod motociklista (niti da je ima, niti da je nema).

Medicinska dokumentacija. U našim bolnicama često su manjkavi klinički opisi stanja i nađenih ozljeda, gotovo rijetko se opisuje mehanizam ozljeđivanja. Naknadni podatci o tegobama koje prvotno nisu postojale mogu biti istiniti, ali često i "napuhani", što iskusnom kirurgu ne bi trebalo promaknuti. Sumnju trebaju pobuditi o nepotrebnim pretragama koje slijede nekakve zamišljene algoritme dijagnostičkih postupaka koji su dostatni upravo za sudske potrebe. Često se kod primjerice supružnika vide istovjetni nalazi izdani kod istog specijaliste. Sumnju treba pobuditi i kratkotrajnost obrade i liječenja. Primjera je previše: obrada i terapijski postupci su "ugurani" unutar dva – tri mjeseca, da bi se nakon podnošenja tužbe i duljega čekanja da se dođe na red na sudu, prekinuo svaki trag o nastavku liječenja, pa niti u vrijeme kada je zatraženo vještačenje, što može biti s odmakom i dvije – tri godine. Važan je i podatak o trajanju bolovanja (pažnja: postoje razlike između trajanja bolovanja u privatnim i državnim poduzećima). Kako su liste čekanja u našim bolnicama duge, ozljeđenici se liječe u privatnim poliklinikama. Liste čekanja nisu uvijek jedini razlog tome, već postoje tipski nalazi iz pojedinih poliklinika. Nadalje, učestalo ne postoje rendgenske slike iako opisi

postoje. Pretjerivanje u pojedinim nalazima: neurološki nalaz koji precizno opisuje primjerice ograničenu pokretljivost vrata u stupnjevima, što inače nije zadatak neurologa. Specijalisti raznih struka pri opisivanju opsega pokretljivosti pojedinih zglobova koriste različite standarde (stupnjevi ili postotci od očekivanoga, centimetri). Rjeđe se uočava nesklad nalaza specijaliste (posebice kod kirurga) između potrebe za što boljim funkcijskim ishodom nakon učinjenog operacijskog zahvata i zadnjeg nalaza koji opisuje izrazito loš funkcijski rezultat, a što je jasna potreba za ukazivanjem na nastalu štetu.

Razni drugi dokumenti. Podatci HZZO-a (trajanje bolovanja npr.) mogu pomoći u odgonetavanju tijeka liječenja. Učešća u liječenju (participacije) ukazuju na algoritam liječenja. Računi za kupljene lijekove katkada su opravdani, katkada ne.

Klinički pregled. Pri kliničkom pregledu ozljeđenika kod vještaka pri izradi nalaza također se susreću pojedine u najmanju ruku sumnjive situacije: pri dogovoru za pregled oštećeni navodi da je sva medicinska dokumentacija kod odvjetnika, te je mora kod njega potražiti prije pregleda (uobičajeno je da svaki čovjek čuva kod sebe svoje nalaze, jer bi mu mogli zatrebati u stvarne zdravstvene svrhe); pri pregledu se gotovo uvijek prešućuju prijašnje ozljede ili bolesti; vrlo je čest raskorak funkcijskog nalaza pri pregledu i onoga opisanoga u priloženoj medicinskoj dokumentaciji; rijetko se pri mjerenju koriste usporedne vrijednosti zdrave i oštećene strane (kod funkcije zglobova ekstremiteta).

Vrlo često vještaci u svom kliničkom nalazu opisuju stanje istovjetno priloženim nalazima, čak istim riječima, što može ukazivati na činjenicu da kliničkog pregleda nije niti bilo.

Nažalost, unatoč silnim tečajevima, seminarima i stručnim sastancima, mali su pomaci na bolje u vještačkim nalazima. Kontrola vještačenja je gotovo nikakva, a nema mehanizma za uspostavu neke koja bi bila učinkovita. Za napomenuti je da vještak i obilnost njegova posla na sudovima posredno ovisi i o tužiteljevu pravnom zastupniku koji može katkada (u praksi dokazano) sugerirati imenovanje ili izuzimanje pojedinoga vještaka, te tako utjecati na njegov dohodak od vještačenja.

Vještaci cenzori osiguravatelja pred sobom moraju imati jasnije postavke. Prije svega objektivnost u smislu zaštite prava ozljeđenika, jer je to u osnovi bolesnik – pacijent. Iz takvoga stava proizlazi istovremeno i zaštita osiguravatelja od nepotrebnih parničenja, neumjesnih primjedbi pravnog zastupnika u podnescima i sličnim situacijama.

Od nepobitne je važnosti primjena osobnog kliničkog iskustva, jer se temelji na stvarnim situacijama koje često nisu opterećene rentnim gledištem.

Jednostavnosti u vještačenju nema uvijek, vještak je i sam katkada u nezavidnoj situaciji kada treba naći "zlatnu sredinu" u svojoj procjeni, jer se na njoj temelji i presuda, a time i materijalni trošak jedne strane, te dobit druge strane.

Na kraju se prisjećam kao anegdote izjave jednog odvjetnika na raspravi: "Od Vaše škrtosti veća je jedino moja pohlepa".

Aleksandra Trbojević

REGRESNA POTRAŽIVANJA – NEKA OTVORENA PITANJA

Regresna potraživanja – neka otvorena pitanja

UVOD

U osiguravateljnomo smislu regres predstavlja osiguravateljevo pravo na povrat isplaćene odštete od osobe koja je izvorno odgovorna za nastanak štete.

Prema rječniku osiguranja, osiguravatelj ima ovo pravo iz dva osnovna razloga od kojih je jedan stvarni, a drugi pravni.

Stvarni razlog bio bi spriječiti nehajno ponašanje odgovorne osobe, tj. njeno postupanje bez dužne pažnje u slučaju kad ima saznanje da će se šteta naknaditi iz osiguranja.

Pravni razlog bio bi spriječiti neopravdano bogaćenje štetnika na račun osiguravatelja.

Praktična posljedica sastoji se u činjenici da osiguravatelj ne snosi štetu ili ju ne snosi u cijelosti, već iznos isplaćene štete može potraživati od stvarnog štetnika.

Po svom karakteru regresno pravo je derivativno, izvedeno pravo, jer osiguravatelj po isplati odštete, stupa u pravni položaj oštećene osobe, temeljem ugovornog ili izvanugovornog odnosa s odgovornom osobom, a odgovorna osoba, odnosno regresni obveznik, može isticati (regresnom vjerovniku) sve prigovore koje može isticati oštećeniku.

Prva pretpostavka prava na regres je isplata naknade oštećenoj osobi ili osiguraniku, dok je druga postojanje odgovorne osobe.

Naredna pretpostavka je postojanje osnove za isplatu štete kao i činjenica isplate upravo za osiguranu stvar, jer bi regresni obveznik, u protivnom, mogao istaknuti opravdani prigovor neosnovane isplate.

U tom kontekstu, regres predstavlja izvanredni prihod osiguravajućeg društva, budući je ono već samom naplatom premije, trebalo stvoriti dostatnu podlogu za isplatu štete ili svote na koju se obvezalo ugovorom o osiguranju. Ostvareni, naplaćeni regres omogućava priznavanje bonusa u osiguranju od automobilske odgovornosti ili neku drugu pogodnost koja u tržišnim uvjetima povećava konkurentnost.

No, upravo zbog toga što predstavlja izvanredni prihod, regres postaje izuzetno bitan i osiguravatelji ga se ne odriču baš lako.

* Helios Vienna Insurance Group d.d. za osiguranje

Da je tome tako svjedoče brojni aktivni sudski postupci koji se vode zbog regresnih potraživanja, kako međusobnih između samih osiguravatelja tako i onih u kojima su tuženici osiguranici, neovlašteni vozači ili odgovorne treće osobe.

Svrha ovog rada je osvrnuti se na neka sporna pitanja koja se javljaju u osigurateljnoj i sudskoj praksi, a odnose se na regresna potraživanja, s naglaskom na međusobne regrese osiguravajućih društava.

ZAKONSKO UREĐENJE

Odredbe na kojima se temelji regresno potraživanje osiguravatelja nalaze se u Zakonu o obveznim odnosima (u nastavku: ZOO), i to u čl.939. starog ZOO-a odnosno čl.963. novog ZOO-a (NN 35/2005), pod naslovom *Prijelaz osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi na osiguravatelja (subrogacija)* te u čl.300 starog ZOO-a odnosno čl.90. novog ZOO-a, pod naslovom *Zakonska subrogacija*.

Čl. 939. starog odnosno čl. 963. novog ZOO-a, određuje sadržaj subrogacije osiguravatelja, na način da pravo naplate prelazi na osiguratelja nakon što on isplati naknadu, te da on pravo naplate isplaćenog iznosa ostvaruje prema odgovornoj osobi.

Istim člankom se ujedno uređuju i određena ograničenja prijelaza prava naplate isplaćenog iznosa odštete.

Pa se tako osiguratelj nema pravo naplatiti ako odgovorna osoba ulazi u krug tzv. „zaštićenih osoba“, odnosno ako je odgovoran netko od osiguranikovih srodnika po pravoj liniji, netko od onih koje žive u zajedničkom kućanstvu s osiguranikom, onih za koje osiguranik odgovara, ili radnika osiguranika, osim ako su te osobe štetu uzrokovale namjerno.

Teret dokazivanja namjere leži na osiguratelju koji ostvaruje regresno pravo. U praksi to znači da će on moći dokazati namjeru samo ako je postupak odgovorne osobe iz kruga „zaštićenih osoba“ nekom pravomoćnom odlukom označen kao postupak s namjerom.

Dodatno ograničenje ZOO u čl. 939. odnosno čl. 963. određuje izričitim navođenjem osiguranikovog prioriteta kod naplate od odgovorne osobe ili njenog osiguratelja, a u slučaju da osiguranik eventualno nije u cijelosti uspio naknaditi štetu kroz isplatu svog osiguratelja.

Zakonodavac očito ocjenjuje da je zaštita oštećene osobe, koja se iz nekog razloga ne može od svog osiguravatelja u cijelosti namiriti za pretrpljenu štetu, bitnija od zapravo izvanrednog prihoda tog istog osiguratelja.

Postoje određene situacije u kojima ova zakonska odredba neopravdano pogoduje osiguraniku, kao primjerice kad je polica (imovine ili kaska) zaključena uz podosiguranje, no uopćeno gledajući može se kao pravično prihvatiti zakonsko rješenje o prioritetu naplate oštećene osobe pred naplatom osiguravatelja.

Subrogacija po čl. 300. starog, odnosno, po čl. 91. novog ZOO-a nešto je jednostavnije uređena:

“Kad obvezu ispuni osoba koja ima neki pravni interes u tome, na nju prelazi po samom zakonu u času ispunjenja vjerovnikovo potraživanje sa svim sporednim pravima”.

No, jednostavno izložen sadržaj ove odredbe na žalost ne znači i jednostavnost njene primjene, bar u pogledu regresa, čemu svjedočimo kroz potpuno različite sudske odluke iz kojih je evidentno da smo prilično daleko od jedinstvenog stava sudova u kojim slučajevima se regres temelji na zakonskoj subrogaciji opisanoj u čl. 300. (čl. 91.) ZOO-a, a u kojima na prijelazu osiguranikovih prava na osiguravatelja iz čl. 939. (čl. 963.) istog zakona.

Nejedinstvena praksa oko toga da li se u konkretnom slučaju regresno potraživanje temelji na čl. 939. (963.) ili na čl. 300. (91) ZOO-a, postaje relevantna upravo kod najgorućijeg otvorenog pitanja vezanog uz regrese, a posebice uz međusobne regrese osiguravajućih društava - kod zastare.

Izvodi iz sudske prakse o postojanju i opsegu regresnog potraživanja

“Isplatom naknade iz osiguranja, po samom zakonu, do visine isplaćene naknade, osiguranikova su prava prešla na osiguratelja, pa osiguranik ne može zahtijevati istu naknadu od osobe odgovorne za štetu, neovisno o tome što osiguratelj nije od odgovorne osobe zahtijevao naknadu isplaćenog iznosa”.

(VSH, Rev-16/91 od 16.04.1991.god.)

“Oštećeni, kojem je štetu na vozilu nadoknadio štetnik, nema prava zahtijevati naknadu za istu štetu od osiguratelja na osnovi ugovora o kasko osiguranju automobila.”

(VSH, Rev-965/87 od 02.03.1988.god.)

“Vozač (koji nije osiguranik ni vlasnik vozila) odgovara osiguratelju u slučaju prijelaza osiguranikovih prava prema odgovornoj osobi na osiguratelja (subrogacija) nakon isplate naknade štete po kasko osiguranju, onako kako bi odgovarao vlasniku vozila -osiguraniku, do visine isplaćene naknade.”

(VSH, Rev-897/88 od 18.01.1989.god)

“Štetnik koji nije bio umješlač niti je bio obaviješten o parnici koja se vodila između oštećenika kao tužitelja i štetnikovog osiguratelja od odgovornosti kao tuženika, može u regresnoj parnici koju protiv njega vodi osiguratelj istaći sve prigovore koje bi bio ovlašten isticati i prema oštećenima neposredno, dakle i prigovore koji se tiču opsega odgovornosti i prigovore koji se tiču osnovanosti zahtjeva i visine štete.”

(VSH, Rev-597/85 od 25.04.1985. god.)

“Osiguratelj stupa u sva prava svog osiguranika odnosno korisnika osiguranja, i to do iznosa plaćene naknade (glavnice i sporednih potraživanja) i više od toga ne može tražiti od štetnika, pa je zbog toga za pravilnu primjenu materijalnog prava u odnosu na zahtjev za kamate potrebno utvrditi kad je tužitelj svom osiguraniku naknadio štetu, da bi se moglo ocijeniti od kad teku kamate na dosuđenu svotu.”

(VSH, Rev-65/90 od 11.09.1990 god)

“Sud je odbio regresni zahtjev tužiteljice - osiguratelja, u skladu s odredbom članka 939. stavka 4. ZOO, po kojoj prava s osiguranika ne prelaze na osiguratelja, ako je štetu uzrokovala osoba u srodstvu s osiguranikom u prvoj liniji. “

(ŽS Zagreb, Gž-5250/97 od 15.09.1998. god)

“Pri ocjeni pitanja ima li osiguratelj pravo regresa prema radniku osiguranika koji je (radnik) uzrokovao štetni događaj, potrebno je u svakom konkretnom slučaju ispitati je li radnik štetu uzrokovao namjerno, jer samo u tom slučaju pravo na isplatu naknade prelazi na osiguratelja. U konkretnom slučaju, dužnost sudova je bila da, osim već utvrđenih činjenica, utvrde i to da li je tuženik namjerno prouzročio nezgodu i oštetio kamion i robu u njemu jer, ne bude li ta okolnost utvrđena, tužiteljica ne bi imala pravo tražiti od tuženika isplatu naknade iz osiguranja.”

(VSH, Rev-1245/86 od 15.10.1986. god.)

"Prema odredbi čl. 939. st. 4. ZOO isplatom naknade iz osiguranja ne prelaze na osiguratelja prava prema osobi koja je po bilo kojoj osnovi odgovorna za štetu, ako je štetu uzrokovala, između ostalih, osoba koja je radnik osiguranika. Iz citirane odredbe slijedi da je za njezinu primjenu odlučno, je li tuženik u vrijeme nastanka štete bio radnik osiguranika. Odlučujući o sporu, sudovi su utvrdili da je tuženik na dan štetnog događaja, kad je upravljao vozilom osiguranika i uzrokovao prometnu nezgodu u kojoj je to vozilo oštećeno, bio u radnom odnosu s T. P., da s osiguranikom nije imao sklopljen ugovor o radu, te da je nakon štetnog događaja nastavio raditi u T. P., odnosno da nikad nije sklopio ugovor o radu s osiguranikom. Na temelju tako utvrđenih činjenica, sudovi su pravilno ocijenili da tuženik na dan štetnog događaja nije bio radnik osiguranika. Pojam radnika definiran je u odredbi čl. 8. st. 1. Zakona o radu ("Narodne novine" broj 137/04 – pročišćeni tekst; dalje: ZR) i prema toj zakonskoj definiciji radnik je fizička osoba koja u radnom odnosu obavlja određene poslove za poslodavca. Prema odredbi čl. 13. st. 1. ZR, radni odnos zasniva se ugovorom o radu. Kraj činjenice da je tuženik na dan štetnog događaja bio u radnom odnosu s T. P., te da je i nakon štetnog događaja nastavio raditi kod istog poslodavca, osnovano se može zaključiti da na dan štetnog događaja nije s osiguranikom imao sklopljen ugovor o radu, odnosno zasnovan radni odnos i da nije bio njegov radnik u smislu citirane odredbe čl. 8. st. 1. ZR, te da ne postoje pretpostavke za primjenu odredbe iz čl. 939. st. 4. ZOO. Okolnost što je tuženik odnosnog dana faktično obavljao posao za osiguranika, ne daje mu svojstvo radnika u smislu citiranih propisa."

(VSRH, Rev 689/2005-2 od 31.05.2006. god)

SPORAZUM OSIGURAVATELJA

U uvjetima relativno velikog broja osiguravatelja na relativno malom tržištu, kad god imaju mogućnost izbora između postavljanja odštetnog zahtjeva osiguravatelju štetnika ili „svom“ osiguravatelju, osiguranici-oštećenici se uglavnom odlučuju na opciju naknade štete kod „svog“ osiguravatelja.

Razlozi takvog postupanja svode se na veći stupanj povjerenja koji osiguranik ima u osiguravajuće društvo kod kojeg je ugovorio osiguranje, kao i uvjerenje da će kod svog osiguravatelja brže ostvariti naknadu.

Česti su i slučajevi postavljanja odštetnog zahtjeva za neimovinsku štetu neodgovornom osiguravatelju, po suputništvu.

Zatim, postoje situacije kad se odštetni zahtjev rješava po objektivnoj odgovornosti, kod kojih neodgovorni osiguravatelj ne može odbiti postupanje, jer treća osoba (uglavnom oštećena kao ne-sudionik u prometu) može izabrati kome će postaviti zahtjev - odgovornom ili neodgovornom osiguravatelju.

Kao rezultat ovakvog postupanja osiguranika i oštećenika, dolazi do međusobnih regresa između osiguravatelja. Donedavno su oni bili popraćeni brojnim nesporazumima, ne samo u materijalnom nego čak i u procesnom smislu.

Da bi se ti nesporazumi izbjegli, na nivou Hrvatskog ureda za osiguranje je u proljeće 2000. godine formirana radna grupa od 3 predstavnika osiguravatelja, koja je u suradnji sa stručnim službama HUO-a izradila prijedlog **Sporazuma o postupanju pri postavljanju i ostvarivanju međusobnih regresnih potraživanja** (u daljnjem tekstu Sporazum).

Na 112. sjednici Upravnog odbora HUO-a **04.08.2004. godine**, Sporazum je usvojen te se primjenjivao do kraja 2008. godine, kad je Upravni odbor na 157. sjednici **23.10.2008.** usvojio njegovu novu, poboljšanu verziju, s **primjenom od 01.01.2009.**

Sporazumom su uređena bitna postupovna pitanja oko kojih više nema nesporazuma između osiguravatelja. To su prvenstveno rokovi za postavljanje i obradu zahtjeva, tijekom zatezних kamata i slučajevi kad se one ne obračunavaju, obveza izvještavanja i suradnje kod postavljanja odštetnog zahtjeva po suputništvu, itd.

Odredbe Sporazuma vrlo su brzo našle svoju primjenu u praksi, olakšavajući i pojednostavljujući rad kolegama u regresnim odjelima, ali i kolegama koji regresne zahtjeve drugih društava rješavaju kao redovne štete iz odgovornosti.

Sporazum nije pokušao, niti je imao ambicije upuštati se u materijalnoppravna pitanja, osim što je u prvoj verziji koja se primjenjivala do 2009. godine dotaknuo zastaru na način da se odredbom čl. 2. ostavlja osiguravateljima mogućnost dogovoriti odricanje od zastare za svaki pojedini slučaj.

MATERIJALNOPRAVNI IZAZOVI

Odlično funkcioniranje Sporazuma u praksi pokazatelj je spremnosti osiguravatelja da uvedu i prihvate pravila ponašanja u radu, bar u pogledu procesnih pitanja.

No, i nadalje između osiguravatelja postoji nekoliko standardnih materijalnopравnih pitanja koja su razlog nesuglasica u mirnom rješavanju regresa, a često dovedu i do spora. Neka od njih protežu se i na regresna potraživanja prema osiguranicima ili trećim odgovornim osobama.

Za potrebe ovog rada provedena je ad hoc anketa među kolegama u 8 osiguravajućih društava., koji su kao najčešće uzroke regresnih sporova naveli zastaru, nemogućnost dogovora oko omjera doprinosa oštećenika/osiguranika i sporni način utvrđivanja visine štete, prvenstveno kod totalnih šteta na vozilima.

Najbitnije takvo otvoreno materijalnopравno pitanje je svakako **zastara**.

Čl. 380. st. 6. starog odnosno čl. 234. st. 6. novog ZOO-a uređuje rokove zastare regresa proisteklih iz ugovora o osiguranju na slijedeći način:

Zastara tražbine koja pripada osiguratelju prema trećoj osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kad i zastara tražbine osiguranika prema toj osobi i navršava se u istom roku.

Prema toj zakonskoj odredbi **rok zastare regresa bio bi isti kao i rok zastare za naknadu štete**.

U nastavku se navode **neke odluke sudova o trogodišnjem zastarnom roku** za regresna potraživanja, od kojih je zadnja odluka Vrhovnog suda:

„Osnovano u žalbi tuženik navodi da nije pravilan stav suda prvog stupnja kad izvodi zaključak da, budući da se radi o regresnom potraživanju, zastara nastupa sukladno čl. 371. Zakona o obveznim odnosima (u daljnjem tekstu ZOO) u roku o 5 godina te zastarni rok počinje teći danom isplate štete oštećeniku.

To stoga što, sukladno čl. 380. st. 6. ZOO-a, zastarijevanje potraživanja osiguratelja prema trećoj osobi odgovornoj za nastupanje osiguranog slučaja počinje teći kad i zastarijevanje potraživanja osiguranika prema toj osobi i navršava se u istom roku, a isto potraživanje prema čl. 376. st.1. ZOO-a zastarijeva u roku od 3 godine od kad je oštećenik saznao za štetu i za počinitelja.

Tužitelj je za štetu i počinitelja saznao najkasnije danom isplate svom osiguraniku, a kako je tužbu podnio više od tri godine nakon izvršene isplate, nastupila je zastara potraživanja tužitelja prema tuženiku.“

(ŽS Zagreb, Gž-2860/04-2 od 25.06.2005.)

„Glede konkretnog predmeta spora, isti predstavlja spor o potraživanju tužitelja kao osiguravatelja prema tuženiku kao štetniku, radi isplate iznosa koji je tužitelj kao osiguravatelj

isplatio svojem osiguraniku i to očito po osnovi Ugovora o kasko osiguranju, pa je ovaj sud stajališta da takva potraživanja spadaju u potraživanja čiji je rok zastarijevanja propisan čl. 380. st. 6. ZOO-a, te da takvo potraživanje zastarijeva za tri godine od kad je oštećeni osiguranik saznao za štetu i počinitelja.“

(ŽS Varaždin, GŽ-1577/05-2 od 02.02.2006.)

„Kada počinje teći i koliki je rok zastare regresnog potraživanja zavisi od pravne prirode regresnog potraživanja.

Ako regresno potraživanje proizlazi iz zakona, tada (budući da takva šteta nije pokrivena ugovorom o osiguranju) potraživanje zastarijeva u općem zastarnom roku od pet godina prema čl. 371. ZOO-a.

Ako se pak radi o zakonskoj subrogaciji iz čl. 939. ZOO (kad je osnov za isplatu ugovorno osiguranje), u tom slučaju potraživanje zastarijeva u roku iz čl. 380. ZOO.

Kako se u konkretnom slučaju radi o regresu po osnovu plaćane štete iz ugovora o kasko osiguranju, to se primjenjuje rok zastare iz čl.380. st. 3. i 6. ZOO, kako je to pravilno odlučio prvostupanjski sud.“

(ŽS Zagreb, GŽ-6292/07 od 24.02.2009.)

„Nižestupanjski sudovi prihvatili su tužbeni zahtjev na isplatu nalazeći da tražbina tužitelja nije zastarjela, jer da je tužitelj ustao s tužbom na isplatu unutar zastarnog roka od pet godina, propisanog odredbom iz čl. 371. Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO). Ovom je odredbom propisano da tražbine zastarijevaju za pet godina, ako zakonom nije određen neki drugi rok zastarjelosti.

U konkretnom slučaju, radi se o regresnom zahtjevu osiguravatelja prema svom osiguraniku, iz Ugovora o osiguranju, pa takav zahtjev zastarijeva u roku od tri godine. Naime, čl. 380. st. 3. ZOO, upravo je propisan takav poseban rok zastarjelosti kod ugovora o osiguranju. U konkretnom slučaju, tužba je podnesena dana 15. siječnja 1998. godine. Kako zastara ovakve regresne tražbine osiguratelja prema svom osiguraniku, počinje teći prvog dana iza dana kada je osiguratelj isplatio naknadu oštećeniku, cijeneći utvrđenje da je isplata uslijedila 12. travnja 1994. godine, to je već u trenutku podnošenja tužbe sudu istekao rok od tri godine. Zbog toga je utužena tražbina zastarjela.“

(VSRH Rev-56/00 od 08.07.2004.)

No, postoje pravomoćne **sudske odluke** kojima se obrazlaže da **regres zastarijeva** prema čl. 371. (starog) ZOO-a, **u općem zastarnom roku od pet godina**.

Ovakve odluke u obrazloženju obično navode da za regres nije zakonom utvrđen posební zastarni rok, kao što je primjerice određen trogodišnji zastarni rok za naknadu štete, što znači da se na regresno potraživanje primjenjuje opći zastarni rok od pet godina.

Obrazloženje petogodišnjeg zastarnog roka daje se i zbog toga što sudovi smatraju da regresni odnos između parničnih stranaka ne proizlazi iz ugovora o osiguranju nego se temelji na zakonskoj subrogaciji, pa se na njega ne mogu primijeniti odredbe o rokovima iz čl. 380. ZOO-a jer te odredbe uređuju rokove zastare kod ugovora o osiguranju, nego se ima primijeniti čl. 371. istog zakona - opći rok zastare.

U nastavku se navode **neke odluke sudova o petogodišnjem zastarnom roku** za regresna potraživanja, od kojih je zadnja odluka Ustavnog suda:

„Predmet spora je zahtjev za isplatu iznosa od 85.715,31 kn s pripadajućim kamatama, s osnova prava regresa iz zakonske subrogacije u smislu čl.939.st.1. ZOO-a.

Prvostupanjski sud temelji svoju odluku na zaključku da je nastupila zastara tužiteljeve tražbine, sukladno odredbama čl. 376.st.1. u vezi čl.380.st.6. ZOO.

Navedeni zaključak prvostupanjskog suda se ne može prihvatiti.

Naime, odredbe čl. 380. ZOO propisuju rokove zastare kod ugovora o osiguranju, a sporni odnos stranaka u konkretnom slučaju ne proizlazi iz takvog ugovora, već se temelji na zakonskoj subrogaciji. Zbog navedenog, sporno pitanje zastare tražbine procjenjuje se prema odredbi čl. 371. ZOO, pa je zastarni rok 5 godina, kao opći zastarni rok.“

(ŽS Zagreb, Gž-200/06-2 o 31.10.2006.)

„Pogrešno tuženik smatra da u odnosu na ocjenu zastare potraživanja tužitelja treba primijeniti odredbu čl. 376. ZOO, jer se u konkretnom slučaju ne radi o zahtjevu za naknadu štete prouzročenu tužitelju radnjom tuženika, već se radi o regresnom potraživanju tužitelja prema štetniku, a temeljem obveznog osiguranja u prometu, pa takvo potraživanje zastarijeva u općem zastarnom roku od pet godina, sukladno odredbi čl. 371. ZOO-a (tako i VSRH Rev-1941/86, Rev-2339/88, stav prihvaćen na sjednici Građanskog odjela VS RH od 25.02.1985.), pri čemu se zastarni rok iz čl. 380. st.3. ZOO-a odnosi na ugovore o osiguranju imovine i osoba, a ne na ugovore o obveznom osiguranju u prometu.“

(ŽS Varaždin, Gž-795/03-2 od 17.06.2003.)

„Budući da je predmet spora novčano potraživanje koje ne proizlazi iz ugovora o osiguranju, nego regresno potraživanje koje se temelji na mjerodavnim odredbama Zakona o osiguranju, Ustavni sud osnovanim cijeni stajalište Županijskog suda u Zagrebu da sporno potraživanje zastarijeva protekom općeg zastarnog roka od pet godina propisanog odredbom članka 371. Zakona o obveznim odnosima.“

(U-III-190/2006)

Iz navedenih odluka je evidentno da ćemo pri pokušaju razrješenja dileme oko zastarnog roka za regrese, konzultiranjem sudske prakse, vrlo brzo doći u slijepu ulicu, jer koji god rok nam u konkretnom slučaju više odgovora, naći ćemo odluku kojom možemo potkrijepiti svoje argumente, bilo da zastupamo opći zastarni rok od pet godina ili trogodišnji, vezan uz derivativan karakter regresa.

ZAKLJUČNA RAZMIŠLJANJA

Svrha ovog rada nije, niti može biti ponuda rješenja navedene dileme oko zastare, a niti instant rješenje za ostala materijalnopravna pitanja oko kojih se osiguravatelji ZASAD nisu uspjeli dogovoriti.

Ukoliko rad uspije potaknuti razmišljanje, a možda i aktivnosti na proširenju Sporazuma o regresima, na način da mu se nakon promišljene, stručne, među-osiguravateljne diskusije dodaju odredbe o spornim materijalnopravnim pitanjima o kojima sudska praksa nije jedinstvena, u cijelosti će ispuniti svoju svrhu.

Tu se prvenstveno misli na zastaru i bar u određenoj mjeri standardne situacije kod kojih se utvrđuje doprinos sudionika nastanku štete.

U odnosu na nesuglasice oko visine materijalnih šteta na vozilima, predlaže se razmisliti o uvođenju pravilnika, na tragu Sporazuma o uslužnoj obradi šteta iz bivšeg sistema.

Cilj bi bio pojednostaviti obradu regresa, da ona, radno i financijski, bude što nezahtjevnija, da dovodi do što manje sporova, bar onih između osiguravatelja.

Ovo je moguće postići ukoliko postoje jasna pravila postupanja primjenjiva na što veći broj mogućih situacija s kojima se susrećemo u regresnim potraživanjima.

Prihodi ostvareni od regresa spadaju u kategoriju izvanrednih i osiguravatelji ih se ne žele odreći, zbog čega koji put ulaze i u unaprijed izgubljene bitke. No, ti su prihodi ipak bitno manji u odnosu na prihode iz ostalih osiguravateljnih poslova, pogotovo imajući u vidu izuzetno teško naplative regrese od fizičkih osoba. To je samo još jedan razlog više da njihova obrada bude što kraća i što je moguće jednostavnija, jer u protivnom postaje sama sebi svrha.

Usuglašavanje oko spornih materijalnopravnih pitanja može nam pojednostaviti i pojeftiniti naplatu regresa, a ujedno nas pripremiti za eventualnu izmjenu čl.11. Zakona o obveznim osiguranjima u prometu.

Naime, prošle godine smo na ovom Savjetovanju imali priliku čuti kako izgleda direktna obrada šteta, kad nas je dr. Ćurković upoznao s iskustvima Italije i Francuske, te ujedno u uvodu svog izlaganja spomenuo kako se iz vladajućih krugova povremeno čuju izjave o uvođenju obveznog postupka direktne obrade šteta i u Hrvatskoj.

Uvođenje zajednički usvojenih pravila u međusobne regrese, odlična je platforma za eventualnu buduću direktnu obradu šteta.

Literatura:

- Ivica Crnić: Zakon o obveznim odnosima s opsežnom sudskom praksom; Organizator 1996.g.
- Ivica Crnić: Zakon o obveznim odnosima, napomene, komentari, sudska praksa i prilozi; Organizator 2006.
- Dr. sci. Marijan Ćurković: Pravo regresa (subrogacije) osiguratelja; Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse; Organizator 2000. g.
- Dr. sci. Marijan Ćurković: Direktna obrada šteta; HUO 2008. g.
- Ivica Crnić: Naknada štete; Organizator 1995. g.
- S. Andrijašević - T. Račić-Žlibar: Rječnik osiguranja; Masmedija 1997.g.

Trpimir Gugić

**DOKAZNA SREDSTVA U POSTUPCIMA NAKNADE ŠTETE
– KORIŠTENJE SLUŽBENIH ZABILJEŠKI POLICIJE**

Dokazna sredstva u postupcima naknade štete – korištenje službenih zabilješki policije

I. UVOD

Policijski službenici, radi pronalaženja tragova kaznenog i/ili prekršajnog djela koje proizlazi iz prometne nezgode, ovlaštenu su prikupljati obavijesti od građana, odnosno od osoba koje su na bilo koji način povezane sa prometnom nezgodom kao sudionici ili svjedoci. Iste obavijesti se prikupljaju na neformalan način, najčešće u okviru očevida sa mjesta događaja prometne nezgode, ili u kratkom razdoblju nakon iste (nekoliko sati ili nekoliko dana nakon nezgode). Obavijesti se prikupljaju na neformalan način, što znači da Zakon o kaznenom postupku ne propisuje formu prikupljanja obavijesti, pa se dobiveni rezultati, o čemu će kasnije biti više riječi, ne mogu koristiti kao dokaz u kaznenom postupku.

Obveza je policijskog službenika da tijekom prikupljanja obavijesti građanima priopći razlog prikupljanja obavijesti pri čemu se mora ponašati sukladno općim propisima. To znači da je izričito zabranjeno prikupljati obavijesti uporabom sile, prijetnje, obmane ili na bilo koji drugi način koji vrijeđa čast, dostojanstvo i fizički integritet osobe. Budući da se radi o neformalnoj radnji policijski službenik nije dužan građane posebno upozoravati na prava koja inače imaju tijekom ispitivanja tzv. privilegirani svjedoci (izlaganje kaznenom progonu, teškoj sramoti ili znatnoj materijalnoj šteti sebe ili svog bliskog srodnika).¹

Ovo prikupljanje obavijesti koje poduzima policija tijekom izvida a odnosi se na verbalno ispitivanje građana, u kriminalistici i sudskoj psihologiji naziva se obavijesno (informativno ispitivanje). Prikupljanje obavijesti od građana odvija se sukladno čl. 239. st. 1. i 2. Zakona o kaznenom postupku koji regulira ispitivanje svjedoka. Prvo se osobi pojašnjava zašto se od nje traže obavijesti, a nakon toga se ona poziva da iznese sve što joj je o predmetnoj prometnoj nezgodi poznato. Nakon toga joj se postavljaju pitanja da bi se iskaz dopunio, razjasnio i provjerio. Osobu se također može pitati odakle joj je poznato to što iskazuje.

Sadržaj obavijesti uglavnom se bilježi pisanjem zabilješke. Zabilješku sastavlja policijski službenik koji je prikupljao obavijesti, te ona sadrži: podatke o ustrojstvenoj jedinici policije u kojoj su se prikupljale obavijesti, oznaku predmeta, dan, vrijeme i mjesto prikupljanja obavijesti, razlog prikupljanja obavijesti, podatke o osobi od koje su se obavijesti prikupile, sadržaj iskaza, postavljena pitanja i odgovori na njih, te na kraju, podaci o policijskom

* Odvjetničko društvo Gugić i Kovačić

¹ „Kazneno procesno pravo“, autori Goran Tomašković, Davor Krapac, Stjepan Gluščić, Narodne novine d.d., 2005., str. 159-161

službeniku koji je prikupljao obavijesti i sačinio bilješku. U ove bilješke mogu se unositi i opažanja o ponašanju osobe tijekom ispitivanja, kao i reakcijama na pojedina pitanja.

Službena zabilješka policijskog službenika u praksi će najčešće biti potpisana od strane samog policijskog službenika, a ne i od osobe koja daje izjavu. Ponekad se događa i da se iskaz osobe od koje se prikuplja obavijest daje u obliku izjave, koja može biti napisana ili zabilježena po diktatu te potpisana od osobe koja daje obavijest. No, na potpisivanje izjave od strane građana u pravilu se ne inzistira upravo iz razloga što u dokaznom smislu nema nikakve razlike između izjave dane policijskim službenicima i službene zabilješke, jer nijedno ne predstavlja dokaz koji se može koristiti u kaznenom postupku.

II. ZAKONSKO UREĐENJE

1. Kazneno – pravni aspekt

Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru sa sudionicima i svjedocima prometne nezgode predstavlja dokaz na kojem se ne može utemeljiti kaznena sudska odluka, te se u tom smislu primjenjuje čl. 78. Zakona o kaznenom postupku². Policijske službene zabilješke izdvojiti će se rješenjem iz spisa, bilo u istražnom dijelu postupka bilo na samoj glavnoj raspravi ovisno o tome da li je podignuta neposredna optužnica ili je pokrenut istražni postupak. Takve zabilješke o obavijesnim razgovorima zatvaraju se u poseban omot spisa i odvojeno se čuvaju, te se ne mogu razgledati niti se njima može služiti u postupku.

U prekršajnom postupku sve do 1. siječnja 2008. godine, odnosno do dana kada je na snazi bio Zakon o prekršajima, službene zabilješke o obavijesnim razgovorima imale su sličan tretman kao i u kaznenom postupku, budući da se u ovom dijelu supsidijarno primjenjivao Zakon o kaznenom postupku. Novim Prekršajnom zakonom ovo pravilo je značajno izmijenjeno, i to čl. 158. Prekršajnog zakona, budući da je, uz odrađene uvjete, dozvoljeno koristiti službene zabilješke o obavijesnim razgovorima kao dokaz u prekršajnom postupku.

2. Građansko – pravni aspekt

Postavlja se pitanje značaja policijskih službenih zabilješki o obavijesnim razgovorima u parničnom postupku u smislu dokazne vrijednosti istih. Smatramo da svakako treba zauzeti stav da iste predstavljaju dokaze – isprave u smislu čl. 230. Zakona o parničnom postupku. Predmetna zakonska odredba u st. 1. određuje da *„isprava koju je u propisanom obliku izdalo državno tijelo u granicama svoje nadležnosti te isprava koju je u takvom obliku izdala pravna ili fizička osoba u obavljanu javnog ovlaštenja koje joj je povjereno zakonom ili propisom*

² Cjeloviti tekst čl. 78. st. 2. Zakona o kaznenom postupku glasi: „Nakon pravomoćnosti rješenja izdvojeni se dokazi, odnosno zapisnici zatvaraju u poseban omot i čuvaju kod istražnog suca odvojeno od ostalih spisa i ne mogu se razgledati niti se njima može služiti u postupku“.

*utemeljenom na zakonu (javna isprava), dokazuje istinitost onoga što se u njoj potvrđuje ili određuje*³.

Službena zabilješka o obavijesnom razgovoru sa sudionicima i svjedocima prometne nezgode, potpisana od strane policijskog službenika, zadovoljava uvjete iz gore citirane zakonske odredbe o dokazima – ispravama. Stoga policijske službene zabilješke, bez obzira što ne mogu predstavljati dokaz u kaznenom postupku, predstavljaju ravnopravno dokazno sredstvo u parničnom postupku radi naknade štete.

Ovo stajalište potvrđuje i Odluka Ustavnog suda br. U-III-953/1998 od 4. veljače 2002. godine gdje se u obrazloženju na str. 4 navodi slijedeće: *„To se odnosi i na odredbe ZKP-a o isključenju službenih zabilješki policije kao dokaza u kaznenom postupku. Naime, službene zabilješke policije ne mogu biti dokaz u kaznenom postupku zbog specifičnosti kaznenog postupka. Međutim, službene bilješke u fazi njihova nastanka nisu nezakonito pribavljeni materijali ni s aspekta potencijalnog budućeg kaznenog postupka, ni s aspekta disciplinskog postupka. Oni postaju nezakonit dokaz tek ako se koriste u kaznenom postupku. Njihovo korištenje u druge (zakonite) svrhe nije zabranjeno.*“⁴.

Valja se osvrnuti i na st. 3. predmetne odredbe Zakona o parničnom postupku koja propisuje da je *„dopušteno dokazivati da su u javnoj ispravi neistinito utvrđene činjenice ili da je isprava nepravilno sastavljena“*. Iz ove zakonske odredbe jasno proizlazi da se presumira istinitost sadržaja javne isprave. Stoga je na tužiteljima u parničnim postupcima radi naknade štete protiv društava za osiguranje teret dokazivanja eventualne neistinitosti sadržaja službenih zabilješki.

Dakle, u pretežitom broju slučajeva povodom prometne nezgode policijski službenici, uz obavljanje svih drugih radnji vezanih uz očevid, obavljaju i obavijesne razgovor i o istima sastavljaju službene zabilješke. Službene zabilješke o obavijesnim razgovorima sa sudionicima i svjedocima prometne nezgode postaju sastavni dio policijskog spisa, ali ne i samog zapisnika o očevidu koji se na zahtjev dostavlja društvima za osiguranje radi likvidacije zahtjeva za naknadom štete. Preslika policijskog spisa, zajedno sa službenim zabilješkama prosljeđuje se kaznenom ili prekršajnom sudu u okviru kaznene ili prekršajne prijave protiv počinitelja – osobe koja je skrivila prometnu nezgodu.

Društvima za osiguranje kao tuženicima u parničnim postupcima radi naknade štete svakako je u interesu doći u posjed službenih bilješki o obavijesnim razgovorima sa sudionicima i svjedocima prometne nezgode sastavljenim od strane policijskih službenika za vrijeme očevida ili nekoliko dana nakon očevida prometne nezgode.

Naime, sudionici i svjedoci prometne nezgode nerijetko na glavnoj raspravi u parničnom postupku daju posve različit iskaz od onog koji su dali policijskom službeniku na očevidu ili u kratkom razdoblju nakon istog. Jasno je da su takve promjene iskaza motivirane interesom, tj. novčanim potraživanjem sudionika prometne nezgode kao tužitelja u parničnom postupku, kao i svjedoka koji su često na neki način (rodbinski ili prijateljski) povezani sa tužiteljem.

Tako je, primjerice, lako zamisliti situaciju u kojoj sudionik prometne nezgode kao vozač motornog vozila na očevidu policijskim službenicima iskreno iskazuje kako je do nezgode došlo

³ Vidi čl. 230. Zakona o parničnom postupku.

⁴ Odluka Ustavnog suda br. U-III-953/1998 od sa sjednice vijeća od 4. veljače 2002. godine.

zbog nepažnje, umora ili neprilagođene brzine, dok naknadno, bivajući „upućen“ u mogućnost potraživanja naknade štete od društva za osiguranje u parničnom postupku mijenja iskaz navodeći kako je nezgodu prouzročilo drugo vozilo osigurano kod nekog društva za osiguranje, nepoznato vozilo, neregistrirano vozilo i sl.

Pri takvom mijenjanu iskaza u parničnom postupku tužiteljima ide na ruku činjenica da društvima za osiguranje nisu izravno dostupne policijske službene bilješke o obavljenim razgovorima, jer se u kaznenim postupcima silom zakona izdvajaju iz spisa, te se time u iste ne može izvršiti uvid niti eventualnim priklopom kaznenog spisa u parničnom postupku.

Međutim, službene zabilješke o obavijesnim razgovorima ipak se nalaze i u izvorniku policijskog spisa, i to u pravilu u sjedištu Policijske uprave koja je obavljala očevid nakon prometne nezgode. Dakako, društva za osiguranje kao tuženici u parničnom postupku i time nužno zainteresirane strane ne mogu izravno od nadležne Policijske uprave zatražiti dostavu službenih zabilješki.

Ipak, navedeno se može u parničnom postupku zatražiti putem suda, te će Policijska uprava biti obvezna na zahtjev suda dostaviti u sudski spis sve službene zabilješke o obavljenim obavijesnim razgovorima povodom predmetne prometne nezgode. Tada je lako usporediti iskaz tužitelja i svjedoka u parničnom postupku sa iskazima danim policiji na ili neposredno nakon očevida, te u slučaju promjena iskaza, valja inzistirati na dokaznoj vrijednosti policijske službene zabilješke kao isprave i posljedično zahtijevati odbijanje tužbenog zahtjeva.

Uz navedeno bitno je ukazivati uređujućem sudu i na očitu okolnost da policijski službenici nemaju nikakav razlog unositi neistinit sadržaj o ispitivanju sudionika i/ili svjedoka prometne nezgode u službene zabilješke. S druge strane, tužitelj u parničnom postupku protiv društva za osiguranje itekako može imati interes mijenjati iskaz u odnosu na iskaz dan policijskom službeniku, te time neistinito iskazivati u parničnom postupku.

Nakratko se valja osvrnuti i na okolnost da tužitelji i svjedoci u parničnom postupku radi naknade štete mijenjajući iskaz na ročištu potencijalno čine i kazneno djelo davanja lažnog iskaza, a u svezi kojeg postoji obveza prijavljivanja za odgovornu osobu društva za osiguranje temeljem čl. 300. st. 2. Kaznenog zakona⁵. Kazneno djelo davanja lažnog iskaza predviđeno je čl. 303. Kaznenog zakona, s time da je značajna razlika u smislu trenutka prijavljivanja predmetnog kaznenog djela od strane odgovorne osobe društva za osiguranje, a radi li se o davanju lažnog iskaza tužitelja kao stranke u postupku ili svjedoka.

Naime, radi li se o svjedoku, primjenjuje se st. 1 citiranog članka Kaznenog zakona⁶, te svjedok čini predmetno kazneno djelo u pokušaju, pa isto valja prijaviti nadležnom državnom odvjetništvu odmah nakon davanja takvog iskaza. S druge strane, ukoliko tužitelj kao stranka u postupku daje lažni iskaz, njega se za ovo kazneno djelo može prijaviti samo u slučaju da se u

⁵ Cjeloviti tekst čl. 300. st. 2. glasi: „Kaznom iz stavka 1. ovog članka (novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine) kazniti će se službena ili odgovorna osoba koja ne prijavi počinjenje težeg kaznenog djela za koje je saznala obavljajući svoju dužnost a radi se o kaznenom djelu za koje pokretanje kaznenog postupka nije prepušteno privatnoj tužbi ili povodom prijedloga.“

⁶ Cjeloviti tekst čl. 303. st. 1. glasi: „Svjedok, vještak, prevoditelj ili tumač koji u postupku pred javnim bilježnikom ili stegovnom postupku daje lažni iskaz, nalaz ili mišljenje ili nešto lažno prevede kaznit će se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.“

parničnom postupku temeljem njegova iskaza donese i presuda⁷, a primjenom čl. 303. st. 2. Kaznenog zakona.

III. ZAKLJUČAK

Službene zabilješke o obavljenim obavijesnim razgovorima sa sudionicima i svjedocima prometne nezgode u pravilu su sastavni dio policijskog spisa nakon obavljenog očevida, a temeljem kojih se, između ostaloga, odlučuje o pokretanju prekršajnog odnosno kaznenog postupka protiv osobe koja je skrivila prometnu nezgodu.

S pozicije društava za osiguranja kao tuženika u parničnim postupcima radi naknade štete posebno pažnju treba posvetiti postojanju i pribavi policijskih službenih zabilješki, a s obzirom na moguće nedosljednosti u sadržaju istih i iskazima tužitelja i svjedoka u parničnom postupku.

U svim takvim situacijama treba inzistirati na dokaznoj snazi službenih zabilješki o obavijesnim razgovorima kao ispravi temeljem primjene čl. 230. Zakona o parničnom postupku, bez obzira što se na istima ne može temeljiti presuda u kaznenom postupku. Ovdje je posebno bitno sudu ukazati na specifičnost kaznenog postupka koja sprječava meritorno korištenje policijskih službenih bilješki u odnosu na parnični postupak u kojem njihovo korištenje i dokazna snaga nisu upitni.

Unatoč tome što se policijske službene zabilješke izdvajaju iz kaznenog spisa, te se one ni u jednom stadiju prekršajnog ili kaznenog postupka ne mogu razgledati jer društvo za osiguranje nije stranka prekršajnog ili kaznenog postupka, iste se uvijek nalaze u izvornom policijskom spisu, te valja putem suda u okviru parničnog postupka zatražiti njihovu pribavu.

⁷ Cjeloviti tekst čl. 303. st. 1. glasi: „Kaznom iz stavka 1. ovog članka kazniti će se i stranka u postupku, osim okrivljenika, koja daje lažni iskaz ako se na tom iskazu temelji konačna odluka u tom postupku.“

Dražen Jakovina

TERET DOKAZIVANJA U POSTUPCIMA NAKNADE ŠTETE

Teret dokazivanja u postupcima naknade štete

1. Uvodne naznake

Pravila o teretu dokazivanja, njihova praktična primjena i domašaj u građanskom procesnom pravu su oduvijek zauzimala bitno mjesto.⁸ Njihov je značaj prvenstveno ovisio o tome u kolikoj je mjeri u zakonodavnom uređenju prevladalo istražno ili raspravno načelo. Međutim, novelom Zakona o parničnom postupku iz 2003. godine (dalje: ZPP/03)⁹ ta su pravila poprimila iznimno značenje. Tome je prvenstveno razlog promjena stava zakonodavca spram odnosa raspravnog i istražnog načela, u kojem se odnosu kao prevladavajuće načelo uspostavlja raspravno načelo.

Prema odredbama Zakona o parničnom postupku¹⁰ (dalje: ZPP/91) koje su bile u primjeni do stupanja na snagu ZPP/03 prevladavalo je, posebice u odnosu na izbor dokaza i način njihova izvođenja, istražno načelo. Tako je sud bio ovlašten izvesti i dokaze koje stranke nisu predložile ako su ti dokazi značajni za odlučivanje.¹¹ U smislu te odredbe sud je bio ovlašten, ali i dužan u funkciji ostvarenja materijalne istine, izvesti i one dokaze koje stranke nisu predložile. Pri tome je jedini kriterij za donošenje odluke suda o izvođenju takvog dokaza bilo uvjerenje suda o tome da su određene činjenice značajne za odluku o osnovanosti zahtjeva stranaka te da je upravo konkretan dokaz koji stranke nisu predložile od bitnog značaja za utvrđenje tih činjenica.¹² U odnosu na činjenice istražno je načelo bilo suženo. Tako je sud bio ovlašten utvrditi činjenice koje stranke nisu iznijele samo ako je iz rezultata rasprave i dokazivanja proizlazilo da stranke idu za tim da raspolažu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati.¹³

Stupanjem na snagu ZPP-a/03 napuštena su široka istražna ovlaštenja suda te je raspravno načelo prihvaćeno i u odnosu na dokaze. Naime, prema odredbi čl. 7. st. 1. Zakona o parničnom postupku¹⁴ (dalje: ZPP) stranke su dužne iznijeti činjenice na kojima temelje svoje zahtjeve i predložiti dokaze kojima se utvrđuju te činjenice. Tako sud više nije ovlašten, pa niti dužan izvoditi dokaze koje stranke nisu predložile. Istražno je načelo zadržano još samo u odnosu na utvrđivanje onih činjenica i izvođenje onih dokaza koje stranke nisu iznijele ili

* Županijski sud u Zagrebu

⁸ O teorijskim raspravama vidjeti D. Cini, «Teze teoretičara građanskog procesnog prava o teretu dokazivanja i neka otvorena pitanja», Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, br. 40/1990., str. 175-191.

⁹ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku objavljen je u «Narodnim novinama» br. 117/03 od 23. srpnja 2003. godine, a stupio je na snagu 1. prosinca 2003. godine.

¹⁰ Zakon o parničnom postupku («Narodne novine» br. 53/91, 91/92 i 112/99).

¹¹ Čl. 7. st. 3. ZPP/91.

¹² Tako B. Hrvatinić «Iznošenje i utvrđivanje činjenica te predlaganje dokaza», Novine u parničnom postupku, Inženjerski biro, Zagreb, 2003., str. 9.

¹³ Čl. 7. st. 4. ZPP/91. Prema istoj odredbi sud svoju odluku nije mogao utemeljiti na takvim činjenicama ako strankama nije dana mogućnost da se o njima izjasne.

¹⁴ «Narodne novine» br. 53/91, 91/92, 112/99, 117/03 i 84/08.

predložile samo ako sud posumnja da stranke idu za tim da raspolažu zahtjevima kojima ne mogu raspolagati.¹⁵

U takvom zakonodavnom uređenju pravila o teretu dokazivanja dobivaju svoj puni značaj. Prema odredbi čl. 219. st. 1. ZPP-a svaka stranka je dužna iznijeti činjenice i predložiti dokaze na kojima temelji svoj zahtjev ili kojim pobija navode i dokaze protivnika. Pored toga, iznošenje novih činjenica i novih dokaza nije dopušteno u žalbenom postupku izuzev ako se isti odnose na bitne povrede odredaba postupka.¹⁶ Istražno je načelo glede dokaza bilo zadržano samo u postupcima iz radnih odnosa, ali je novelom ZPP-a iz 2008. godine i u tim postupcima napušteno.¹⁷

U ovome radu bavit ćemo se nekim pitanjima primjene pravila o teretu dokazivanja u postupcima radi naknade štete. Pri tome ćemo se ograničiti na izvanugovornu odgovornost za štetu u postupcima u kojima kao tuženici sudjeluju osiguratelji povodom neposredne tužbe oštećenika. Problematika dokazivanja i primjene pravila o teretu dokazivanja u tim postupcima nije posebice dvojbeni, ali u praksi stalno i iznova nailazimo na situacije koje zahtijevaju njezino ponovno sagledavanje. Stoga je i namjera ovoga rada ponovno i načelno ukazati na tu problematiku i time podsjetiti sve temeljne procesne subjekte na njihova prava i obveze u postupku dokazivanja i primjene pravila o teretu dokazivanja.

2. Ukratko o dokazivanju i teretu dokazivanja

Pod pojmom dokazivanja podrazumijeva se niz parničnih radnji procesnih subjekata koje se sastoje u predlaganju, izboru, prikupljanju, ispitivanju i ocjeni dokaznih sredstava u cilju utvrđivanja istinitosti tvrdnji parničnih stranaka i pretpostavaka suda o činjenicama koje su bitne za primjenu prava.¹⁸ U postupku dokazivanja provjerava se i utvrđuje istinitost određene tvrdnje o postojanju ili nepostojanju činjenica. Stoga su i neposredan predmet dokazivanja upravo tvrdnje stranaka o činjenicama, dok su same činjenice tek posredan predmet dokazivanja.¹⁹

Sam postupak dokazivanja iznimno je složen, a nerijetko i dugotrajan. Stoga je prvenstveno potrebno odrediti značaj i relevantnost tvrdnji o onim činjenicama koje se u njemu iznose. Naime, dokazivanje obuhvaća sve činjenice koje su važne za donošenje odluke²⁰, odnosno one činjenice koje su relevantne s obzirom na sporan građanskopravni odnos. Stoga je za pravilno, svrsishodno i ekonomično provođenje postupka dokazivanja od iznimnog značenja pravilna pravna kvalifikacija spora. To iz razloga što upravo iz takve kvalifikacije spora proizlazi značaj i relevantnost onih činjenica koje valja utvrđivati u postupku dokazivanja.²¹ Zanimljivo je primijetiti da su se nakon stupanja na snagu ZPP-a/03 u parničnim postupcima nerijetko

¹⁵ Čl. 2. ZPP/03.

¹⁶ Čl. 352. ZPP-a.

¹⁷ Čl. 38. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o parničnom postupku («Narodne novine» br. 84/08).

¹⁸ Triva-Belajec-Dika, Građansko parnično procesno pravo, Narodne novine, Zagreb, 1986., str. 392.

¹⁹ Ibid. U istom smislu i M. Pavlović, «Značaj pravila o teretu dokazivanja u parničnom postupku», Hrvatska pravna revija br. 4/04, str. 60.

²⁰ Čl. 220. st. 1. ZPP-a.

²¹ U istom smislu M. Pavlović, op. cit. str. 60.

počele iznositi činjenice i predlagati dokazi koji s obzirom na materijalnoppravnu normu nisu bili ni od kakvog relevantnog značenja. Razlog takvog postupanja vjerojatno je izvirao iz napuštanja do tada prevladavajućeg istražnog načela u području samog dokazivanja, pa time i iz stanovite bojazni od nastupa negativnih procesnopravnih posljedica primjene pravila o teretu dokazivanja.

Unutar činjenica koje su relevantne za donošenje odluke, ZPP određuje koje činjenice nije potrebno dokazivati. Tako nije potrebno dokazivati one činjenice koje je stranka priznala u postupku pred sudom i u tijeku parnice, izuzev ako sud smatra da stranka priznanjem tih činjenica nastoji raspolagati zahtjevom kojim ne može raspolagati.²² Dakle, samo one činjenice koje je stranka priznala i to priznanje dala pred sudom i tijekom parnice nisu podložne utvrđivanju. Isto tako, nije potrebno dokazivati niti činjenice čije postojanje zakon pretpostavlja, ali je, ako zakonom nije drugačije određeno, dopušteno dokazivati drugačije.²³ U konkretnom se slučaju radi o zakonskim predmnjevama kod kojih je potrebno dokazati postojanje one činjenice uz čije postojanje pravilo o zakonskoj predmnjevi uspostavlja zaključak o postojanju pravno relevantne činjenice.²⁴ Konačno, nije potrebno dokazivati niti činjenice koje su općepoznate.²⁵

Dužnost iznošenja relevantnih činjenica i predlaganja dokaza tereti svaku stranku u postupku bez obzira na njenu procesnu ulogu i položaj u parnici. Tako je svaka stranka dužna iznijeti činjenice i predložiti dokaze na kojima temelji svoj zahtjev ili kojim pobija navode i dokaze protivnika.²⁶ Primarna primjena raspravnog načela u iznošenju činjenica i predlaganju dokaza čini parnične stranke isključivim izvorom relevantnih činjenica i isključivim ovlaštenikom na predlaganje dokaza. Stoga je od iznimnog značenja da stranke takav svoj položaj shvate posve ozbiljno kako ne bi snosile rizik nedokazanosti tvrdnje o određenim činjenicama. Doduše, sudu je dana poticateljna uloga kroz naglašeno načelo otvorenog pravosuđenja²⁷, ali to nikako ne umanjuje niti otklanja dužnost stranaka u iznošenju činjenica i predlaganju dokaza.²⁸

Svaka je stranka dužna dokazati istinitost tvrdnje o onim relevantnim činjenicama koje su za nju povoljne i uz utvrđenje postojanja kojih nastoji uvjeriti sud u osnovanost svoga zahtjeva ili prigovora. Međutim, osim dokazivanja postojanja određenih činjenica moguće je i dokazivanje tvrdnje da određena činjenica ne postoji (negativne činjenice). U tom slučaju dokazivanje tereti onu stranku koja se na takvo nepostojanje poziva. Takva negativna tvrdnja provjerava se posrednim putem, odnosno utvrđivanjem postojanja činjenice koja isključuje mogućnost istovremenog postojanja osporavane činjenice.²⁹ Pored neposredno važnih činjenica moguće je dokazivati i posredno relevantne činjenice, odnosno indicije s pomoću kojih je moguće zaključiti o postojanju neposredno relevantnih činjenica.

O tome koje će činjenice uzeti kao dokazane, sud odlučuje prema svom uvjerenju na temelju savjesne i brižljive ocjene svakog dokaza zasebno i svih dokaza zajedno, a i na temelju

²² Čl. 221. st. 1. ZPP-a.

²³ Čl. 221. st. 3. ZPP-a.

²⁴ Triva-Belajec-Dika, op. cit. str. 411.

²⁵ Čl. 221. st. 4. ZPP-a.

²⁶ Čl. 219. st. 1. ZPP-a.

²⁷ Čl. 219. st. 2. ZPP-a i čl. 298. ZPP-a.

²⁸ O razmišljanjima glede restriktivnije primjene načela otvorenog pravosuđenja vidjeti A. Abramović, «Poželjna mjera utjecaja suda u odnosu na dokazivanje i neke druge parnične radnje stranaka», Hrvatska pravna revija, br. 6/2005., str. 90-97.

²⁹ Triva-Belajec-Dika, op.cit. str. 396. U istom smislu M. Pavlović, op.cit. str. 60.

rezultata cjelokupnog postupka.³⁰ Kada sud ne može formirati potrebno, dostatno i izvjesno uvjerenje o tvrdnji o postojanju određene relevantne činjenici, tada nije ovlašten otkloniti donošenje odluke o osnovanosti zahtjeva.³¹ Međutim, ovlašten je o postojanju takve činjenice zaključiti primjenom pravila o teretu dokazivanja.³²

Pravila o teretu dokazivanja po svojoj su pravnoj naravi materijalnopravna. Naime, ona izvire iz konkretne pravne norme ili normi koje valja primijeniti u konkretnom spornom pravnom odnosu. Stoga je u njihovoj primjeni iznimno značajno odrediti pravnu narav spora, odnosno pravnu osnovu za njegovo razrješenje. Osim toga i pravnu normu, tamo gdje je to potrebno, valja tumačiti na ispravan način u smislu njene svrhe i domašaja što pravilima o teretu dokazivanja daje često puta vrlo suptilan značaj. Pravila o pravnim posljedicama izostanka, odnosno neuspjeha dokazivanja istinitosti i postojanja tvrdnje o relevantnoj činjenici su procesnopravne naravi.

3. Odštetna odgovornost osiguratelja i teret dokazivanja

Temeljna pretpostavka odštetne odgovornosti osiguratelja jest odgovornost osigurane osobe. Naime, osiguranjem od automobilske odgovornosti osigurava se odgovornost osigurane osobe za štetu prouzročenu uporabom motornih vozila. Dakle, osigurava se obveznopravni odnos odgovornosti za štetu koju osigurana osoba uporabom motornog vozila prouzroči trećoj osobi. Iz ovoga se sasvim jasnim ukazuje zaključak da odgovornost osiguratelja zavisi od odgovornosti osigurane osobe. U tom se smislu izjasnila i sudska praksa.³³

U području odštetne odgovornosti osiguratelja do primjene dolazi i subjektivna i objektivna odgovornost za štetu. Naime, motorno vozilo u pogonu je opasna stvar, pa se odgovornost ravna prema pravilima objektivne odgovornosti. Međutim, Zakon o obveznim odnosima³⁴ (dalje: ZOO) sadrži i posebne odredbe o odgovornosti u slučaju nezgode izazvane motornim vozilima u pogonu kojima se regulira međusobna odgovornost vlasnika motornih vozila po načelima krivnje.³⁵ Stoga pravila o teretu dokazivanja u postupcima naknade štete protiv osiguratelja prvenstveno valja potražiti u odredbama ZOO-a kojima je regulirana odnosna vrsta odgovornosti.

Polazeći od odgovornosti osigurane osobe kao bitne pretpostavke odgovornosti osiguratelja, bez obzira na vrstu odgovornosti, mogli bismo zaključiti da se i odgovornost osiguranika štetnika i odgovornost njegovog osiguratelja nalaze u odnosu međusobne i nužne povezanosti i preklapanja. Međutim, u određenim segmentima toga odnosa dolazi do razmimoilaženja koje izvire iz naravi i pravnog uređenja instituta obveznog osiguranja od automobilske

³⁰ Čl. 8. ZPP-a.

³¹ Čl. 2. st. 2. ZPP-a.

³² Čl. 221. a ZPP-a.

³³ "Obvezno osiguranje od odgovornosti u prometu po svojoj je pravnoj naravi jamstvenog karaktera pa je stoga obveza osiguratelja od odgovornosti akcesorna što znači da se njegova odštetna odgovornost ravna prema odgovornosti njegova osiguranika, pa ne može biti ni kvantitativno veća od obveze osiguranika" (odluka Vrhovnog suda Hrvatske br. Rev-26/82 od 20.05.1982., objavljeno u Naša zakonitost br. 21/82.).

³⁴ «Narodne novine» br. 35/05.

³⁵ Čl. 1072. ZOO-a

odgovornosti.³⁶ Takav razlaz odgovornosti bitan je i za štetnika i osiguratelja, ali posebice i za oštećenika. Načelno bismo mogli kazati da je odgovornost osiguranika u pravilu šira od odgovornosti osiguratelja.³⁷ Naime, odgovornost osiguratelja limitirana je vrstom i visinom štete te krugom oštećenih osoba koje imaju pravo na naknadu štete od osiguratelja, pa je upravo na tim područjima razgraničenje odgovornosti štetnika i osiguratelja najizrazitije.³⁸ Stoga pravila o teretu dokazivanja u postupcima odštetne odgovornosti osiguratelja valja potražiti i u odredbama Zakona o obveznim osiguranjima u prometu³⁹ (dalje ZOOP).

3.1. O teretu dokazivanja s obzirom na pretpostavke odgovornosti za štetu

Za postanak obveznog odnosa odgovornosti za štetu potrebno je ispunjenje nekoliko pretpostavaka. Tako se traži postojanje subjekata toga odnosa, štetne radnje, štete, uzročne sveze i protupravnosti.⁴⁰ U sistemu subjektivne odgovornosti traži se i krivnja štetnika, dok kod šteta koje su nastale u svezi s opasnom stvari, odnosno opasnom djelatnošću djeluje predmnjeva uzročnosti.

Problematika dokazivanja tvrdnje o subjektima odnosa odgovornosti za štetu svodi se na dokazivanje aktivne, odnosno pasivne građanskopravne legitimacije. Dakle, potrebno je dokazati da su i tužitelj i tuženik subjekti ovlaštenja i obveza iz spornog građanskopravnog odnosa. Kako se tužitelj kao oštećena osoba spram osiguratelja koristi neposrednom tužbom, tako je dužan dokazati to svojstvo i takav pravni položaj tuženika. U praksi oko dokazivanja ovakvih činjeničnih tvrdnji nije dolazilo do većih problema jer su iste gotovo redovito između stranaka bile nesporne. Osim toga, s obzirom na pravo oštećene osobe na podnošenje neposrednog zahtjeva⁴¹ koje se gotovo redovito i koristi, takva se eventualna problematika do pokretanja sudskog postupka razrješavala u tom prethodnom postupku. No, bitno je svakako ukazati na dužnost tužitelja da takvu činjeničnu tvrdnju iznese i da na okolnost utvrđenja njezine istinitosti predloži odgovarajuće dokaze.

Dokazivanje štetne radnje u postupcima naknade štete odnosi se zapravo na iznošenje činjeničnih tvrdnji i dokaza glede mehanizma njezina nastanka, odnosno mehanizma nastanka određene prometne situacije. Dužnost isticanja i dokazivanja te činjenične tvrdnje tereti tužitelja. Prije, dok su policijski zapisnici o očevidu sadržavali činjenični opis prometne nezgode, tužitelji su običavali kao dokaz predlagati uvid u takvu ispravu. Međutim, samo izvođenje toga dokaza nije bilo dostatno za dokazivanje nastanka štetnog događaja.⁴² Kako

³⁶ O tome detaljnije: M. Čurković, «Odgovornost osiguratelja za štetu na temelju obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti», Hrvatska pravna revija, br. 12/04., str. 24-31., D. Jakovina, «Odnos između odgovornosti vozača-štetnika i odgovornosti njegovog osiguratelja», Ugovor o osiguranju prema novom ZOO-u, Inženjerski biro, Zagreb, 2005., str. 163-175.

³⁷ U prilog tomu navodi se da osiguratelj nije štetnik već je jedna od ugovornih strana u ugovoru o osiguranju. Tako Berislav Matijević, «Tijek i visina osiguranih svota kod obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti», Hrvatska pravna revija, br. 5/2005, str. 67.

³⁸ Ibid.

³⁹ «Narodne novine» br. 151/05 i 36/09.

⁴⁰ Tako M.Vedriš-P. Klarić, Građansko pravo, Narodne novine, Zagreb, 1995., str. 428.

⁴¹ Čl. 11. ZOOP-a.

⁴² Treba reći da zapisnik o očevidu stanice prometne policije Zagreb, od 28.2.94.g. (list 12 i 13), doduše sadrži opis događaja i okolnosti pod kojima je do istog došlo. Međutim, kao dokaz u sudskom postupku moguće je koristiti samo određene, zapisnički utvrđene elemente (utvrđene materijalne tragove na licu mjesta), one koji su rezultat neposrednog opažanja osoba koje su sastavljale zapisnik. No, ne mogu se koristiti kao utvrđene činjenice zaključci

policijski zapisnici više ne sadrže opis događaja, tako je tužitelj dužan dokazivati nastanak i mehanizam prometne nezgode drugim dokaznim sredstvima. Najčešće su to uviđaj i prometno vještačenje, ali i svjedoci. Dakako, tuženik bi mogao iznositi tvrdnju o tome da se štetni događaj nije desio na način koji opisuje tužitelj, ali bi to tada bio dužan dokazati. Međutim, u praksi se na ovu okolnost najčešće izvodi dokaz uviđajem i prometnim vještačenjem, pa se navodi i prigovori tuženika oko samog mehanizma nastanka štetnog događaja uglavnom raspravljaju kroz prigovor na nalaz i mišljenje prometnog vještaka.

Tužitelj je dužan dokazati da je njegova imovina umanjena, da je spriječeno njezino povećanje ili da je došlo do povrede prava osobnosti.⁴³ Uz dokazivanje postojanja štete nužno je vezano i dokazivanje njezina opsega, visine i oblika popravljaja. Dokazivanje ovih činjenica tereti tužitelja. Pri tome je bitno da tužitelj prvenstveno točno činjenično odredi koja vrsta štete mu je nastala, u kojem opsegu mu je nastala te na koji način je popravlja. Ovdje valja naznačiti da pravna znanost, između ostaloga, dijeli štete i upravo s obzirom na način utvrđivanja i dokazivanja pa tako poznaje konkretne štete i apstraktne štete. Konkretne štete su one kod kojih se njihovo postojanje i opseg mogu utvrditi izravnim dokaznim sredstvima, dok se kod apstraktnih šteta njihovo postojanje pretpostavlja, a visina utvrđuje unaprijed po određenim mjerilima ili u paušalnoj svoti.⁴⁴ U postupcima kojima se ovdje bavimo predmet naknade su konkretne štete, odnosno one štete koje je moguće dokazati izravnim dokazima kao što su isprave, vještačenja, saslušanja svjedoka. Na ovom mjestu posebice ćemo se osvrnuti na problematiku dokazivanja neimovinske štete koja je u postupcima protiv osiguratelja najviše zastupljena. Prvenstvena obveza tužitelja odnosi se na isticanje činjenične tvrdnje o pravu osobnosti za koje smatra da mu je povrijeđeno. U postupcima protiv osiguratelja najčešće je zastupljena povreda prava osobnosti na život te tjelesno i duševno zdravlje. Polazeći od objektivne koncepcije neimovinske štete koju usvaja ZOO čini nam se da bi kao dokaz o nastanku povrede naznačenih prava osobnosti bilo dostatno priložiti samo medicinsku dokumentaciju. Međutim, sa stajališta načina popravljaja te štete isplatom pravične novčane naknade, tužitelj će morati iznijeti i činjenične tvrdnje o težini povrede i postojanju kvalifikatornih okolnosti koje opravdavaju dosudu pravične novčane naknade.⁴⁵ Takve činjenične tvrdnje tužitelj dokazuje odgovarajućim medicinskim vještačenjem.

U praksi su zamijećeni stanoviti problemi oko dokazivanja uzročne sveze u postupcima naknade neimovinske štete. Nedvojbeno jest da postojanje uzročne sveze između štetne radnje i štete, tamo gdje do primjene ne dolazi predmnjeva uzročnosti, mora dokazati tužitelj. Međutim, problematika se prvenstveno svodila na predlaganje dokaznih sredstava pomoću kojih bi se sud mogao uvjeriti u istinitost navoda o postojanju uzročne sveze. Tužitelji su obično kao dokazno sredstvo predlagali medicinsku dokumentaciju i medicinsko vještačenje. No, tuženik je često i nakon izvođenja tih dokaza prigovarao postojanju uzročne sveze, pa se postavilo pitanje tereta dokazivanja u takvim slučajevima. Drugim riječima, postavilo se pitanje koja je od stranaka u takvoj situaciji dužna predložiti izvođenje dokaza primjerice kombiniranim prometno-medicinskim vještačenjem koje bi moglo dati odgovor na pitanje da li je šteta izravna posljedica štetne radnje koju kao takvu označava tužitelj. Problematika tereta dokazivanja u ovim je situacijama vrlo suptilna. Čini nam se da na ovo pitanje ne možemo za svaku konkretnu situaciju dati istoznačan odgovor. Međutim, smatramo da u ovakvim situacijama do izražaja treba doći načelo otvorenog pravosuđenja. Naime, sud tijekom

tih osoba, o tome kako je došlo do događaja (Odluka Županijskog suda u Zagrebu, posl.br. Gž-300/97 od 2. rujna 1997. godine, prikaz se temelji na autorovom pregledu otpravljenih odluka).

⁴³ Čl. 1046. ZOO-a.

⁴⁴ Tako V. Gorenc, Zakon o obveznim odnosima s komentarom, RRIF, Zagreb, 1998., str. 212.

⁴⁵ Čl. 1100. ZOO-a.

raspravljanja zauzima određene radne stavove u odnosu na bitne činjenične i pravne probleme spora koji strankama ne bi trebali ostati nepoznati. U tom smislu može strankama ukazivati i na dužnost i potrebu predlaganja dokaznih sredstava, pa time, posredno, i na dokaznu snagu pojedinog dokaznog sredstva. Upravo se pri takvom pristupu ostvaruje pravilo o teretu dokazivanja u njegovom punom sadržaju.

U sistemu subjektivne odštetne odgovornosti potrebno je dokazati i krivnju štetnika. Iz odredaba ZOO-a koje reguliraju međusobne odštetne zahtjeve vlasnika motornih vozila⁴⁶ nedvojbeno je da isključivu krivnju štetnika dokazuje tužitelj. U praksi se krivnja štetnika gotovo redovito dokazuje prometnim vještačenjem i uviđajem te saslušanjem svjedoka, a u situacijama kada je protiv štetnika vođen kazneni postupak i uz ostalo, pravomoćnom osuđujućom kaznenom presudom.⁴⁷ Tuženiku je dopušteno dokazivati da određeni stupanj krivnje postoji i na strani tužitelja te je teret dokaza takve činjenične tvrdnje na njemu. Međutim, u praksi se takva činjenična tvrdnja obično utvrđuje iz već izvedenih dokaza koje je tužitelj predložio na okolnost utvrđivanja isključive krivnje štetnika, prvenstveno prometnog vještačenja.

3.2. O teretu dokazivanja s obzirom na razloge oslobođenja od odgovornosti

Tuženik se može osloboditi od odgovornosti dokazujući da nisu ispunjene pretpostavke koje se traže za postanak takvog obveznopravnog odnosa. U praksi se ti razlozi svode na dokazivanje tvrdnje o tome da je šteta nastala bez krivnje štetnika u sistemu subjektivne odgovornosti, odnosno na dokazivanje tvrdnje o isključivoj radnji oštećenika ili treće osobe kao uzroku nastanka štete, ili o djelomičnom doprinosu nastanku štete od strane oštećenika ili treće osobe u sistemu objektivne odštetne odgovornosti.

Na ovom mjestu posebice ćemo se osvrnuti na problematiku dokazivanja razloga za oslobođenje od odgovornosti u sistemu objektivne odgovornosti jer se ovi, s obzirom na vozilo kao opasnu stvar, u praksi redovito pojavljuju. Pri tome ćemo naglasiti razloge koji se odnose na isključivu radnju oštećenika ili treće osobe te na djelomični doprinos oštećenika. Iz odredaba ZOO-a nedvojbeno proizlazi da razloge za oslobođenje od odgovornosti dokazuje tuženik.⁴⁸ U tom bi smislu tuženik najprije morao iznijeti činjeničnu tvrdnju o postojanju jednog ili više razloga za oslobođenje od odgovornosti, ali i opisati sve činjenice od kojih zavisi postojanje takvog razloga. Na okolnost utvrđivanja istinitosti takvih tvrdnji dužan je dakako predložiti i dokaze.

Tuženik se prvenstveno i u cijelosti može osloboditi od odgovornosti ako dokaže da je šteta nastala isključivo radnjom oštećenika koju njegov osiguranik nije mogao predvidjeti i čije posljedice nije mogao izbjeći ili otkloniti. U tom je smislu potrebno činjenično naznačiti o kakvoj se radnji oštećenika radi te iznijeti one činjenične tvrdnje koje ukazuju da bi šteta nastala isključivo tom radnjom. U praksi se ovakve činjenične tvrdnje najčešće dokazuju uviđajem i prometnim vještačenjem te saslušanjem svjedoka. U odnosu pak na isključivu radnju treće osobe situacija je glede dokazivanja gotovo identična kao i kod isključive radnje

⁴⁶ Čl. 1072. ZOO-a.

⁴⁷ Pri tome valja uzeti u obzir da je građanskopravna odgovornost za štetu šira od kaznenopravne odgovornosti te da se građanskopravna odgovornost treba utvrđivati po kriterijima građanskog prava.

⁴⁸ Čl. 1067. ZOO-a.

oštećenika. Međutim, smatramo da bi tuženik trebao dokazati i da se u konkretnoj činjeničnoj situaciji radi upravo o radnji treće osobe, odnosno da bi trebao dokazati da određena osoba ima pravni položaj treće osobe.

Tuženik se djelomično može osloboditi od odgovornosti ako dokaže da je oštećenik djelomično pridonio nastanku štete. Upravo su ove situacije u praksi najčešće. U ovim se slučajevima odgovornost oštećenika prosuđuje po pravilima o doprinosu oštećenika vlastitoj šteti.⁴⁹ Pri tome je i u ovim situacijama potrebno dokazati da je određena radnja oštećenika u uzročnoj svezi sa nastalom štetom. S obzirom na navedeno potrebno je nastojati dokazati i koji dio štete potječe od oštećenikove radnje ili propusta. No, ako se to ne može utvrditi, tada će sud dosuditi naknadu vodeći računa o okolnostima slučaja. Dakle, sa stajališta ovog razloga za oslobođenje od odgovornosti primarno je važno dokazati da je određena radnja oštećenika u uzročnoj svezi sa štetom. U praksi se kao dokazno sredstvo za utvrđenje ovih činjenica (primjerice nevezivanje pojasa) najčešće predlaže saslušanje svjedoka i tužitelja, ali i kombinirano prometno medicinsko vještačenje. Iz iskustva nam se čini da upravo kombinirano vještačenje u ovakvim slučajevima ima najjaču dokaznu snagu. To i s obzirom na utvrđenje uzročne sveze, ali i s obzirom na utvrđenje dijela štete koji potječe od radnje oštećenika. Kod nekih drugih situacija (primjerice pristanak na vožnju sa vozačem u alkoholiziranom stanju) redovito se kao dokazna sredstva koriste svjedoci, ali i toksikološko vještačenje koje može dati odgovor na pitanje o mogućnosti oštećenikove spoznaje alkoholiziranog stanja vozača s obzirom na njegove pojavne oblike pri određenim koncentracijama alkohola.

3.3. O teretu dokazivanja s obzirom na razgraničenje odgovornosti osiguratelja i vozača štetnika

Već smo u ranijem dijelu rada naznačili da u određenim segmentima odnosa odgovornosti osiguratelja i odgovornosti osiguranika-štetnika dolazi do razmimoilaženja koje izvire iz naravi i pravnog uređenja instituta obveznog osiguranja od automobilske odgovornosti, pa smo ustvrdili da je odgovornost štetnika u načelu šira od odgovornosti njegovoga osiguratelja. S obzirom na takvo razgraničenje odgovornosti osiguratelju pripadaju i još neke mogućnosti oslobođenja od odgovornosti, odnosno isključenja iz osiguranja te ograničenja glede visine štete kroz visinu osigurane svote.

Osiguranjem su pokrivena neimovinske i imovinske štete čiji je uzrok povreda tjelesnog integriteta oštećenika te imovinske štete koje su posljedica određene negativne promjene na stvarima.⁵⁰ Odgovornost osiguratelja ne obuhvaća čisto imovinske štete koje se u teoriji definiraju kao štete koje nastaju bez povrede tjelesnog integriteta ili oštećenja, odnosno uništenja stvari.⁵¹ Isto tako, osiguranje od automobilske odgovornosti ne pokriva štetu na stvarima koje je vlasnik vozila kojim je prouzročena šteta preuzeo radi prijevoza, a nalazile su

⁴⁹ Čl. 1092. ZOO-a.

⁵⁰ Čl. 22.st.1. ZOOP-a.

⁵¹ Tako B. Jakaša, Pravo osiguranja, Zagreb, 1972., str. 310., M. Ćurković, Ugovori o obveznom osiguranju u cestovnom prometu, Zagreb, 1989., str. 74. (u daljnjem tekstu «Ugovori»), A. Ilić, Ugovor o osiguranju, propisi, sudska praksa II. dio, Zagreb, 1992., str.18. Isti autori navode i neke primjere. Tako se navodi šteta nastala nekoj radnji zbog smanjenja prometa zbog toga što je ulica u kojoj su se vozila sudarila bila kroz određeno vrijeme zatvorena (M. Ćurković), šteta nastala blokadom željezničkog prometa zbog prometne nesreće na pruzi (A. Ilić).

se u vozilu ili na vozilu kojim je prouzročena šteta.⁵² Vrstu štete svakako dokazuje tužitelj, dok bi činjeničnu tvrdnju o tome da određena šteta nije pokrivena osiguranjem dokazivao tuženik.

ZOOP donosi posebnu odredbu kojom su normirani slučajevi isključenja iz osiguranja. Već sam naslov ispred te odredbe upućuje na zaključak o teretu dokazivanja tih slučajeva na strani osiguratelja. Međutim, unutar tih slučajeva teret dokazivanja nije uvijek isti jer nisu iste pretpostavke koje se moraju ostvariti, odnosno činjenične tvrdnje koje se moraju dokazati za primjenu pojedinih slučajeva isključenja iz osiguranja. Posebice ćemo se osvrnuti na neke od slučajeva isključenja iz osiguranja.

Pravo na naknadu štete po osnovi osiguranja od automobilske odgovornosti nema vozač vozila kojim je prouzročena šteta, te njegovi srodnici i druge fizičke ili pravne osobe glede smrti ili tjelesne ozljede vozača.⁵³ Isto tako, na naknadu štete na stvarima nemaju pravo vlasnik, suvlasnik, odnosno zajednički vlasnik, te svaki drugi korisnik vozila kojim je prouzročena šteta.⁵⁴ Čini nam se da u dokazivanju ovih činjenica, ako bi i bile sporne, u praksi ne bi trebalo biti većih problema.

Međutim, puno su složeniji slučajevi kada se suputniku, pod određenim uvjetima, odriče pravo na naknadu štete, pa je i samo dokazivanje, a time i izlaganje procesnopravnom učinku tereta dokazivanja znatno osjetljivije.

Tako se pravo na naknadu štete odriče suputniku koji je dragovoljno ušao u vozilo kojim je uzrokovana šteta, a kojim je upravljao neovlašteni vozač ako osiguratelj dokaže da je ta okolnost suputniku bila poznata.⁵⁵ Ovom odredbom isključuje se iz osiguranja suputnik u slučajevima vožnje s neovlaštenim vozačem. Za njenu primjenu traži se kumulativno ispunjenje određenih uvjeta čije je postojanje prvenstveno dužan dokazati osiguratelj. Prvi uvjet odnosi se na volju suputnika pri ulasku u vozilo. Dakle, ulazak oštećene osobe-suputnika u vozilo mora biti dragovoljan, odnosno lišen bilo kakvog nedopuštenog utjecaja na volju i odluku za ulazak u vozilo. Čini nam se da pri dokazivanju ovog uvjeta ne bi trebalo biti većih problema. No, u situaciji kada će suputnik iznijeti činjeničnu tvrdnju o tome da u vozilo nije ušao dragovoljno, odnosno da je ušao pod prisilom, tada smatramo da bi istu trebao i dokazati. U tom će slučaju i na jednoj i na drugoj parničnoj strani postojati teret dokazivanja činjeničnih tvrdnji koje iznose. Drugi uvjet traži da je upravo tim vozilom uzrokovana šteta. Treći se uvjet odnosi na samog vozača za kojeg se traži da upravlja vozilom neovlašteno. U tom će smislu osiguratelj biti dužan dokazati da je vozilom upravljao vozač koji se prema odredbama ZOOP-a smatra neovlaštenim vozačem.⁵⁶ Konačno, da bi suputnik u ovom slučaju bio isključen iz osiguranja potrebno je da osiguratelj dokaže da je suputniku činjenica neovlaštene vožnje bila poznata. U dokazivanju činjeničnih tvrdnji o postojanju ovih uvjeta ne bi trebalo biti većih problema kada postoji pravomoćna kaznena presuda kojom je primjerice vozač osuđen zbog kaznenog djela krađe, a suputnik zbog pomaganja u izvršenju toga kaznenog djela. Time bi se mogla dokazivati i činjenica neovlaštenog vozača, ali i potrebno saznanje suputnika o činjenici neovlaštene vožnje. U ostalim slučajevima redovito će se kao dokazna sredstva koristiti svjedoci.

⁵² Čl. 22.st.3. ZOOP-a.

⁵³ Čl. 23.st.1. toč 1. ZOOP-a.

⁵⁴ Čl. 23.st.1.toč 2. ZOOP-a.

⁵⁵ Čl. 23.st.1.toč 3. ZOOP-a.

⁵⁶ Čl. 25.st.2. ZOOP-a.

Isto tako, pravo na naknadu štete odriče se suputniku koji je dragovoljno ušao u neosigurano vozilo kojim je uzrokovana šteta, ako Hrvatski ured za osiguranje dokaže da je ova okolnost suputniku bila poznata.⁵⁷ U odnosu na način ulaska u vozilo već smo se osvrnuli u ranijem odlomku. Isto tako nam se čini da većih teškoća pri dokazivanju statusa vozila ne bi trebalo biti. Međutim, na ovom mjestu valja se osvrnuti na nužnost dokazivanja činjenične tvrdnje o tome da je suputniku bila poznata okolnost neosiguranog vozila. Ovakav subjektivni čimbenik na strani oštećenika-suputnika doista će biti teško dokazati. Naime, u tom će smislu trebati dokazati da je suputnik o činjenici neosiguranog vozila bio obaviješten ili od strane samog vozača ili koje druge relevantne osobe. No, čini nam se da bi se moglo i dokazivati da je suputnik eventualno sam spoznao tu činjenicu jer je o njoj crpio saznanje temeljem nekih vanjskih i vidljivih nedostataka na vozilu u smislu primjerice nepostojanja registarskih tablica. Dakako, nepostojanje registarskih tablica samo po sebi ne može biti dostatan dokaz o saznanju oštećenika za činjenicu neosiguranog vozila, ali bi u kontekstu svih drugih izvedenih dokaza moglo biti od stanovitog utjecaja na postupak dokazivanja, izvođenja dokaza i ocjene dokaza, pa time i na primjenu pravila o teretu dokazivanja.

Istaknuli smo ranije da je odgovornost osiguratelja ograničena i visinom osigurane svote. Prema odredbama ZOOP-a obvezu društva za osiguranje iz ugovora o osiguranju predstavlja osigurana svota važeća na dan štetnog događaja, ako ugovorom o osiguranju nije ugovoren viši iznos.⁵⁸ Visina osigurane svote ograničena je s obzirom na štetni događaj i vrstu štete. Teret dokaza o tome da je u konkretnom slučaju svota osiguranja iscrpljena ležao bi na osiguratelju, dok bi dokaz o tome da je ugovoren viši iznos teretio tužitelja. Na ovom mjestu valja istaknuti i obvezu osiguratelja na isticanje i dokazivanje činjenične tvrdnje o tome da je, u situacijama kada postoji više oštećenika, isplatio jednoj oštećenoj osobi iznos veći od onog koji joj pripada s obzirom na razmjerno sniženje naknade jer unatoč poduzetim mjerama nije mogao znati da postoje i druge oštećene osobe.⁵⁹ Dakle, potrebno je dokazati koje su mjere poduzete i nemogućnost saznanja o postojanju drugih oštećenih osoba na temelju tako poduzetih mjera.

4. Umjesto zaključka

Stupanjem na snagu ZPP/03 napušteno je do tada prevladavajuće široko istražno ovlaštenje suda u odnosu na izbor dokaza, predlaganje dokaza i način njihova izvođenja. Tako sud više nije ovlašten, pa niti dužan izvoditi dokaze koje stranke nisu predložile već je to isključiva obveza parničnih stranaka. U takvom zakonodavnom uređenju pravila o teretu dokazivanja dobivaju svoj puni značaj.

Pravila o teretu dokazivanja po svojoj su pravnoj naravi materijalnoppravna jer izvire iz konkretne pravne norme ili normi koje valja primijeniti u konkretnom spornom pravnom odnosu. Stoga je u njihovoj primjeni iznimno značajno odrediti pravnu narav spora i pravnu osnovu za njegovo razrješenje te, tamo gdje je to potrebno, normu i tumačiti na ispravan način u smislu njene svrhe i domašaja. Upravo takva tumačenja pravilima o teretu dokazivanja daje

⁵⁷ Čl. 23.st.1.toč. 4. ZOOP-a.

⁵⁸ Čl. 26.st.1. ZOOP-a..

⁵⁹ Čl. 26.st.4. ZOOP-a.

često puta vrlo suptilan značaj. Pravila o pravnim posljedicama izostanka, odnosno neuspjeha dokazivanja istinitosti i postojanja tvrdnje o relevantnoj činjenici su procesnopravne naravi.

U ovom smo radu pokušali načelno skrenuti pozornost na neka pitanja primjene pravila o teretu dokazivanja u postupcima radi naknade štete u kojima kao tuženici sudjeluju osiguratelji. Problematika dokazivanja i primjene pravila o teretu dokazivanja u tim postupcima nije posebice dvojbena, ali niti uvijek lišena svake dvojbe. Međutim, zbog njezine svakodnevne praktične primjene smatrali smo potrebnim ukazati na tu problematiku i time podsjetiti stranke da, kao što je u pravnoj doktrini već više puta istaknuto, iznošenje činjeničnih tvrdnji i predlaganje dokaza ne predstavlja obvezu stranke prema njenom parničnom protivniku ili sudu, već specifičnu obvezu prema samoj sebi.⁶⁰

⁶⁰ Tako Triva-Belajec-Dika, op.cit. str. 409.

